

Sint Medarduskerk Ursel

door

Van Parys August

De Sint Medarduskerk

van

Ursel

door

Van Parys August

Figuur 1 - Sint Medarduskerk - Ursel

Exterieur

**Alg. gezicht N. (A 66190'44), O. (A 66188'44), Z. (A 66189'44);
partieel gezicht N. (A 66191'44), Z. (A 128028' ca. 1945).**

Interieur

Alg. gezicht naar het koor (A 66201'44), naar het doksaal (A 66200'44; M 61974'72).

Inhoud.

De kerk van Ursel.

De bedevaartroutes in de middeleeuwen en de bedevaarders van Ursel.

Kerk- en kapelwegels en nog andere voetpaden.

Nachtelijke klokkenluiders.

Bronnen.

De Vlaamse Stam, met gegevens opgezocht door Roger Moelaert en Jozef Vandeveire.

Appeltjes van het Meetjesland, met de kennis van Daniël Verstraete.

De Geschiedenis van Ursel, door August van Parys.

Het Ambacht Maldegem, door De Heemkundige Kring.

Fotos, Van Parys August.

De oudste vermelding als parochie komt van een oorkonde aan de Drongense abdij door paus Eugenius III die het bezit bevestigde van twee delen van de tienden van Ursel. Toen het bisdom Gent in 1561 werd opgericht, kwam de parochie Ursel in het dekanaat Tielt terecht, vanaf 1642 in het dekanaat Evergem, nog later behoorde onze parochie tot het dekanaat Zomergem en nu tot Maldegem.

Wie op een klein dorp zoals het onze geboren is - Ursel in mijn geval -, heeft over het algemeen een vertrouwde band met het kerkgebouw én ook nog wel met het kerkelijke gebeuren dat zich binnenin voltrekt.

We zijn van kleinsaf daarbinnen gebracht om gedoopt te worden, we hebben er gebiecht en er ook onze eerste communie ontvangen, later gevolgd door onze plechtige communie en het bijhorend vormsel. Velen onder ons zijn er ook gehuwd en hebben ontroerd geluisterd naar het orgelspel en het klokkengelui.

We hebben er allemaal de erediensten bijgewoond voor overleden familieleden en vrienden of bekenden, en hebben er zowel bij gelukkige als bij droevige gebeurtenissen tranen geplengd. Kortom de kerk op onze parochie is niet alleen een monument dat het uitzicht van ons dorp allure geeft, maar het is eveneens een merkteken dat in ons hart en onze ziel is gebrand voor de rest van ons leven.

Maar hoe is onze kerk ontstaan?

De opvolgers van de apostelen die Jezus Christus op prediktocht heeft gezonden, konden zich verheugen in een aangroeiende schare gelovigen. Wellicht begon men hier en daar een merkteken - zoals een kruis - te plaatsen op de plaats van de prediking, en naar gelang er financiële middelen beschikbaar kwamen, begon men vervolgens aan de bouw van een bidplaats, eventueel een kapel, later een kerk of een kathedraal.

Geleidelijk aan ontstonden er op die wijze in zowat gans de bekende westerse wereld kapellen en kerken, die in de loop der eeuwen voortdurend werden verbouwd en/of vermeerderd. Zo ging het hier ook bij ons te Ursel.

Onze voorouders zijn hier reeds van in de vroege middeleeuwen en in toenemende mate "ter kerke" gekomen, ze hebben geluisterd naar het woord van God, hebben gebeden rond het kruis, boete gedaan of om hulp gesmeekt in hun miserie. Bedevaarders vertrokken in de middeleeuwen vanuit de kerk én met de zegen van de pastoor voor een boetetocht naar verre oorden en gewijde plaatsen. Processies gingen rondom kerk en kerkhof én de parochie rond, zingend, biddend en bloemenstrooiend ter ere van de heer onze God. Veel van die tradities, van die overleveringen onzer voorouders zijn nu verdwenen, de huidige moderne levensstijl heeft geen behoefte meer aan de vroegere Godsverering die onze voorouders zo in de greep hield.

Nochtans het kan zo rustgevend zijn voor de geest en het hart, zich in de veilige geborgenheid van onze kerk te bezinnen over de dagelijkse beslommeringen die het leven op deze wereld met zich brengt!

Vooraleer het kerkelijke leven van deze tijd nog meer vervalt tot een schim van het verleden, wil ik aan onze kerk en haar priesters, aan de geplogenheden en het kerkelijke leven, een bijdrage wijden die teruggaat tot het vroegst bekende begin te Ussel.

Figuur 2 - H. Petrus - predikstoel, detail van het klankbord,

In eikenhout gesneden basreliëf op het klankbord van het predikgestoelte, houtsnijder niet bekend. Maar het is duidelijk te zien dat de bijhorende relieëfpanelen van de 'vier Evangelisten', van een mindere kwaliteit zijn dan deze afbeelding van de H. Petrus.

In het Capitularia van Herstal van 779 werd het betalen van tienden door Karel de Grote verplichtend gesteld voor het ganse Frankenrijk. Daarmede werd in feite wat tot dan toe als gewoonterecht was aanvaard, uiteindelijk in de geschreven wetten opgenomen. De tienden waren de bron van inkomsten bestemd voor het betalen van de parochie-geestelijkheid, alsook voor het onderhoud van het kerkgebouw en van de eredienst, en ook voor de bijstand "*aen den aermen*".

We weten daardoor dus dat er in het Frankenrijk een noodzaak bestond om te voorzien in financiële steun voor de geestelijken, dus er bestonden ook kapellen en kerken in hun rijk die moesten onderhouden worden. Maar van weinig kerken die we nu nog altijd in onze omgeving zien staan, kan een bouwjaar bij benadering opgegeven worden, laat staan de eeuw waarin dit gebeurde.

Reeds in 1171 werden in ons gebied de altaren van Ursel, Knesselare, Zomergem en ook van Merendree, door Walter van Latem - de bisschop van Doornik - aan het refectorium van het kapittel van O. L. Vrouw geschonken. De bezittingen werden alle bevestigd op 22 juni 1190 (10 kalendas julii, indictie 8 "), door paus Clemens III.

Uit die zeer uitgebreide lijst van "capellae" en "altaria" vallen te noteren:

"*altare de Chnesselare*"

"*altare de Subrenghien*"

"*altare de Merendre*"

"*altare de Orsele*"

Hier vinden we dus de bevestiging dat er reeds in 1171 een altaar, dus een kerk bestond te Ursel, dat toen nog vernoemd werd met de naam "Orsele". De grenzen van Ursele werden in 1242 vastgelegd door bisschop Walter de Marvis tijdens zijn bekende rondreis. Voornoemde altaren behoorden toen aan de abdij van Drongen, eveneens twee-derde delen van de tienden van Ursel:

"Duas partes decimae de Ursele"

Het derde deel van de tiende bezat de abdij van Drongen te Ursel dus niet. Daarentegen had de abdij te Ursel wel de delen die de armen toekwamen en de kerk zelf voor haar onderhoud. Dat waren respectievelijk de *"matriculari"* en de *"luminaria"* of *"fabrica"*.

Het onderhoud van het kerkgebouw viel dus ten laste van de abdij van Drongen. De bezittingen van het kapittel van O. L. Vrouw, werden alle bevestigd door paus Clemens op 22 juni 1190. Meteen was het volle tiendegebruik van Ursel dan ook in kerkelijke handen, zeker voor wat het vruchtgebruik betrof. Bij een overeenkomst van maart 1236 werd voor het eerst duidelijk gezegd dat deken en kapittel van Doornik bezaten:

"de grote of oude tiende"

"de novaaltiende"

"de kleine of smalle tiende"

"de oblationes"

"de temporalia"

Dus werkelijk alles in Ursel, tot de grens met Zomergem en Knesselare, alsook de niet bij naam genoemde parochies in het noorden en de: *"loca que vocantur sic"*

"Imenevelt, Bredebroch, Hasselt sive Bemeth", in het zuiden.

Imenevelt is vergelijkbaar met Nerevelt, Hasselt met Assert, en Bredebroch lag in het weidegebied op de grens met Zomergem en Bellem, maar wel degelijk op Ursel, dat was daar dus een drie-gemeenten-punt.

Alles kwam toe aan de abdij van Drongen in eeuwigdurende cijns, en de betalingsregeling was als volgt:

De eerste vijf jaren telkenmale 24 ponden, de volgende vijf jaren aan 26 ponden en daarna nog eens vijf jaren aan 28 ponden. Vanaf het zestiende jaar moest er telkenjare 30 ponden parisis betaald worden, de helft met lichtmis en de helft met Pasen. Daarvan geeft de abdij van Drongen terug in eeuwigdurende cijns aan Alardus, presbyter van Ursel, of aan zijn opvolgers:

“de kleine of smalle tienden”

“de oblationes”

“de zesde schoof uit de grote tiende, zowel oud als novaal”

De cijnsname gebeurde in twee betalingen voor 40 ponden parisis. De binding van de kerk van Ursel met haar patroon was dus volledig. De patroon - het kapittel - beschikte over het recht de kerk te begeven, beschikte ook over het vruchtgebruik van de kerk en het pastoorsambt met de inkomsten daaraan verbonden. De abdij van Drongen had dus haar zeg in het parochiale leven te Ursel.

Zelfs het oudste pachtcontract van het Drongengoed - 1401 - vermeldt dat de pachter aan de “*prochiepape*” de tienden moet geven van zijn uitbating. Daarentegen geniet hij van de zesde schoof in de grote tiende van Ursel, dit was voor zijn negenjarige pachtterm. De tienden werden dus tot dan toe in natura ontvangen. Maar in latere tijden werden ze in pacht uitgegeven, wat meer ontvangen werd mocht dan behouden blijven.

Nu iets meer over de kerk zelf.

Gelijk de meeste middeleeuwse kerken, had die van Ursel oorspronkelijk de vorm van een kruis. Naar de weinige sporen die daarvan zijn overgebleven te oordelen, mocht zij terecht onder de schoonste kerkgebouwen die hier te lande in de XIVde en de XVde eeuw werden opgericht, gerekend worden. De kerk werd na 1383 in vroeg-gotische stijl heropgebouwd, in de vorm van een Latijns kruis, met een vieringtoren. De basis van de vieringtoren verwijst mogelijks naar een romaans bouwwerk uit de XIIde eeuw. Het onderste deel van die toren is gebouwd in de veldsteen die we nu gedeeltelijk kunnen bewonderen, links neven het nu vooruitgeschoven altaar. De achthoekige toren, met zijn spitsbogige klokvensters en de hoge naald - waarvan de spits van een donderscherp is voorzien -, is om zo te zeggen het enige deel van de kerk dat in de oude en oorspronkelijke staat bewaard is gebleven.

Die gotische toren dateert waarschijnlijk uit de XIVde of de XVde eeuw. Oorspronkelijk moet het klokkenhuis hoger geweest zijn, van binnen is dat nog te zien want er zijn nog planken en schaliën op vastgenageld.

De oudste vermelding van werken aan de kerk schijnen in die richting te wijzen en staan opgetekend in een kerkrekening van 1528. Dat is dus van voor de geuzenberoerten, toen werd er ook nog aan de toren gewerkt en die toren werd uiteindelijk 46 meters hoog!

Aanvankelijk was de kerk met stro gedekt, later kwam er een tegeldak op en nog later schalieën. Van binnen zien we dat de gewelven boven het O. L. Vrouwekoor het oudst zijn, die zijn gemetseld.

In 1557 was de kerk nog gedeeltelijk met schalieën en met tegels bedekt, maar een deel had ook nog een dak van stro.

Wat betreft de heiligen-verering in de kerk en de kerkelijke feestdagen, daarover beschikken we voor het jaar 1504 over het volgende:

"den Nyeu dach"

"den XIIj dach"

"den antuenijs dach"

"Onser Vrauwendach lijchmesse"

"Onser Vrauwendach in maerte"

"de Paesdaghe"

"den Aecency woensdach"
"de synxendaghe"
"Saekermerts dach"
"Sent Jans dach"
"Sente Pieters dach"
"Onser Vrouwendach"
"Sent Martijns dach"
"Sente Lauwereysdach"
"Onser Vrouwendach half oust"
"Sent Jansdach huutgaende oust"
"alder Eleghen dach"
"Sente Andryes dach"
"Sent Stevijns dach"

Dat waren er reeds een groot aantal, en al deze hoog- en feestdagen zorgden voor een grote toeloop van de gelovigen. Daarbij werden de offers zowel in natura als in geld door de gelovigen met gulle hand aan de kerk geschonken. Er was echter bij al die heiligen nog géén spoor van Sint Medardus, maar ik wil deze heilige - die onze patroonheilige is - hierbij aandacht geven.

Heilige Medardus - bisschop

patroon van Ursel

Figuur 3 - Sint Medardus - midden XVIIIde eeuw, gepolychromeerd hout, h. 105 cm.

Medardus werd in het begin van de 6de eeuw geboren te Salency bij Valensijn als zoon van een Frank - Nector -, en van Protiga - een gallo-romeinse -; kind van twee culturen, zou hij voor beide de gezant van Christus zijn.

Reeds bij zijn studies te Sint-Kwintens - St. Quentin - in Vermandland, onderscheidde hij zich door zijn liefde voor de armen. Hij gaf zijn proviand van de dag, en zelfs éénmaal zijn mantel weg wanneer hij hen ontmoette. Hij sloot er vriendschap met de H. Eleutheer, en voorspelde hem dat hij graaf, en dertig jaar later bisschop van Doornik zou worden. De heiligheid van Medardus blijkt na zijn priesterwijding door wonderen te zijn bewezen, en dit in verband met diefstallen. Een dief die zijn wijngaard was binnen gedrongen, kon de uitgang niet meer vinden, en moest wachten tot de ochtend, toen Medardus hem kwam verlossen en terugzond met de buit van zijn diefstal.

Iemand die honing gestolen had, werd door Medardus van de stekende bijen verlost. Nog iemand anders moest de os die hij gestolen had, terugbrengen, want zijn halsband hield niet op met rinkelen. Medardus dwong ook de soldaten van koning Chlotaar de gestolen buit terug te geven.

Hij werd bisschop van Vermandland, en werd wellicht door Sint Remigius van Reims gewijd. Radegondis, de gemalin van koning Chlotaar vluchtte naar Medardus toen de koning haar broer liet vermoorden, en later werd Radegondis door Medardus tot diakones gewijd.

Kort daarop stierf Medardus als hoogbejaarde, voor 560.

Koning Chlotaar koesterde geen wrok tegen de heilige, en liet zijn lichaam overbrengen naar Soissons, waar boven zijn graf een basiliek en een klooster werd gebouwd - de Sint Medardusabdij -, die een grote rol speelde in het leven der Frankische koningen.

En waar later ook Vlamingen, zoals onze Sint Arnold van Tiegem, monnik waren. Ook in Vlaanderen wordt Sint Medardus vereerd, sommige parochies zoals Ursel, Eernegem en Wijtschate, hebben hem tot patroon.

Medard, Medardus, is afkomstig van het germaans "med" en "hardu", wat koen betekent.

In 1528 werd er een houten beeld gesneden van St. Medardus door Hans Clincke, en er werd ook aan de kerkvensters gewerkt. "*Kreupelen Pier*" smeerde toen een klok en later werkte hij ook nog aan drie klokken, er waren in 1528 dus zeker drie klokken in de kerk. Men rechtte toen ook "*het leugheweerc*" op de toren. Was dit het houten geraamte van de toren?

Er bestond ook vanouds een St. Elooigilde in de kerk, waarvan we in het kerkarchief een zeer merkwaardige rekening hebben ontdekt. Deze rekening betreft de maaltijd door de leden genoten in 1550, en waarvan de spijzen uit een volle beeste, eierkoeken, lookbrood, erwten, boter, enz..., en meer dan drie tonnen bier bestonden!

Deze laatste hoeveelheid laat een groot aantal leden veronderstellen, en haar gezamenlijke inkomsten bedroegen voor dat jaar:

79 pond, 3 schellingen, 8 deniers parisis;

en de uitgaven:

43 pond, 3 schellingen, 6 deniers parisis;

Een gilde die goed boerde, en hierbij volgt de rekening van hun feestmaaltijd:

"Item betaelt Joos van Kerrebrouc, van een beeste gheslegghen intghulde tsente Loeysdagh anno L

comt xv £ xii s.p.

Item betaelt Gheert Steyaert, van broot dat hy ghebakken heeft, om tghulde, mits de eyercoucken,

loocbroodt ende andersins, ende boven der tarwe die hem ghelevert was van die achter de prochy gheghaert was, vi £ ix s.vi d.

Item betaelt van vier vaten aerweten ende een half Ghendsche mate, ten xiii gr. tvat, comt tsamen ii £ xviii s. p.

Item betaelt van acht pondt buetere ghesleten in tghulde, ten iii schell. iii den. par. elc pondt comt tsamen xxvi s. p.

Item betaelt van poere ende van suffraen tsamen xiii s.p.

Item betaelt van azijne iii s.p.

Item betaelt van zaute iii s.p.

Item betaelt de cocken voor dat zy tghulde ghecoockt hebben ende voor huerlieden verlies van cannekens ende platteelkens tsamen xviii s.p.

item betaelt die de scuetelen wies ii s.p.

Item betaelt van drie tonnen biers ghehuerbuert in tghulde, xxxviii s.p. elcke tonne

comt tsamen v £ xiiii s.p.

Item betaelt van assyse vanden voorn. biere ende vander beeste in tghulde gheslaeghen xxxviii s.p.

Item betaelt ten huuse van Jan Clyncke, van biere datter ghehaelt was, dwelc in tnaerghulde ghedroncken was, comt xxxii s.p.

Kerkarchief van Ursel.

Ook in 1558 werd er opnieuw aan de kerk gewerkt, ondermeer door twee schaliedekkers, en er was eveneens sprake van de noordzijde die met stro bedekt werd. Daarvan vonden we eveneens de rekeningen terug, beide rekeningen, die van 1528 en die van 1558 hebben we reeds gezien in de "Geschiedenis van Ursel".

Er waren in 1614 te Ursel 304 communiecanten, maar men deed toen zijn eerste communie op de leeftijd van 15 jaar, en de volwassenen werden eveneens als communiecanten meegerekend.

Na de godsdiensttroebelen werden er in 1618-19 opnieuw herstellingen uitgevoerd aan onze kerk. Eveneens in hetzelfde jaar kocht men te Gent een groot houten kruisbeeld, en dat werd toen per schip tot aan Oostmolen en vervolgens per wagen tot aan de kerk gebracht, daarover deze nota:
"betaelt an tobias claeys over de schipvracht van tcruycefis"

Maar eveneens in 1618 ging de processie terug uit op H. Sacramentsdag en de kermiszondag. Er gingen maagden in, een speelman, kosterknechten, een helledrager en tamboers. Er werden ook vaandels gedragen en de klok werd geluid, en het beeld van St. Medardus werd door jonge dochters rondgedragen.

In 1620 werd het "belfort" - het klokkenhuis - hersteld. Het torendak werd met populierenberden beslagen, waarop nieuwe schalieën werden vastgehecht. De muren werden gewit en er werd ook kareelsteen gebruikt volgens de rekeningen. Ook het kerkhof waarop eiken, olmen en notelaars stonden werd gezuiverd. Laat het duidelijk zijn, de parochianen van Ursel gaven de moed niet op. Ondanks alle verwoestingen en beschadigingen, zelfs diefstallen door legerbenden van Spanjaarden en Hollanders tijdens de godsdienstoorlogen, begonnen zij met verse moed aan het herstel van de kerk.

Figuur 4 - Jezus aan het kruis - lindenhout, XVIIde eeuw, h. ca. 260 cm.

In 1620 werd er een schilderij boven het hoogkoor gehangen, een schilderij dat de geschiedenis van de H. Ursula voorstelde; dit schilderij is hier uit de kerk verdwenen in het eerste kwartaal van de 20ste eeuw, nadat Gentenaars de kerk hadden geschilderd. Ook hing er in 1620 nog een ander schilderij boven het Lieve-Vrouwealtaar, dat stelde de Zeven blijdschappen voor.

Wanneer dat kunstwerk uit de kerk verdwenen is, is echter niet bekend.

Het was ook nog in 1620 dat de Onze Lieve Vrouwegilde een feestmaal hield. De leden ervan aten toen een koebeest op, 216 haantjes, een schotel worst en veel erwten. Er werden zelfs drie tonnen bier geschonken (zie de rekening van die maaltijd) zodat de vrouwen van die gilde zeker niet moesten onderdoen voor de mannelijke St. Elooisgilde.

In 1622 - een andere bron spreekt van 1624 - kwam het kruisbeeld dat per schip van Gent werd gebracht, onze kerk versieren en later hoorden de beelden van O. L. Vrouw en van de H. Johannes bij de Christusfiguur die nu alleen in de zijbeuk hangt. Het vermoeden bestaat, dat deze beelden te vereenzelvigen zijn met de beelden die in de 19de en de 20ste eeuw in het beenderhuis stonden. Zo noemde men hier de kalvariekapel die aan de rechtse zijmuur van de kerk was aangebouwd. Het waren twee mooie beelden die waarschijnlijk tamelijk oud waren. Maar het kerkarchief dat ons daarover kon inlichten, werd na een "kuising" door één van onze vorige pastoors verbrand!

In 1631 werd er een kleine klok opgehangen in onze kerk die lang zou blijven luiden - die kleine klok hing in de toren tot het jaar 1953 -.

Er stond de volgende tekst op:

*Francois et Nicolas Delespine et Nicolas Chaboteau
nous on fait - 1631 -*

De pastoor die de restauratie van de kerk rond 1620 op gang bracht noemde Judocus de Mol. In 1634 deed hij nog het O. L. Vrouwkoor opknappen. Het kan zijn dat het schilderij: "de Geboorte van Christus" of "de Aanbidding der Herders", toen aangekocht werd.

Pastoor de Mol stierf in datzelfde jaar en na hem kwam Antonius Vrerén.

Maar die had hier weinig geluk, in 1637 vielen de Hollanders hier binnen en de pastoor vluchtte samen met veel inwoners van Ursel naar Bellem, waar hij twee jaar bleef wonen. De kerkjuwelen had men te Gent in veiligheid gebracht.

Die bestonden toen uit een zilveren kelk met pateen, een zilveren ciborie, vier grote metalen kandelaars, twee kleine metalen kandelaars, een metalen kruisbeeld, een wierookvat, ook nog een processiekruis, twee vanen, de beelden en schilderijen waarover zopas gesproken werd - niet de Geboorte van Christus -, en nog twee kleine schilderijen, waarvan het onderwerp niet wordt opgegeven.

Tenslotte een beeld van St. Franciscus en een klok van 700 pond. Wat in de kerk gebleven was werd door de Hollanders gestolen, want ze stelden zelfs hun paarden in het Godshuis zodat gans het interieur verwoest werd.

Terwijl de pastoor hier dus gevlucht was, kwam Laurentius de Muynck, afkomstig van "de Biezen" tussen Ede en Maldegem, de mensen hier bezweren of herdopen. Maar in 1639 toen het hier opnieuw rustig geworden was, werd de kerk van Ursel verrijkt met een communiebank, daarover lezen we:

"Betaelt aen Jacop Sauvage, schrinwercker tot Ghendt, over coop ende leveringhe van eene communiebanck, v ££ gr."

(Deze communiebanken zijn uitgebroken na de tweede wereldoorlog. Zij sloten het hoogkoor af van de rest van de kerk, evenals dat het geval was met de zijaltaren. De gelovigen die de communie wilden ontvangen, moesten knielend voor de communiebank zitten en hun gevouwen handen onder een tafeldoek steken zodat er aldus een soort tafeltje werd gevormd.

Wanneer de priester de H. hostie uitdeelde, moest men de tong uitsteken, dus men mocht in géén geval de hostie met de handen aanraken.

Waar deze banken - die met smeedijzer hekkens waren afgewerkt - terecht zijn gekomen, is mij niet bekend.)

Figuur 5 - eikenhouten biechtstoel, XVIIIde eeuw, 1700-1724, eik, vervaardiger Coppens Arnaut - stijl barok - kroonstuk met Goede Herder

Ook werd er een biechtstoel geplaatst, voortkomende van het klooster der Lieve Vrouwebroeders te Gent; en die door de kerk in 1639 voor 5 pond groote werd overgenomen:

"Betaelt aen de Vrauwebroeders tot Ghendt, over 't leveren ende coop van eenen biechtstoel, v ££ gr"

Item betaelt aen mynheer pastoor over tgene hy verschooten hadde aen eenen schrynwercker voor het uytdoene van eenen biechtstoel uyt het Vrouwen broedersclooster, ii s. Gr."

"Kerkrekening van 1639".

De parochianen herbegonnen na het vertrek van de Hollanders met herstellingen, bemeubelden en kuisten hun kerk opnieuw, en hoopten andermaal op beterschap. Het was eveneens in 1639 dat Joachim Beghijn - griffier van Ursel - begraven werd in de kerk, in het hoog koor. De familie Beghijn woonde toen op de mooie hoeve op het einde van de Berkenstraat.

in 1642 werd het koor gerestaureerd door de abdij van Drongen, die abdij leverde immers de pastoors voor Ursel. Ze hief ook de tienden op de parochie en de pastoor ontving daar één derde van. Zijn tiende sloeg hij op in de tiendeschuur, en die stond toen waar nu nog de verhoging ligt in de hof van de pastorij.

Nopens de kerkgebruiken is ons bekend, dat de communiecanten hier lijfkoek en wijn te nuttigen kregen:

"Item noch betaelt voor een tonneken wyn voor de communiecanten up den palmsondach, haudende ses stoepen, wvi s. x gr."

"Kerkrekening van 1643".

Er waren twee grote ommegangen:

Eén op H. Sacramentsdag en één op de kermiszondag.

De rekeningen van de 17de eeuw geven ons te kennen, dat die ommegangen door maagdekes en muzikanten werden opgeluisterd, en dat het beeld van de heilige Medardus daarin door vrouwen werd omgedragen:

"Item noch betaelt aen Jacques de Graeve, spelman, voor het spelen op de ordinaire ommeghanghen, iii s. Gr"

"Kerkrekening van 1645".

"Item betaelt over tgonne verteirt by de dochters die st. Medardus omme ghedraeghen hebben op de kermisse deser prochie, viii s. Gr."

"Kerkrekening van 1648".

De jonge dochters van Ursel wisten van aanpakken, want het beeld van onze patroonheilige moest toen over een grote omloop worden meedragen. Maar het wijst er ook op hoe groot de devotie toen nog wel was, men maakte er een groot feest van *"met een spelman"*.

Nog in 1648 werd de pastorie heropgebouwd, maar het was niet dezelfde als die er nu staat. Die nieuwbouw werd toen bekostigd door de abdij van Drongen.

In 1649 kwam er ook een uurwerk op de toren, het was Seger Pontus die het moest onderhouden, hij moest ook nog de klok luiden en de kerk vagen.

De rekeningen gewagen in 1650 van een kerkhorloge en zelfs van het huren van een orgeltje ter gelegenheid van de kermisdagen sedert 1651.

In 1653 wordt er voor de eerste maal een kerkbaljuw vermeld. Later in 1662 maken ze melding van de aankoop van een orgel (dat echter na minder dan een eeuw versleten was). Ook in 1664-65 werden er aan de kerk veranderingen uitgevoerd, de oorspronkelijke kruiskerk werd verbreed met een zuidelijk afdak. Boven deze constructies werden kleine vensters aangebracht in de zijmuren van de middenbeuk.

Dat werd deels betaald door Cornelis Beghijn. Ook werd er in 1664 een orgel aangekocht.

Het was in 1666 dat Judocus Beghijn - wonende te Berken en gewezen baljuw te Ussel - de mooie kapel liet bouwen op de wijk Berken.

In 1667 maakte schrijnwerker Jan van Daele - afkomstig van Gent - een preekstoel voor onze kerk.

In het jaar 1679 kwam er in de kerk een hoogzaal, en in 1688 kreeg ook de noordkant van de kerk een afdak.

In 1705 werd er een biechtstoel geleverd die gesneden was door Arnaut Coppens uit Gent.

Ook nog in 1705 werd er een nieuw altaar geplaatst in de Lieve-Vrouwebeuk, boven dat altaar kwam er een schilderij van Michiel Pillen - afkomstig van Gent -.

Het verbeeldde St. Dominicus die de scapulier ontvangt uit de handen van O. L. Vrouw.

Er werd toen ook een kruisbeeld voor het altaar gekocht.

Volgens het:

“status animarum communicantium Parochialis ecclesie de Ursele factus anno 1723, 26 aprilis”

bedroeg het aantal communicanten - dus vanaf de leeftijd van 15 jaar - in het jaar 1723, ongeveer 643 personen.

Eén biechtstoel dateert van het jaar 1726, we kunnen dus geredelijk aannemen dat die dan ook in dat jaar werd geplaatst, ook deze werd gekocht in het Vrouwenbroeders-klooster te Gent.

Daarmede bezat onze kerk toen drie biechtstoelen:

de eerste gekocht in het Vrouwenbroeders-klooster te Gent in het jaar 1639;

de tweede gesneden door Arnaut Coppens van Gent en geleverd in 1705;

de derde gedateert met het jaartal 1726, eveneens afkomstig van het O. L. Vrouwebroeders-klooster.

Alle drie zijn ze vervaardigd uit eikenhout en ingedeeld met drie compartimenten, de middenste met een opendraaiende deur op halve hoogte en daarboven twee dichtklappende luiken, zodat de biechtvader niet zichtbaar was.

(Deze biechtstoelen worden heden niet meer gebruikt, maar vroeger moest men bij het "*te biechte gaan*", op de knieën zitten links of rechts van de priester naar gelang er een plaats vrij was. Deze deed dan beurtelings links of rechts van zijn zitplaats het met ronde gaatjes geperforeerde schuifvenster open om naar de gelovigen hun zonden te luisteren, hun eventueel vergiffenis te schenken en/of met een gebedsstraf of boetetocht te bedenken.

Hij gebruikte daarvoor de geijkte woorden:

"en bid voor uw penitentie",
dat waren dan gewoonlijk een akte van berouw, en er bovenop een aantal "*weesgegreetjes*" of "*onze vaders*")

Figuur 6 - biechtstoel in eikenhout - jaartal 1726 - stijl barok

Bij deze biechtstoel - rechterzijbeuk - is het jaartal vooraan in het hout ingesneden, we weten dus perfect wanneer die is vervaardigd.

Nopens de oprichting van de "Broederschap van het Heilig Kruis", én van de daarmee gepaard gaande ommegangen, hebben we in een tot het kerkarchief behorend register, toch enkele wetenswaardige bijzonderheden aangetroffen.

Broeder Paulus Braem, een heremiet te Ursel wonend maar geboortig van Drongen, bracht hier in het begin van het jaar 1728, toen hij voor de derde maal van Rome terugkwam, een stukje mede van het Heilig Kruis.

Deze kostbare relikwie, in een zilveren doosje vervat, werd door de vrome man aan de pastoor van Ursel opgedragen, en vervolgens op de 1ste april 1728 door de Gentse bisschop Erhard van der Noot erkend als zijnde een stukje van het echte kruis waar Christus aan gestorven was.

Weinige dagen later reeds werd het in een zilveren kruis geplaatst, dat uit de talrijke en vrome offergaven van godsvruchtige parochianen bekostigd werd. Later werd de relikwie op de avond voor het feest der kruisvinding - 2de mei - uit de pastorie naar de kerk overgebracht. Daags nadien had dan de plechtige verheffing plaats.

De verering van het H. Kruishout werd weldra zeer groot, vooral op de eerste vrijdag der maand, op welke dag de genoemde kerkvoogd een aflat voor de vereerders toestond. Om de godsvrucht levend te houden en nog meer aan te wakkeren, stelde de pastoor een ommegang of bedevaart in ter aandenken aan het lijden van de Heer. De instelling van deze vrome godsdiensttoefening geschiedde op de 8ste mei 1729. Ook die bedevaart werd door geestelijke voordelen door bisschop van der Noot aangemoedigd, niet alleen voor die personen die de in de parochie opgerichte statieën zouden bezoeken, maar ook voor diegenen die door ziekte daartoe belet, vijfmaal rondom de kerk zouden gaan (?). Daarbij moest men bidden voor vijf aldaar opgestelde beelden, die de vijf droeve mysterieën voorstelden.

De eerstgenoemde werd de grote ommegang, en die binnen de kerk, de kleine ommegang genoemd. De kleine kwam het eerst tot stand, hij werd ingehuldigd de eerste zondag van de vasten.

Deze ommegangen gingen jaarlijks met grote ingetogenheid hun weg, in de kerk en door het dorp.

De grote ommegang werd gemaakt volgens de meting en de verdeling der plaatsen, die de mysterieën der Passie voorstelden - het lijdensverhaal van Christus -.

Dit was volgens de eertijds vermaarde ommegang van de Gentse parochie Ekkergem, en het was ook volgens de afmetingen van de ommegang te Jeruzalem in het Heilig land. Bovendien deed men hier ook nog tweemaal 's jaars en met een processie, de zogenoemde "*devote ommegang*".

Te weten op de Goede Vrijdag en op de zondag onder het octaaf van het feest van de H. Kruisvinding. Deze ommegang werd gehouden door paters van de abdij van Drongen. Die ommegang werd door verscheidene vreemde priesters bijgestaan, en lokte telkens een grote menigte gelovigen van de omliggende gemeenten naar Ursel.

De rekeningen van 1729 maken ook melding van 156 passieboekjes en aflaatberichten die bij deze gelegenheid door de Goesin van Gent werden gedrukt.

Het gedeelte van de grote ommegang, "*Via Dolorosa*" of "*Weg der Smarte*" geheten, werd ieder jaar met een processie gedaan op de 21ste september, het feest van de H. Mattheüs, onder de octaaf der H. Kruisverheffing.

De statieën van de Jeruzalemse kruisweg werden in 1728 geschilderd en daarvan zijn in de kerkrekeningen verscheidene uitgaven genoteerd; ondermeer voor het schilderen van de houten panelen in de kapellekens, zo lezen we:

"aen Vigilius-Bernardus vanden Broucke, schilder te Eeckeloo, over tschilderen van thooghw. Sacrament, staende achter den hooghen autaar, op het kerkhof, 0-10-6"

verder nog:

"aen V. B. vanden Broucke, over tschilderen van de vier statieën op het kerkhof, verbeeldende de vier droeve mysterieën, 0-8-0"

En nog verder:

"aen K. Piersens, schilder te Ghendt, over tschilderen van de schilderije staende boven het H. Graf, 1-10-0"

"Rekeningen uit het kerkarchief".

Dat waren dus 6 schilderijen die op het kerkhof stonden.

We lezen in een register, dat deel uitmaakt van het kerkarchief het volgende:

"Den bovenstaenden ommeganck is afgemeten en desselfs statieën bedeylt naer de maete en afdeelinghe van het heylighe landt; (sooals die naergevolght is in den ommeganck van tbitter lyden ons Salighmaeckers in de parochie van St. Martens Eckerghem tot Ghendt), door S. Fr. Steyaert ghesworen landtmeeter, resideerende tot Bellem en greffier der selve parochie; denwelcken daervan oock gemaackt heeft de origineele kaerte figuratieve, wordende bewaert in de archieven vande parochiaele kercke van Ursel")

Ziehier dan de volgorde en de verbeelding van deze kruisweg-ommegang:

1. Christus in 't hofken van Olijven.
2. De verraderij van Judas, de beek van Cedron.
3. Annas.
4. Cayphas.
5. Pilatus.
6. Herodes.
7. 't Hof van Pilatus.
8. De Kruisdraging.
9. De eerste val.
10. Ontmoeting van Jezus door Maria.
11. Hulp van Simoen van Sirenen.
12. Tweede val.
13. Samenspraak met de dochters van Jeruzalem.
14. De laatste val.
15. Uittrekking der klederen.
16. De nageling aan 't kruis.
17. De kruisiging.
18. De begrafenis of 't H. Graf.

**Figuur 7 - De nageling aan 't kruis; olieverf op doek, 1878, 97 cm. X 72 cm.
geschilderd door J. De Coninckx,**

De kruisweg wordt ingedeeld volgens "lijdensstaties", hier zien we de 11de van de 14 staties.

Zoals werd aangegeven waren de afmetingen - dus de afstand - van deze kruisweg volgens de "*maete*" van die in het H. Land. Het is voor ons dan ook duidelijk dat deze ommegang - die 18 staties telde - een grote omloop door onze parochie maakte, en wellicht telkens die ommegang werd gehouden een groot aantal gelovigen in haar zog meevoerde.

Een kerkrekening van 1730 vermeld dat de kerk in de nacht van Witte Donderdag en goede Vrijdag bewaakt werd, dus ze werd voor de gelovigen opengehouden:

"Aen J. N. Eremeyt, Jacobus Vynckes en Vyntjen Gaudisaboos, voor 't waecken in de kercke den nacht tusschen den Witten donderdagh en den Goeden Vrydach, 1730"

Notaris Van Hulle uit Zomergem maakte op 23 juli 1731 een lijst op van:

"alle de wooninghen ende huysen staende binnen de voornoemde prochie ende heerelijckhede met den nombre van alle ingesetenen audt ende jonck communiecanten ende non communiecanten"

waarvan er 644 communiecanten waren en 362 non communiecanten, in totaal 1006 zielen.

De pastoor gaf voor 1731 een aantal namen op van communiecanten, daarbij waren:

"den heere Pastoor, den heer Onderpastoor, Dominicus Roelants coster, sieur Joannes Hubert Beghin, bailliu, Sr. Joannes de Grave greffier, Mr. Petrus Jacobus van Landeghem doctor, Sr. Pieter Brughman, Joffre Marie Genellis, Burgemeester Joos de Neve, Lauwereyns Biebuyck Eremijt, Jacobus Notteboom Eremijt,"

(Het is duidelijk dat met de opsomming van deze personen, bij voorkeur de elite van de gelovige gemeenschap werd weergegeven.)

In het:

"Status animarum parochialis Ecclesias de Ursele sub R(everen)do Adm(imistratore) D(omi)no Augustino Kersse pastore et R(everen)do D(omi)no Andreae Audenroogghe vice-pastore, anno 1734"

wordt vermeld dat er in dat jaar 43 vijftienjarigen hun eerste communie deden, er waren 674 communiecanten en 401 niet-communiecanten, dus een totaal van 1075.

Ook van dat jaar krijgen we kennisgeving van een aantal familienamen:

"Jacobus Notteboom, eremita, Fr.(ater) Laurentius Biebuyck, eremita et magister scholae, Joannes de Graeve greffarius, M(agiste)r Joannes van Schelle, chirurgus (separata est uxor), Petrus Bruggeman receptor - ontvanger -, Carolus Martens quondam balivus - baljuw -, Anna Sottiau - vidua balliui - weduwe baljuw - Joannes Begyn ballivus, domitilla - dame - Maria Genellis, Wannes Vandamme - bedelaar -, "

In 1740 schonken Knesselaarse bedevaarders een relikwiekruis aan de kerk van Ursel, bedoeld voor het Heilig Kruishout. Hetgene bewijst dat de gelovigen van de ons omliggende gemeenten sterk begaan waren met de verering van het Heilig Kruishout in onze kerk.

Tijdens de ambtsperiode van pastoor Frans-Antoon van Auweghem - 1734-1782 -, kreeg Ursel er een nieuwe patroonheilige bij, de Heilige Ursula.

Vrijdag 21 oktober

Heilige Ursula

martelares

patrones van Ursel

**Figuur 8 - H. Ursula - patrones van Ursel, hout, gepolychromeerd,
hoogte 135 cm.**

In hout gesneden en gepolychromeerd, houtsnijder niet bekend.

Ursula, de dochter van een koning in Britannië, werd ten huwelijk gevraagd door Aetherius, zoon van een heidense koning. Omdat Ursula, die zich volledig aan de Heer had verpand zijn hand weigerde, dreigde er zelfs oorlogsgevaar. Daarop vroeg zij, door een visioen van engelen verwittigd, een bedenktijd van drie jaar. Intussen zou Aetherius christen worden. Na drie jaar vluchtte zij met 11.000 maagden op een schip weg uit Engeland; maar door een tempeest afgedreven geraakten zij in de Waal, en trokken langs deze stroom verder naar Keulen. Weerom werden zij daar door engelen verwittigd om hun reis te vervolgen. Zij voeren met het schip naar Bazel en zetten vandaar te voet hun reis verder naar de eeuwige stad.

Bij hun terugkeer te Keulen echter, werden allen door de Hunnen gedood omwille van hun geloof en de zuiverheid. Ursula werd met een pijl het hart doorboord, omdat zij weigerde met de hoofdmans der Hunnen te trouwen. Aldus werd Keulen door hun offer geheiligd en van zijn vijanden bevrijd. De inwoners van Keulen verzamelden hun relieken, en Clematius, een man uit het oosten, bouwde een kerk op de plaats van hun marteldood. Dit is de eerste Passio of lijdensverhaal.

Volgens de tweede Passio, die stamt uit de 11de eeuw, zou ook paus Cyriacus met hen te Keulen de marteldood gestorven zijn. Dit verhaal berust op een historische kern. Men heeft de inscriptio of het opschrift van senator Clematius teruggevonden die in de 4de eeuw een kerk bouwde op de plaats waar maagden voor Christus hun bloed vergoten.

Deze kerk is gebouwd op een Romeins coemeterium of begraafplaats. In 1106 vond men ook de begraafplaats en het gebeente der martelaressen terug; zij stierven omstreeks 304 onder de vervolging van keizer Diocletiaan. De naam Ursula, alsook deze van acht van haar gezellinnen, duikt voor het eerst op in de 9de eeuw. Het getal van 11.000 maagden is echter aan een verkeerde lezing van het handschrift te wijten, elf maagden zal reeds voldoende zijn.

Een verering van Ursula bestaat reeds van in de 4de of de 5de eeuw, en de eredienst die zeker reeds in de 8ste eeuw bestond, breidde zich uit naar Spanje, Denemarken, Italië en ook naar onze Nederlanden.

Ursula wordt aanroepen om oorlog en vuur af te weren, en zij is patrones van de Goede Dood.

Ursula is Latyn en betekent "*berinneke*".

Andere vormen zijn Ursela, Ursule, Ursele, Usly, Ursel, Orsola.

Een verklaring voor het aanstellen van de H. Ursula als patrones van Ursel, is te zoeken in het feit dat veel bedevaarders van onze gewesten, vroeger naar Keulen gingen. Daar werd de H. Ursula vereerd en bovendien lag Ursel op de belangrijke handels- en bedevaardersweg tussen Brugge en Keulen. De reizigers en bedevaarders die te Ursel uitrustten hebben de eredienst die te Keulen werd gehouden, hier zeker bekend gemaakt. Zo is wellicht de keuze om de H. Ursula als bijkomende patrones van Ursel aan te nemen, hier met een gunstig advies onthaald, temeer ook de naam gelijkenis vertoond met Ursele.

Keulen was eveneens en vanouds bekend voor zijn Driekoningenkerk, en op de bedevaardersroute - waarop ik nog op wil terugkomen -, waren er talrijke herbergen met die naam vereerd. Zo ook te Ursel waar op de Roze de herberg "De Drie Koningen" lange tijd bekend was.

De handelsweg van Ursel naar Keulen die dus over Ursel liep, ontstond in de 13de eeuw.

Maar we vervolgen met de gegevens over onze kerk.

In 1749 werd er een nieuw orgel besteld, en daarvoor was er ook een nieuw doksaal nodig. Dit orgel werd gebouwd door de vermaarde Gentse orgelbouwer, Pieter Van Peteghem, die leverde het orgel in 1751. Hiermede was een uitgave van 1.400 gulden gemoeid, waarvoor door het magistraat een belasting geheven werd om de kosten te helpen dekken. Het orgel werd versierd met een witte rozet, met de in hout gesneden afbeelding van koning David die een harp bespeelt.

Het is een éénmalig instrument met 16 registers.

Het grootste deel van het pijpwerk is nog altijd origineel, maar in het midden van de 19de eeuw was er een restauratie nodig waarbij een paar spelen vervangen werden, o. a. door een voix cèleste. Zie hierbij het "Contract van 14 mei 1749" aangaande het Van Peteghem-orgel.

"Project tot het maecken vaan eene nieuwe orgel binnen de prochie kercke van Ursel.

Eerst drij Blaesbalcken twee voeten en alf breedt ende ontrent 4 voeten lanck, met vier geheele ende twee alve ploijen item een klauwier van 48 touchen sijnde de geheele van wit been, ende alve van swart hebben haut item een secreteet van Deughdelick spiesschen haut, exempt van alteratie ofte deurspraecke.

De volgende registers

- 1 : prestant 4 voet dienende voor monster*
- 2 : Bourdon luidende 8 voet*
- 3 : comet pijpen a ieder touche*
- 4 : flute 4 voet*
- 5 : Boublet 2 voet*
- 6 : Nasar*
- 7 : tierse*
- 8 : sexquialtra Bas*
- 9 : sexquialtra sup*
- 10 : larigo*
- 11 : furniture 2 pijpen in ieder tourche*
- 12 : Cimbale 2 pijpen in ieder tourche*
- 13 : trompet bas*
- 14 : trompet sup:*
- 15 : achtergael*
- 16 : tramlant:*

Ingevolge van het voorenstaende project is Dheer ende meester henricus van hauwegem pastor der prochie van Ursel g'accordeert ten prensentie van greffier, en Sr P(iete)r Bruggeman met Sr Pieter van Peteghem meester orgel maecker binnen de stadt van gendt op de volgende conditien:

Te weten dat hij petegem sigh obligeert het voorseijde werck soo ende gelick het selve hier vooren gexpliceert staet. Te maecken binnen den tijdt van veertien a 15 maenden, ende ten naesten jaere tegen de Kerckwijdinge de selve met eenige registers te doen spelen, indien het den heer pastor geradigh vindt, ende dat het voorder werck aende Kercke te doen alsan daer toe in staet is.

Den voors(eijden) heer pastor van wegen de prochie g'authoriseert sijnde tot het doen maecken de voors(eijd)e orgele obligeert sigh aen(den) voors(eijden) van petegem op het accordt te sullen betaelen een derde in het begin van het werck dat wesen sal den eersten october 1749, het tweede pajement soo haest de orgel sal spelen, ende het derde en(de) leste pajement, naer dien het werck gecompleteert, en door experte sal goet gekeurt wesen, sullende de becostijng van de visitatie en(de) keuringe moeten betaelt worden bij den gonnen het ongelick hebbende dat is te seggen indien die niet goet gekeurt en wierde bij hem van petegem,

En goet gekeurt sijnde bij den heer pastor over de prochie. Sijnde het voorseijde accordt aldus gedaen omme ende voor de somme van acht hondert vijftigh guldens boven de aude orgel met casse en(de) alle het gonne daer voorder dependeert 't gonne aen(den) voors(eijden) Van Petegem wordt gecedeert, onder wedersydige obligatie als naer rechte desen xiiijen meije 1749,

*Fr. H. Auweghem pastor van Ursel P. Van Peteghem
Pr. Brugghevan 1749 ons present De Grave (griffier)*

(Orgelbouwer Van Peteghem leverde in elk geval goed werk af. Het orgel kon hier nog worden beluisterd tot in de tweede helft van de 20ste eeuw, dus tot ver na de tweede wereldoorlog. Om het te bespelen had de orgelist echter een helper nodig die bijtijds de blaasbalg moest bedienen, zodat de luchtdruk constant bleef.)

Figuur 9 - Van Peteghemorgel - 1749, klaviertoetsen zijn aan de linkerzijkant geplaatst, vooraan is er een gesneden reliëfpaneel dat Koning David voorstelt, die een harp bespeelt.

Tot ondersteuning en onderhoud van de godsvruchtige ommegangen die gesticht werden in 1728, werd in 1755 een broederschap van het Heilig Kruis ingesteld, waaraan de magistraten van Ursel welwillend meewerkten. Deze broederschap werd door de bisschop van Gent, alsook door de toenmalige paus Clemens XII, met verschillende geestelijke gunsten begiftigd. Maar deze bedvaarten bleven tijdens de eerste Franse omwenteling achterwege, dit door het verbod van de Franse machtshebbers. Toch moeten deze ommegangen vanaf 1728 tot bijna het einde van dezelfde eeuw hebben plaatsgevonden. Of ze na de verdrijving van de Fransen opnieuw met dezelfde praal werden hernomen te Ursel, kan ik echter niet bevestigen.

Figuur 10 - Schepenbanken (koorgestoelte) - 1757, eikenhout, geschonken door de Hertog van Ursel,

De hertog van Ursel - die dus wel degelijk betrokken bleef met zijn heerlijkheid -, liet in 1757 de eiken zitbanken plaatsen in het hoogkoor. Deze banken waren bestemd voor de schepenen van Ursel en werden dan ook schepenbanken genoemd. Maar sinds lang worden deze ereplaatsen niet meer gebruikt tijdens de erediensten.

Maar de hertog onderlijnde met deze financiële steun zijn grote betrokkenheid met zijn gemeente en met haar onderdanen. Heeft de hertog of de hertogin ooit gebruik gemaakt van deze zitbanken? Het is niet bekend, wat wel bekend is, is dat er tussen hem en de toenmalige pastoor onenigheid rees over de plaats waar die banken precies in de kerk geplaatst dienden te worden. De hertog kreeg uiteindelijk zijn zin, ze kwamen in het hoogkoor terecht!

Op 13 en op 14 augustus 1759 geschiedde een:
"Opnemijnghe van alle de huyshauden, getal der communicanten ende non-communicanten dieder actueeljk sijn binnen de prochie van Ursele"
Hoeveel huishoudens er waren wordt niet vermeld, maar er waren 862 communicanten, en ook nog 447 non-communicanten.

Ook in 1760 en 1781 werden er werken uitgevoerd aan de kerk, toen werden om beurt de beide afdaken die gebouwd werden in 1664, afgebroken en vervangen door de huidige zijbeuken. Ook de sacristie en het hoogkoor werden toen vernieuwd. Op een kruis boven het koor prijkt het jaartal 1777.

De kerk onderging nogmaals een grote verandering in 1839 en 1840. Toen vernieuwde men onder andere de pijlers en werden de bogen verhoogd. Daarna volgde de sacristie, die werd aangebouwd in 1849. Er werden ook nieuwe kasten en een toog in aangebracht door Petrus de Vliegheer, timmerman te Ussel.

In 1850 werd de pastorie hersteld en de tiendeschuur - eeuwenlang een opslagplaats -, werd afgebroken. In de plaats daarvan kreeg de pastoor een nieuwe logie, dat was een bijgebouw aan de pastorie. Als anekdote wil ik hierbij vermelden dat dit bijgebouw door één van onze latere pastoors gebruikt werd als vleeswinkel.

Deze logie werd echter afgebroken bij de aanleg van de nieuwe Eeklose weg, dat was na wereldoorlog twee.

Ook een groot smeedijzeren hek bij de ingang tot het domein van de pastorie, dateerde van 1850.

De laatste vergroting van de kerk gebeurde in 1865, toen werd de kerk met 7 meters verlengd en vooraan kwam er een voorgevel in neo-gotiek. De bouwmeester van deze werken was Karel Brugghevan, van Gent afkomstig. Dit werk werd aanbesteed voor de som van 19.500 franken, waarin de staat en de provincie ieder met een toelage van 5.000 fr. tussenkwamen, en de gemeente met 4.325 fr.; de kerk bekostigde het overige bedrag.

Het altaar van het Heilig Kruis in de linkerzijbeuk, werd in 1869 geschonken door juffrouw Euphrasie Brugghevan en kostte toen 379 fr.

Het schilderij erboven is door Coninx - van Mechelen -, geschilderd, het kostte 400 fr., en verbeeldt "de Vinding van het Heilig Kruis".

In 1870 schonk Coleta De Neve een nieuw O. L. Vrouwe-altaar, dat was voor de rechterzijbeuk. Het doek erboven is eveneens geschilderd door Coninx, het verbeeldt "De H. Dominicus die de Rozenkrans ontvangt van O. L. Vrouw", het kostte eveneens 400 fr.

In 1872 werden de oude barokke vensters vervangen, en er werden 14 nieuwe spitsboogvensters gestoken in de zijgevels.

Het huidige hoofdaltaar werd in 1884 geplaatst, dat werd geschonken door de heer Borluut - van Hansbeke -, het kostte toen 4.500 fr., en het werd in 1887 gewijd. Het altaar werd vervaardigd door Mathias Zens.

In 1886 bouwde men de calvarie of het beenderhuis, daarin plaatste men Christus aan het kruis, bijgestaan door Maria en Joannes. Het beenderhuis werd gebouwd door Van Wassenhove uit Eeklo.

De beelden van Maria en Joannes dateerden uit 1886, maar volgens Daniël Verstraete - ex-dorpsgenoot én vermaard heemkundige -, konden ze echter veel ouder zijn.

De Christusfiguur was hoogst waarschijnlijk dezelfde die nu in de linkerzijbeuk hangt.

Figuur 11 - Altaar - toegewijd aan de H. Drievuldigheid, tabernakeldeuren met Jezusmonogram, 2de helft XIXde eeuw, marmer en witgeschilderd hout, gedeeltelijk verguld,

De kruisweg is van het jaar 1879 en werd eveneens door Coninx geschilderd. Deze kruiswegfiguren vinden we in nog meerdere kerken uit de omgeving terug, zoals b.v.b. te Nevele, maar wel in andere kleuren geborsteld.

Bij een bezoek aan Dinkelsbühl - Romantische Strasse in Duitsland -, vond ik in 1999 in de Kapuzinerklosterkapel een kruisweg in geschilderde taferelen, met dezelfde voorstellingen én figuren als deze in onze St. Medardus-kerk. Wel kleiner van formaat en eveneens in andere kleuren geschilderd.

Het groot brandglasraam achter het hoofdaltaar werd in 1889 geplaatst, maar de spitsboog werd aangepast aan de neo-gotische stijl van de andere ramen.

De brandglasramen in het koor en aan de zijaltaren werden eveneens in 1889 ingezet. Ze werden betaald door begijntje Pelagie Brugghe, in naam van haar hele familie, de kosten bedroegen 2.200 fr.

(Het zijn dezelfde namen die we herhaaldelijk horen noemen, b.v.b. als milde schenkers bij een aantal verbouwingen of bij de aankoop van kunstwerken.

Dat waren te Ursel ondermeer:

Judocus Beghin, Brugghe, de Neve, Borluut; hieruit blijkt dat zij niet alleen kapitaalkrachtig waren, maar ook zeer godsdienstig!

Het is zo dat overal ter wereld en van éénder welke godsdienst, de gelovigen hun gebedshuizen financieel steunen, zo ook hier bij ons in de St. Medarduskerk.)

Figuur 12 - O. L. vrouw schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus Guzman, versiering van het O. L.Vrouwaltaar, (portiekaltaar), tafel met Mariamonogram, bekroond met nis waarin het beeld van O. L. Vrouw met kind, XVIIIde eeuw, olieverf op hout, door J. De Coninck,

Figuur 13 - De vinding van het Heilig Kruis, olieverf op hout, geschilderd door J. De Coninx, versiering van het linker zijaltaar, toegewijd aan het H. Kruis

De taferelen die ze voorstellen zijn de volgende:

Boven het hoofdaltaar:

Een raam met God de Vader, de Heilige Geest en het kind Jezus, omringd door Maria en Jozef.

Het raam links ervan de Heilige Medardus.

Het raam rechts, de heilige Barbara.

Bij het rechtse zijaltaar:

Een raam met de Heilige Dominicus die de rozenkrans ontvangt van Maria met het kind Jezus.

Rechts ervan een raam met het Heilig Hart van Jezus, met een geknielde aanbieder met een paternoster - misschien de schenker(es).

Bij het linker zijaltaar:

Een raam met Maria met het kind Jezus en een aanbieder, misschien de schenker(es).

Rechts ervan een raam met de Vinding van het Heilig Kruis.

Bij de verbouwingen in de 19de eeuw heeft men ook de twee ingangen in de zijmuren van de kerk dichtgemaakt. De omkadering van die vroegere ingangsdeuren zijn nog duidelijk te zien op de buitenmuren.

Het huidig uurwerk werd geplaatst in 1921 en tot het laatste moment dat het manueel werd bediend, werd het onderhouden en bijgesteld door de familie Cleppe, de laatste bedienaar ervan was Leo Lips.

De Heilige Hart-bond die iedere eerste zondag der maand een communiemis hield voor haar leden, telde in 1951-52 meer dan 1.100 leden. Het was voornamelijk door de stuwende kracht van meester Arthur Vyncke dat deze bond een aantal jaren een grote bloei kende. Het was dan ook geen wonder dat de enige klok die na de oorlogsjaren was overgebleven en bovendien gebarsten was - Ursel was het dorp met de beroeste stem -, vervangen werd door een nieuwe klok van 480 kg., die op zondag 12 oktober 1953 tentoongesteld stond in de middenbeuk, en toen ook gewijd werd.

Op die klok staat de volgende tekst:

Mijn naam is Maria, ik werd gegoten in 1953

Ghislenus Vandemaele, pastoor.

Peter: Robertus Van Lierde.

Meter: Angelica Bruggheeman.

Deze klok werd betaald met de bijdragen van de parochianen. De klok die vervangen werd was deze van het jaar 1631, jammer dat die niet behouden bleef als een soort museumstuk. Want heel waarschijnlijk werd die klok in 1631 hier ter plaatse gegoten. Dat gebeurde ook te Maldegem in het jaar 1655. Daar werden toen twee klokken op het kerkplein gegoten door Hubert Chabouteau en Francois de Beaumont. De Urselse klok met het jaartal 1631 droeg als namen ondermeer Nicolas Chaboteau, zodat er waarschijnlijk sprake kan zijn van een familie van klokkengieters die toen ter plaatse kerkklokken goten.

Had Ursel in 1953 een nieuwe klok gekregen, nog altijd ontbrak de grote klok die door de Duitsers was geroofd in 1943. Daar kwam verandering in, en de nieuwe grote klok kwam aan op 5 juni 1955, ze werd ingewijd op kermiszondag. Ze draagt als opschrift:

Horancantus Lokeren 1949 - Christus Koning -

Peter: C. Van Hecke - Meter: Mevr. Bauwens - De Pauw -

Pastoor: GH. Vandemaele.

Toen in 1962-65 door het tweede Vaticaans Concilie werd beslist, dat de priesters voortaan met hun gezicht naar de kerkgangers gekeerd moesten staan tijdens de erediensten, werd daarom een nieuw altaar geplaatst. Dat kwam vooraan te staan bij de predikstoel. Het werd in 1966 geschonken door Miel De Zutter, als dankbetuiging toen hij na een oogoperatie terug kon zien. Miel was een gezien figuur bij ons en woonde op Urselplaatse.

Figuur 14 - Mariaklok - gegoten in 1953

Figuur 15 - Christus Koningklok - gegoten in 1955

In 1966 kwam er een “grondige restauratie” van onze kerk op gang. De erediensten gingen toen door in de oude parochiezaal in de Kapelstraat.

Maar de restauratie was zo grondig, dat ook het beenderhuis werd afgebroken. Ook nagenoeg alle heiligenbeelden verdwenen naar een vuilhoop in het Beirhoutbos langs de Eeklose weg.

De communiebanken vooraan werden eveneens uitgebroken, evenals de “leesten” of zitbanken. Ook de kandelaars die onder de beelden aan de pilaren hingen verdwenen naar de schroothoop. Ook de beelden van Maria en Johannes van het beenderhuis zijn sindsdien spoorloos, maar de Christusfiguur verhuisde naar de linkerzijbeuk in de kerk.

De lampen van de broederschap van het Heilig Kruis werden als niet meer te herstellen verklaard en verdwenen spoorloos.

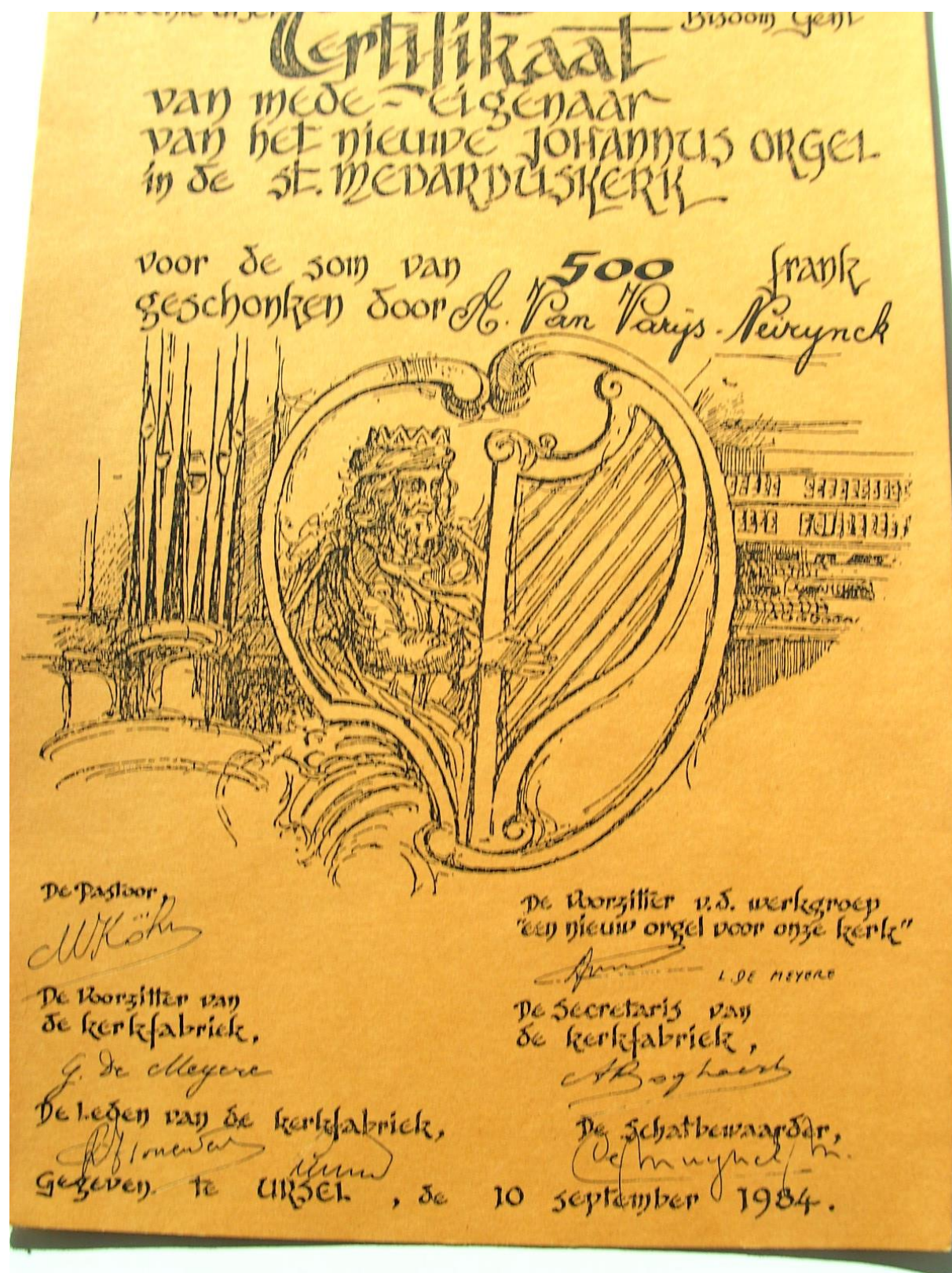
Kortom, het geleeek hier in Ursel veeleer op een herhaling van de beeldenstorm. Nochtans zien we in de ons omliggende kerken, dat de oude heiligenbeelden gewoon zijn blijven staan.

Jammer dat uit onze kerk zoveel is verdwenen dat nog herinneren deed hoe het vroeger was.

Onze kerk is een lege kerk geworden. De giften van onze voorouders werden weggegooid, verkwanseld of zelfs verkocht!

Het kruisbeeld dat nu hoog boven het altaar hangt, werd in 1973 door Antoon De Brauwer van het Vrekkemkruis gehaald en gerestaureerd, daarna kwam het in de kerk terecht. Een polyesteren Christusfiguur werd door De Brauwer als ruil aan Vrekkemkruis gehangen.

In 1984 werd een nieuw orgel gekocht, het Johannus-orgel. Dat kwam er omdat het oude Van Peteghem-orgel niet meer werd gebruikt sinds 1975. Dit omdat de herstellingswerken om het orgel in goede staat te houden te hoog opliepen. Maar een kerkgemeenschap heeft een orgel nodig, daarom werd een nieuw gekocht. Het werd een Johannes Opus 20, voor de som van 370.000 franken. De gemeente betaalde 175.000 fr., de overige 195.000 fr. werd door de bevolking bijgedragen.

Figuur 16 - Certificaat van mede-eigenaar van het Johannus-orgel, gekocht in 1984

Het orgel werd op het nieuwe altaar-podium geplaatst en is dichtklapbaar. Het heeft het voordeel dat het op éénder welke plaats in de kerk kan opgesteld worden.

De werkgroep "*een nieuw orgel voor onze kerk*", onder de leiding van onze koster Ludwig De Meyere, schreef een aandelenactie uit. De bevolking reageerde massaal en de inhuldiging van het orgel werd een speciale gebeurtenis in ons dorp. De werkgroep organiseerde een concert waaraan niet minder dan drie Urselse zangkoren deelnamen. Dit onder een zeer ruime belangstelling en achteraf een geslaagde receptie in het Jeugdhuis in Onderdale.

In 1989 begon men met de aanvang van een nieuwe restauratie van de kerk, maar het einde van die werkzaamheden heeft zeer lang op zich laten wachten. Dit ondanks de inspanningen van de toenmalige pastoor E. H. Roger Maes. De werken waren dan toch ten einde in 1999 en konden sober en mooi genoemd worden.

De elektrische bediening van het horloge en van de klokken kwam tot stand in het jaar 1996.

Ter gelegenheid van haar 90ste verjaardag, schonk mevrouw Irène De Pauw nieuwe altaardoeken en kazuifels aan de kerk. Ook de schrijver van deze geschiedenis deed zijn best om de kerkschatten in goede staat te houden. De 14 kruisweg-staties werden door mij gerestaureerd in 1995-96, en ook het schilderij:

"De aanbidding der Herders",

kreeg een hoogstnodige reiniging met osseagal.

Veel personages van dit werk herinneren aan de school van Rubens. Maar na alle heisa die er reeds rond dit schilderij is geweest, komt er nu eindelijk klaarte in deze kwestie. Volgens een geschreven nota van de overleden heemkundige Daniël Verstraete - nota die in mijn bezit gekomen is -, is dit schilderij van de hand van De Liemaecker. Deze schilder was een tijdgenoot van P. P. Rubens, en dus is de gelijkenis met schilderijen van de grote meester daaraan te wijten.

Figuur 17 - de Aanbidding der herders – olieverf op doek, 17de eeuw, geschilderd door De Liemaecker (?), deze schilder heeft vooral veel voor Gentse kerken gewerkt.

Volgens nog een andere bron zou P. P; Rubens zelfs met lof gesproken hebben over de Gentse - De Liemaecker - ! Ook in de Sinte-Barbarakerk te Maldegem hangt hoogstwaarschijnlijk een schilderij van dezelfde meester.

Figuur 18 - De zaaier - in eikenhout gesneden door Van Parys August

Van de heer pastoor Roger Maes kreeg ik de opdracht om een houtsculptuur te snijden voor de lezenaar.

Ik koos voor de uitbeelding van de parabel van de zaaier, de figuur van een Urselse landbouwer.

Maar achteraf werd dit paneel gezandstraald, zodat de scherpste en het karakter van de beitelsnede fel afgezwakt werd.

Het lijkt daardoor nu meer op een machinaal bewerkt relieëfpaneel, hetgeen jammer is.

Figuur 19 - Doopvont - XVIIIde eeuw(?), blauwe hardsteen, koperen deksel met slang, bovenop het deksel een kruis met het "Oog Gods"

In verband met de kerkschatten moeten we melding maken van "*de Hemelvaart van Maria*", geschilderd door De Heuvel, een Eeklonaar. Het heeft ooit vooraan op het hoogaltaar gehangen, maar het is sinds lange tijd verdwenen, het was toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid.

Er was vroeger nog een ander schilderij dat "*de Marteldood van de Heilige Ursula*" voorstelde, maar ook dat kunstwerk blijkt sinds lang verdwenen.

Het lijkt er inderdaad sterk op dat de St. Medarduskerk sinds eeuwen het mikpunt geweest is van zwendel en dieverij.

De oude koperen doopvont, drie biechtstoelen, de predikstoel, het Van Peteghem-orgel, dat zijn voor iedere Urselse gelovige de van kindsbeen af meest gekende en opvallendste kunstwerken in onze kerk.

Daarbij zijn natuurlijk nog altijd het hoofdaltaar en de zijaltaren met de erbij horende brandglasramen. Er zijn bij de overgebleven kunstwerken, zoals aan de biechtstoelen en ook aan de predikstoel, een aantal beschadigingen. Die kunnen met een weinig vakkennis en geduld gemakkelijk opnieuw in orde gebracht worden. Maar er is goddank nog meer dat als bezienswaardigheid te aanschouwen is. Zoals daar zijn:

Een beeld van de H. Ursula, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 135 cm.

Een beeld van de H. Medardus, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 110 cm.

Een beeld van de H. Antonius, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 117 cm.

Een beeld van de H. Barbara, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 138 cm.

(Ik wil wel benadrukken dat de vermelding "in hout gesneden" onder voorbehoud wordt aangestipt, voor alle zekerheid zouden er houtmonsters moeten genomen worden, hoewel het voor 90% vasstaat dat het hout betreft.)

Figuur 20 - preekstoel in eikenhout - ged. 1667 - stijl barok - kuip met cartouches waarin de bustes van de vier Evangelisten - ruggeshot met de afbeelding van de H. Petrus - zeszijdige kuip op voluten - zeszijdig klankbord en draaitrap met getorste balusters

Een beeld van Onze Lieve Vrouw, met kroon en dichtgevouwen handen, met een slang aan haar voeten, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 108 cm.

Een Piëta - Maria met haar gestorven zoon op schoot -, in hout gesneden en gepolychromeerd, hoogte 90 cm. Dat beeld is eveneens een geschenk van de heer Borluut - van Hansbeke -. Het heeft een kernspreuk onderaan de sokkel: *"het Groeninghe velt"*; een verwijzing naar de Slag der Gulden sporen in 1302. Een beeld van grote waarde.

De in lindenhout gesneden Christus aan het kruis, van het begin van de 17de eeuw, hoogte 200 cm., van hoofd tot de voeten gemeten.

In de linkerzijbeuk staat een Mariabeeld met een gezicht in was geboetseerd.

Binnen in de kerk bevinden zich ook nog drie grafstenen.

De grafsteen na de eerste biechtstoel rechts, en die ingewerkt is in de steunmuur, ter gedachtenis van Joseph de Muijnck.

De grafsteen die enkele jaren geleden werd ontdekt, ter gedachtenis van Francisci Des Mares.

De grafsteen die zich in gebroken toestand bevindt in de stookplaats, ter gedachtenis van d'heer Jan De Grave, greffier van Ussel.

Wat betreft de kerkschatten kunnen we de volgende vermelden:

Kelken:

1. Gift van Anna Maria Mahius - weduwe Steven Maelcamp - 1755 - hoogte 26 cm., zilver, gedeeltelijk verguld. Geraakte verloren na herstelling in 1998.

De pateen werd toen door een nieuwe vervangen.

2. Oude kelk zonder identificatie.

Ampullen.

1. 19de eeuw, zilver, hoogte 13 cm.

Cibories.

1. Zeslobbige zilveren voet, met afbeeldingen van: het laatste avondmaal, doodsangst, de geseling, de kruisiging, kruisdood en verrijzenis, hoogte 45 cm., 1830.
2. Zilveren ciborie, hoogte 44 cm., 19de eeuw.
3. Nieuwe ciborie, Tassilo-model, geschonken in 1998, het origineel stamt uit de tijd van Tassilo van Beieren - 8ste eeuw -, de voor-Karolingische Renaissance.
4. Nieuwe ciborie "Laatste Avondmaal", passend bij het nieuwe tabernakel, samen aan de kerk geschonken in 1998.

Monstrans.

1. Zilver, 1740, hoogte 65 cm.

Hostiedoos - pixis.

1. Van de Brugse zilversmid Martinus Logghe, 1755, gift van Johannes van der Stricht, abt van Signy - Frankrijk -. stond in 1993 in een tentoonstelling van de meesterwerken van Brugs zilver.

Doopolievaatje - Chrismatorium -.

1. Met inscriptie Ursele, verzeilde in 1998 enkele maanden in KIEV..., samen met het relikwiekruis.

Relikwiekruis.

1. Zilverplaat op hout, hoogte 47 cm., 1740, gift van Knesselaarse bedevaarders, (het is me niet bekend of dit kruis vereerd werd tijdens de vroegere ommegangen.)

Wierookvat en wierookscheepje.

1. Begin van de 19de eeuw, zilver.

Reliekhouders.

1. Heilige Ursula.

2. Heilige Benedictus.

Romeins Missaal, 1896.

Oude Koorkap - Godsoog - met gouddraad.

Koperen berechtingslantaarn.

Ratel.

De aermen schaele, 1851.

Processiekruis.

1. Links, zilver, hoogte 82 cm., 1700.

2. Rechts, verzilverd koper, 19de eeuw.

Tweedelige luiken.

Afkomstig van een neo-gotisch retabel, met de geschilderde voorstellingen van: de H. Leo, H. Paulus, H. Desiderius, H. Ludovicus, H. Julianus en H. Henricus.

Het oudste parochieregister.

Het bevat de geboorten, huwelijken en overlijdens van 1801 tot 1821.

Het getuigt van het analfabetisme te Ursel anno 1802.

Van de grote kindersterfte: in 1803 stierven 28 kinderen beneden de 12 jaar oud, datzelfde jaar werden er 67 kinderen geboren.

Ook de tijdrekening en de richtlijnen opgelegd door de Franse revolutionairen, zijn merkbaar in dit register.

Het beeldje van de baljuwstaf.

Met de afbeelding van de H. Medardus, met mijter en staf. In brons gegoten, hoogte 14,5 cm., een zeldzaam beeldje dat wellicht ooit heeft toebehoord aan één van de baljuws Beghijn. De baljuws droegen een staf als uiterlijk vertoon van hun waardigheid.

Figuur 21 - St. Medardus - beeldje van de baljuwstaf, brons, 17de eeuw ?

Joachim, Joos, Judocus, Cornelis, Joannes Beghijn, gewezen baljuws én griffiers van Ursel, van 1616 tot 1664, komen in aanmerking - als schenker(?) - van dit beeldje aan het St. Medardus kerkpatrimonium.

Zij waren sterk begaan met het welzijn van onze kerk en haar instellingen in het algemeen. Ze waren tevens kapitaalkrachtig genoeg om een bronzen beeldje te bekostigen als sieraad bovenop hun baljuwstaf. Zodat het heel goed mogelijk is dat één van hen dit sieraad aan de kerk heeft nagelaten.

Figuur 22 - de aermen schaele -

Deze omhalingsschaal werd gebruikt voor de bijstand aan de arme gelovigen.

In verband met het parochiale leven op onze gemeente, vonden we dat er reeds in de XVde eeuw een Onze Lieve Vrouwegilde bestond die goederen en renten bezat, waarvan ieder jaar rekening werd gehouden. Deze vereniging bezat op de wijk Berken een kapel. De oudste bekende oorkonde waarin zij vermeld wordt, dagtekent van 1488.

Het is een akte waarbij Jan Rijckaert:

"met sijnen medeghesellen als procureur ontfanghere ende uteghevere, kende ende lijde wel ende voorwaerdelijcke uteghegheven thebbende ende ghaven ute in heerfvelijcken cheynse PH. Clincke, f. Jans, een plaetse van lande, groet synde twee hondert roeden lichtelijcke min ofte meer, van onser vrouwen lande, ligghende ande hoestsyde vander voors. Capelle, Joes van der Eecken daernaest ghelandt an de oostsyde, streckende metten zuuthende up Allaert Doedijns bielc in dien tijdt, ons vrouwe ende heilghegheest an de westsyde, ende metten noerdthende up den wech, die men voert tusschen Ghendt ende Brugghe, ende datte omme eene sekere somme van achtte scellijnghe groeten sjaers..."

Nu staat daar een klein kapelletje op die plaats, waarheen de gelovigen de bijstand van de "Moeder der bedrukten" kunnen afsmeken.

(Om misverstanden te vermijden, het betreft hier het kapelletje vooraan rechts in de Berkenstraat.)

Ook de kapel "te Middelweghe ", naar wie de Kapelstraat wordt vernoemd, was eigendom van deze gilde.

De herberg "De Gouden Leeuw", die er dichtbij stond, was eveneens eigendom van dezelfde gilde. Die herberg was in eeuwige cijnsnacht gegeven door Filips Clincke in 1488, pas in 1718 werd de cijnsnacht ervan afgekocht.

De familie De Neve had in de 15de eeuw een fondatie gedaan in die kapel; een wekelijkse mis moest er opgedragen worden voor de zielerust van Willem De Neve. Die fondatie was neergeschreven op een charter met zeven zegels.

Te Pasen, te Pinksteren en met Half Oogst werd er ook een dienst met sermoen gecelebreerd in de kapel. Er hing toen een schilderij in die kapel geschilderd door Jan Stadins - van Gent - daterend van het jaar 1616.

Maar in 1694 werd de kapel afgebroken en de stenen ervan werden in onze kerk verwerkt. In 1754 werd ook "de Gouden Leeuw" verkocht, zodat de O. L. Vrouwegilde haar bezittingen in de Kapelstraat kwijt was.

Op de Dries, waar de grenzen van Ursel, Aalter en Knesselare samen komen, stond er ook nog een kapel die gesticht werd door de abt van de Sint Martensabdij van Doornik in het jaar 1347. Daar moesten de pastoors van deze drie parochies om beurt 's zondags de mis lezen. Deze kapel werd in het midden van de 16de eeuw afgebroken.

Verder was het zo, dat de abdijsheeren van Drongen te Ursel hun zomerverblijf hadden. Daaromtrent vermeldt een kroniek van deze abdij het jaartal 1563:

"R. D. novam aedificavit donum in Ursele, et expendit 68 mudden 2 sacken tot 13 pond gr."

Hierbij sprak men dus van de Drongengoedhoeve.

Ook wordt vermeld, dat er te Ursel in het begin van de XVIII^{de} eeuw 700 communicanten waren, dit zoals reeds aangegeven met de volwassenen bijgerekend.

Ten jare 1665 ontstond er in de Raad van Vlaanderen een proces tussen de wethouders van Ursel en de prelaat van Drongen, en dit nopens de competentie van de onderpastoor. Dit rechtsgeding werd echter op de lange baan geschoven..., en drie jaren nadien werd de eis van de wethouders van de hand gewezen!

Maar het magistraat van Ursel ging tegen dit vonnis in beroep bij de Grote Raad van Vlaanderen te Mechelen, doch er kwam géén beslissing. In 1686, na het bezoek aan de parochie door bisschop de Hornes, kwam er tussen de partijen toch een overeenkomst tot stand. Volgens dewelke de gemeente in de competentie van deze onderpastoor jaarlijks tot een bedrag van 25 pond groote, en de prelaat van Ursel tot 14 pond groote moest bijdragen.

Deze overeenkomst bleef behouden tot 1720, wanneer de commissarissen van 't Vrije en van den Ouden-Burcht, die bijstand uit de Urselse gemeenterekening deden schrappen, onder voorwendsel dat dit artikel strijdig was met de verordening van het jaar 1672. Daardoor bleef Ursel een zekere tijd zonder onderpastoor, hetgeen de gemeente zeer ongelegen kwam, bijzonderlijk omdat daardoor de vroegmis niet meer kon plaatshebben.

In 1724 richtten de wethouders zich opnieuw tot de Raad van Vlaanderen, ten einde van de abt van Drongen toch een onderpastoor te bekomen. Ook deze maal was het proces langdurig en het eindigde in 1733 met een minnelijke schikking, krachtens dewelke de prelaat jaarlijks 25 pond groote en de gemeente 14 pond groote aan de onderpastoor moesten betalen. De koster verkreeg een jaarlijkse vergoeding van 40 gulden.

Het draaide hierbij dus in hoofdzaak om geld. Maar dat het verloop van deze geschiedenis zo lang aansleepste, wijst op de grote en vérrijkende invloed die de kerkelijke instanties indertijd toch wel hadden!

Hierbij trouwens de brief van het akkoord betreffende het geschil tussen de prelaat van Drongen en de bewindvoerders van Ursel.

"Brief van het akkoord gemaakt tussen de Burgemeester en schepenen van Ursel enerzijds, en de Heer Prelaat van Drongen anderzijds, betreffende de wedde van de onderpastoor, opgemaakt de 27 maart 1733:

Copie uytten resolutieboek van het accord gemaect bij Bre(Burgemeester) en Sch.(Schepenen) van Ursel 't Vrije en 't Gendtsche metten Eerw. Heer Prelaet der abdije van Drongen, nopende de competentie van heer onderpastor.

Alsoo van inden jaere 1665 inden Raede van Vlaen.(deren) tusschen Burgemeester en Schepenen vande prochie van Ursel 't Vrije en 't Gendtsche als h.rs (eisers?), ter eender sijde, ende den Eerw. Heer Prelaet van abdije van Drongen, grooten thiende heffer binnen 'tselve Ursel 'tG. 'tVrije, ten andere.

proces was ontstaen, ter causen dat d'h.rs (de eisers?)
pretendeerde ten eynde den selve heer Prelaet soude hebben
gesteld eenen onderpastor ofte Cappelaen, en betaelt hebben
de jaerelijcksche competentie, waerinne sooverre was
geprocedeert, dat bij sententie difinitive van selve Raede in
Vlaen.(deren) in daete den 17 maerte 1668 de voorseyde Burg.
en Schep. in hunne finen en conclusien sijn verclaert niet
ontfancqelijck nochte gefondeert, en gecondemneert in de
kosten van processe, hebbende de selve Burg. En Schep.
daernaer van sels sententie geappelleert in sijne
Maj.ts(Majesteits) grooten raede tot Mechelen, alwaer de
saecke ten jaere 1672 in 't advis en Rapport sijnde is blijven
hangen sonder openijnghe van 't selve Rapport, het is gebeurt
daemaer op den 1e meije 1686, ter visite van Bisschop de
Hornes, dat tusschen d'heer Abraham Pauwels Toebast als
admodiateur van S'heeren rechten en revenuen, ter assistentie
van diversche notable insetenen, over en op d'aggreatie van
voordere regierders ter eender, en heer Petrus de Witte als dan
pastor van 't selve Ursel over en op het adveu vanden
voormelden Eerw. Pelaet van Drongen ter andere gemaect is
eene transactie, waerbij de prochie jaerlijxs inde voorseyde
compententie moeste contribuëren en betaelen tot £25:0:0, en
den selve heer Prelaet tot £14:0:0, (£ is pond groote) welcke
transactie alsoo is blijven continuëren, en daer van paijsibelijck
gejouifseert tot en metten jaere 1720, alswanneer d'edele
heeren commissarissen uyt de respective hoofdcollegien van
lande van vrijen ende van Audenburgh van Ghendt, tot directie
van prochie gecommunteeert, de voors.(eyde) £25:0:0, inde
rek.(ening) en quohieren hebben geroyeert, met interdictie van
selve somme voorts te brengen in eenige quohieren tot laste
van prochie op preteste (protest?) dat sulesc strijdig was
jegens het reglement van jaere
1672, sulesc dat de voors. Burg. en Schep. hun onvoorsien
vindende van onderpastor, en dienvolgens gepriveert vande
ordinaire vroeghmisse alle sondaghen en h. dagen
(hoogdagen), mitsgaders van voordere diensten en functien
onderpastoreel,

waeruytte dagelijsc groote inconvenientien en onregeltheden, mitsgaders flauwigheid inde christelijckheyt resulteerde. bijdien om daerinne te voorsien hebben de selve Burg. en Schep. op den 12de ougste (augustus) 1724 tot laste van geseyden heer Prelaet inden Raede van Vlaen(deren) req.e (rekening?) gepresenteert, en daarbij geconcludeert, ter fijne hij soude gecondemneert worden dese prochie te stellen eenen onderpastor te betaelen sijne jaerelijcksche souffisante competentie den selve heer Prelaet naar eenige wedersijdige gediende proceduren verstaen hebbende dat daerover voorgaendelijk nog ander saecke was ginstuteert, heeft de prochie gedaghvaert op 't stellen nieuwen procureur tot Mechelen alwaer de saecke soo voors. Is ongedecideert was hangende, soo dat de prochie genootsaeckt heeft geweest de leste instantie inden Raede van Vlaenderen te laeten vaeren, ende voorgaende andre saecke tot Mechelen volgens de retroacte inte voorderen, en 't selve gedaen hebbende, is bij sententie vanden 28^e Maert 1726 aen quityen (partijen?) gecordonneert ter provisie te reguleren ende confirmeeren aen het voorengeroerde accord ofte transactie van 15^e Meije 1686, ende saecke te preinstruëren naer de retroactie welcke saecke naer 't verleenen van nog eenige sententien, dies de leste is. Van 2^e Sept. 1732, soo verre was geprocedeert, dat de geseyden Burg. en schep. tot overbrengen en doen van hemb.r (hunne burgers?) preuve en daerinne sij geordonneert waeren alreede presiscie hadden becommen jegens den 31 deser maendt maerte, omme commissaris met sijnen adjunct in persoone te commen binnen dese prochie tot het sien doende metijnghe van verste afgelegen huysen van hier...., opnemen 't getal der communicanten en andere jihabitanten Se...., en gemerkt aen diergelijcke preuven van wedersijden te doen, Notable sommen gelt dependeert, alsmede aen het voorder vervolghe vande sanctie en dat teynden dies den geluckigen en voordeeligen uitviel soo voor d'een als voor d'ander nog seer onsecker is, ende ten langen lesten (naer het supporteren van alle die onnuttige swaere oncosten), apparentelijk nog bij het hof soude

geeoordeelt worden van wedersijden inde voors.(eyden) competentie te contribuëren soo is't dat de voorn;(oemde) Burgm. en Schep., notable en gecommitteerde van groote gelande der voorseyde prochien van Ursel t'Vrije en 't Gendtsche, naer voorgaende genomen resolutie van 10 deser op het welbehaegen en appreatie van mijn Edel heeren van hunne respective hoofdcollegien, an alle voorder moeilijkheden eccessive aenstaende oncosten te prevenieren tot staet vervoorderijnghe van godvruchtigheyt, en van christelijcke leerijngen bij desen metten voorn. Eerw. Heer Prelaet van abdije van Drongen, naer gehoor en verdraghe, mitsgaeders wel behaegen van defselfs cap.le (Capelaen), sijn geconveniërt, geaccordeert en getransigeert inden manieren naervolghende te weten dat den selve heer Prelaet dese prochie sal voorsien van eenen onderpastor, die doen sal de ordinaire vroeghmissen, alle sondaegen en hoogdaegen! Biecht hooren, prediken, catechiseren, berechten, en voorts administreren alle de heilige sacramenten tot hulpe en bistant van heer pastor, en van gelijk de voorgaende ende jegenwoordigen heer onderpastor is doende; aen wie den selven heer Prelaet voor sijne competentie jaerlijsc betaelen sal tot £ 25:0:0 courant gelt, en de prochie £ 14:0:0 ook courant, inganck nemende met alf april 1733 tot wanneer de prochie betaelt £ 25:0:0 sjaers, de betaelijnghe sal jaerlijsc moeten gebeuren in twee payementen telkend d'helft, t'eerste alf S.br(september), en t'ander ten verschijndage, sullende nietmin de selve heer onderpastor voorders genieten en profiteren sijne vervallen, gelijk de voorgaende en actuële sijne confraters genoten hebben.

Verclaerende de contractaeten daermee voor als nu, voor als dan, uyten processe te scheiden met compensatie costen, hr.(herinner?) de contractanten aen alle rechten, wetten en privilegien, die hemlieden in contrarie van desen accorde soudén connen ofte mogen behulpsaem wesen ofte ten raede commen, aldus ter goeder trouwen en onwederroepelijk geaccordeert en getransigeert inder...seren...voorschreven onder obligatie en verbandt, t'elc laste als naer rechte desen 16 maerte 1733.

foord waeren ond.(ondergetekenden?)

pr. Petrus de Caesemaecker, abt van Dronghen, Jaecq. De Muynck, Abraham paul de Vos, Joos de Neve, Joos van Paemel, pr. De sutter, gillis De jaeghere, Jacobus de Cuyper, Jan van Petegem, Jacobus de Neve, pr. Van Herrebrouck, L. Neyt, en B. Toebast!,

't Collegie van soo veele hun aengaet, aggreërt en approbeert de voorenstaende transactie naer haer foreure en inhouden actien in caemer 21^e Maerte 1733 en was oud t E Odevaere Mannen van Leene, Van Castele en Audenburgh van Gendt gehoort het rapport van commissaris, aggreëren en approberen dese transactie naer haer forme en pihanden actien in collegie den 27^e Maert 1733

ende was oud ' de Lanqreel

Coppie ofte esctraet uytten resolutieboek der prochie van Ursel, van eene transactie aengegaen bij Burg. en Schep., Notable, d'heeren gecommiteerde van groote gelande der prochie van Ursel 't Vrije en t'Gendtsche metten Eerw. Heer Prelaet van Drongen nopende de competentie van heer onderpastor van t' selve Ursel, ditte met approbatie van beide de hoofdcollegien."

Het werd dus een ferm rechtsgeding. Dit geschil over de betaling van de onderpastoor sleepte dus wel heel lang aan. Van in het jaar 1665 kwam dit reeds voor "*den Raede van Vlaenderen*".

Toen was zelfs nog Abraham Pauwels Toebast de admodiator van de heer van Ursel. Het zou dus pas in 1733 zijn, dat men tot een overeenkomst kwam met de prelaat van Drongen, de tiendeheffer van de parochie van Ursel. Deze overeenkomst werd bedongen voor het Groot Hof te Mechelen!

(Sententie definitive, heeft de betekenis van definitieve uitspraak of verdict.)

Er bestond hier te Ursel ook een "*Broederschap ter ere van de H. Drievuldigheid*".

Deze broederschap was opgericht tot de afkoop van de christen slaven; dat waren gevangenen die door de kruistochten in de handen van de muzelmannen waren gevallen. Deze gevangenen werden vervolgens tegen betaling van een groot losgeld terug vrij gelaten.

Wanneer die broederschap werd opgericht is me niet bekend, wellicht was dit één van de oudste verenigingen die ooit te Ursel heeft bestaan.

Sommige godsvruchtige genootschappen, zoals die van Sint-Vincentius en van Sint-Franciscus Xaverius - de Xaverianen -, genoten het voorrecht om de lijst te mogen gebruiken tijdens de erediensten. Die lijsten vormden een rij zitbanken langs de zijmuren van de kerk, ze waren toegankelijk door een klein deurtje en de voeten konden steunen op een houten loopplank.

Het patronaat over de kerk van Ursel behoorde toe aan de abt van Drongen en het kapittel van Doornik, die hier de tiendeheffers waren.

Volgens De Catillon genoot de pastoor, die tot aan de Franse revolutie een abdijsheer van Drongen was, een jaarlijkse vergoeding van 20 pond groote. Hij had bovendien 400 roeden bouwland in gebruik, daarbij ontving hij de offergelden en ook de offers in natura en bewoonde een lastenvrij huis.

Verder vermeldt het archief, dat de gemeente hem wegens de koninklijke bepaling van 5 augustus 1740, jaarlijks 2 pond groote moest betalen:

"over het tracteren van de stationnarissen."

Een kerkgebouw bied onderdak aan de gelovigen, maar het zijn de priesters die de belangrijkste functie waarnemen. Daarom zou het goed en nuttig zijn even aandacht te schenken aan onze priesters, tijdens hun verblijf en hun dienstbaarheid alhier, door de eeuwen heen. Wat was hun taak en wie betaalde hen voor de geestelijke zorgen die ze aan ons verstrekten.

Op welke manier werden de kerken onderhouden?

We weten natuurlijk allemaal wat de taak van de priesters is; het toedienen van de heilige sacramenten aan de gelovigen krijgt daarbij de voorrang en is hun eerste zorg.

Het doopsel, de eerste communie, de biecht, de plechtige communie, het vormsel, het huwelijk, en uiteindelijk de ziele dienst voor de overledene en de begrafenis. Het zijn in het leven van elke gelovige christenmens vaste waarden die toegediend worden door de pastoor van de parochie. Nu zijn bij vele mensen die vaste waarden van weleer aan het verdwijnen. De kerken lopen leeg en het toepassen van de vroegere geloofsrituelen is langzaam aan het uitsterven, jammer maar er is blijkbaar niet aan te ontkomen.

Wat de inkomsten betrof van de pastoors, daar is door veel mensen minder van geweten. Het was zo dat de voornaamste kerkelijke inkomsten bestonden uit tienden, de oblationes en de temporalia. Dat was dus zo sinds Karel de Grote, die had reeds in 779 het betalen van tienden verplichtend gesteld voor gans zijn Frankrijk.

Weinig gelovigen weten wat de tienden waren, of nog minder voor wie ze bestemd waren. Wat hielden die tienden dan wel in?

De tienden zelf omvatten de grote of oude tienden, de novaaltienden en de kleine of smalle tienden.

De grote tienden werden geheven op alle graanvruchten, die geteeld werden op de oudste ontgonnen gronden van de parochie. Terwijl de novaaltienden betrekking hadden op de granen die gewonnen werden op de nieuw ontgonnen gronden. De kleine tienden waren verschuldigd voor andere landbouwprodukten, zoals hooi, groenten, kippen, eieren, enz...

De grote tienden werden aangewend voor drie doeleinden; één derde kwam aan het altare toe en werd meestal gebruikt voor het pastoors-inkomen.

Het tweede derde was voor de armenzorg bestemd en het derde deel werd aangewend voor het onderhoud van het kerkgebouw.

De oblationes of de giften van de gelovigen kwamen ten goede aan de bedienaar of de residerende priester van de parochiekerk.

De temporalia waren de gewone goederen van de kerk, zij werden beheerd door de kerkmeesters.

Het presentatierecht om een kandidaat voor de pastoorsbenoeming bij de bisschop voor te dragen, behoorde toe aan de persoon of de instelling die het altare bezat, men noemde hem de patronus of de collator. Voor Ursel was dit door de schenking van de bisschop van Doornik in 1171, het O. L. Vrouwkapittel van Doornik.

Te Ursele mocht pastoor Alard in 1237, een zesde schoof van de tienden te zijne profijte verkopen, dit volgens een oorkonde in de abdij van Drongen. Hij kreeg bij een overeenkomst nopens de Urselse tienden:

"omnes obventiones altaris tam intra quam esctra".

Heer Filips Alaerdt, was kapelaan te Ursele in 1530 en promoveerde later tot pastoor van Aalter.

In "*festo Joannis 1562*", werd heer Gregorius Sjoncke, vermeld als pastoor van Ursel in 1557, verwelkomd door de stadsmagistraat van Kaprijke als "*nieu verus pastor*".

Het was toen nog het gebruik dat overledenen in de kerk konden begraven worden. Sommige overledenen konden een graf krijgen in het koor, in het schip van de kerk of op het kerkhof zelf.

Deze bepalingen konden echter verschillen van parochie tot parochie. Zo werden hier in het midden van de 18de eeuw een 25-tal overledenen in de kerk begraven, waaronder drie dames in het hoogkoor.

Het is echter wel duidelijk dat alleen de rijkste overledenen een plaats konden krijgen in het koor of het schip van de kerk. Dat er achteraf in veel kerken een lijkengeur rondhing, hoeft ons dan ook niet te verbazen.

Zo ontstond dan ook het oude en volkse gezegde: "*rijke stinkers*", waarmede de armen toch wel de spot dreven met de rijkere klasse!

Maar met de Oostenrijkse overheersing onder Jozef II, kwam een wet tot stand, waardoor het begraven van overledenen in de kerken verboden werd.

De devotie was indertijd heel groot, en de gelovigen hadden tijd te kort om de vele verplichtingen bijtijds na te komen. Zo waren er parochies waar iedere zondag en ook op de "mestdag", het office van de Zeven Getijden gezongen en gebeden werd door de pastoor:

"te metten" - 05.30 u.; "te prime" - 07.30 u.; "te tercie" - 09.00 u.; "te sescte" - 12.00 u.; "te noene" - 14.30 u.; "te vespertide" - 16.30 u.; en "te compleet" - 18.00 u.;

Dat waren verplichtingen die zwaar wogen op het leven van de mensen, die hadden zo al tijd te kort om eens goed te kunnen uitrusten. Heden worden zulke strenge regels alleen nog in sommige kloostergemeenschappen toegepast.

In een taxatielijst van 1330, opgesteld door het bisdom van Doornik, vinden we dat de cura van Ursel een jaarlijks inkomen had van gronden, en dit voor een waarde van 40 ponden. Omstreeks 1455 bracht het kosterambt te Ursel weinig op. Hier wordt in die tijd heer Joannes Fricot vernoemd als koster, maar hij was volgens dezelfde bron eveneens pastoor.

Het patrimonium van de kerk werd beheerd door de kerkmeesters, die ook nog de kerkrekeningen opstelden en verantwoording over hun beheer moesten geven aan de pastoor en aan de plaatselijke heer. (Voor Ursel waren dat de hertogen van Ursel).

De H. Geestmeesters of de Armenmeesters, beheerden de goederen van de Armendis of de H. Geesttafel, zij waren belast met de ondersteuning van de armen en de behoeftigen. Ze beschikten daarvoor over de gelden die voortkwamen uit de opbrengsten van de goederen of van de renten van *"de aermen schaele"*. Dat er toen veel armen én behoeftigen waren, daaraan hoeven we niet te twijfelen.

In 1455 werden er te Ursel twee kerkelijke gilden vermeld: een "*confraternitas beate marie et sancti Medardi*", en een "*confraternitas sancti Eligii*".

In 1549 werd één gilde opnieuw vermeld in een oorkonde, als: "*den ghulde van Onser Vrouwen inde kercke van Ursele*"; dus die gilde bestond toen bijna honderd jaar.

Van de St. Elooisgilde hebben we reeds de opsomming beschreven van hun jaarlijks feestmaal in 1550.

Er waren op de parochie natuurlijk ook nog "*de ommegangen*". Eén van de meest vermaarde ommegangen uit de streek was deze naar de kapel op de Pietendries. In deze processie werden het kruis, de vaandels, het beeld van O. L. Vrouw en van de plaatselijke patroonheiligen van drie parochies megedragen. Namelijk deze van Aalter, Ursel en Knesselare. Ook trompetters stapten spelend in de stoet mee op, daarvan getuigen de kerkrekeningen van 1528 en 1558. Op het plein voor de kapel van Pietendries, hield één van de pastoors dan in naam van de drie parochies een preek voor de bedevaarders. Over die ommengangen wordt gewag gemaakt in de kerkrekening van 1558.

Vooraf met de kerkelijke hoogdagen - Kruisdagen en Sinksendagen - is er sprake van ommegangen met vaandeldragers, trompers en priesters die door voermannen op wagens naar de kapel van Pietendries werden gereden. Na de plechtigheden kwamen de ambtsdragers samen aan tafel bij Jan Van Parys op "Urselplaetse". Daarbij was er sprake van bier, brood, boter en vis, terwijl de "*trompers*" die blijkbaar van ver gekomen waren, bleven overnachten bij Ostellier - herbergier - Jan Van Parys.

Misschien was deze man op dat ogenblik kerkmeester, want de laatste rekening van 1558 spreekt aldus:

"Item te mynen huuse verteert swoensdaechs jinde sinxendaeghen metten pasteur, trompers, enz... midts sdissendaechs te vooren..., "

Jan Van Parys schreef dus zelf deze rekening, wellicht in de functie van kerkmeester. Kan het zijn dat ik met deze Jan een verre voorouder teruggevonden heb ?

Vanaf 1565 hebben we de volledige lijst van alle pastoors van Ursel in ons bezit. Vanaf dit jaartal tot kort na 1789 waren alle pastoors van onze parochie, altijd paters Norbertijnen van de abdij van Drongen.

De eerste Norbertijn was Adriaan Van Malderghem, benoemd in 1565, maar levend verbrand op den Burg te Brugge, wegens zijn houding ten opzichte van de nieuwe Lutherse leer. De laatste Norbertijn was Lieven Misprenue, benoemd in 1782. Zijn voorganger Frans Antoon Van Auweghem was hier 48 jaren pastoor. Hij was het die Sint Medardus weg wilde als patroonheilige van Ursel, omdat er naar zijn mening op het patroonsfeest van Medardus teveel gevochten werd te Ursel, met de kermis dus!

De Norbertijnen bouwden in 1784 de huidige pastorij. Maar kort na 1798 verjoegen de Franse revolutionairen hen uit hun abdij van Drongen en ook uit onze parochie. De volgende pastoor was Amandus Janssens, benoemd in 1803. Hij was de eerste seculiere priester, hij was afhankelijk van de bisschop van Gent.

Janssens was hier 35 jaren pastoor tijdens de moeilijke periode van de Franse bezetting en ook nog daarna. Toen trokken de gelovigen van Ursel 's nachts naar de bossen van het Drongengoed, om daar de mis bij te wonen en ook om de H. Sacramenten te ontvangen.

Pastoor Rumes vierde te Ursel zijn 50-jarig priester-jubileum, dat ging gepaard met grote feestelijkheden in 1937, en terzelfdertijd werd ook het Heilig Hartbeeld plechtig ingewijd. Deze feestelijkheden werden toen opgeluisterd door het Urselse A-Capellakoor onder de leiding van Marcel De Pauw.

De E. H. Joël Cool was hier onderpastoor ten tijde van pastoor Lourdault, dat was een volksvriend die met iedereen vriendschap wist te sluiten. Hij is sinds 1981 pastoor te Boekhoute.

Onder de heer Köhn sneuvelden een aantal oude tradities en ook de nieuwe beeldenstorm werd door hem volbracht.

De laatste "Suisse" van de kerk te Ursel was Theofiel Claeys, hij droeg het laatste de ijzeren piek en de brede band om de borst met de woorden:

"Eerbied in Gods Huis"

Hij woonde op Oostmolen-noord en stierf op 7 juli 1977.

Fred van den Abeele was een onderpastoor van ernst en plezier, de man van het Jeugdhuis. Hij werd later onderpastoor te Eeklo en sinds 1992 was hij pastoor te Sleidinge.

Pater Poppe was onze laatste onderpastoor, hij ging in 1980 op rust in het rusthuis Onderdale.

De familie Cleppe speelde een grote rol bij het kerkelijke gebeuren, in die zin dat ze jarenlang van vader op zoon instonden voor de begrafening van de overledenen. Daarbij luidden ze ook de klokken, en Daniël ging ook iedere middag de uurwerken opwinden, dat gebeurde met een handzwengel, links 38 toeren voor een gewicht van 75 kg., en rechts 24 toeren voor een gewicht van 50 kg.

De laatste persoon die instond voor het onderhoud van de horloges was Leo Lips.

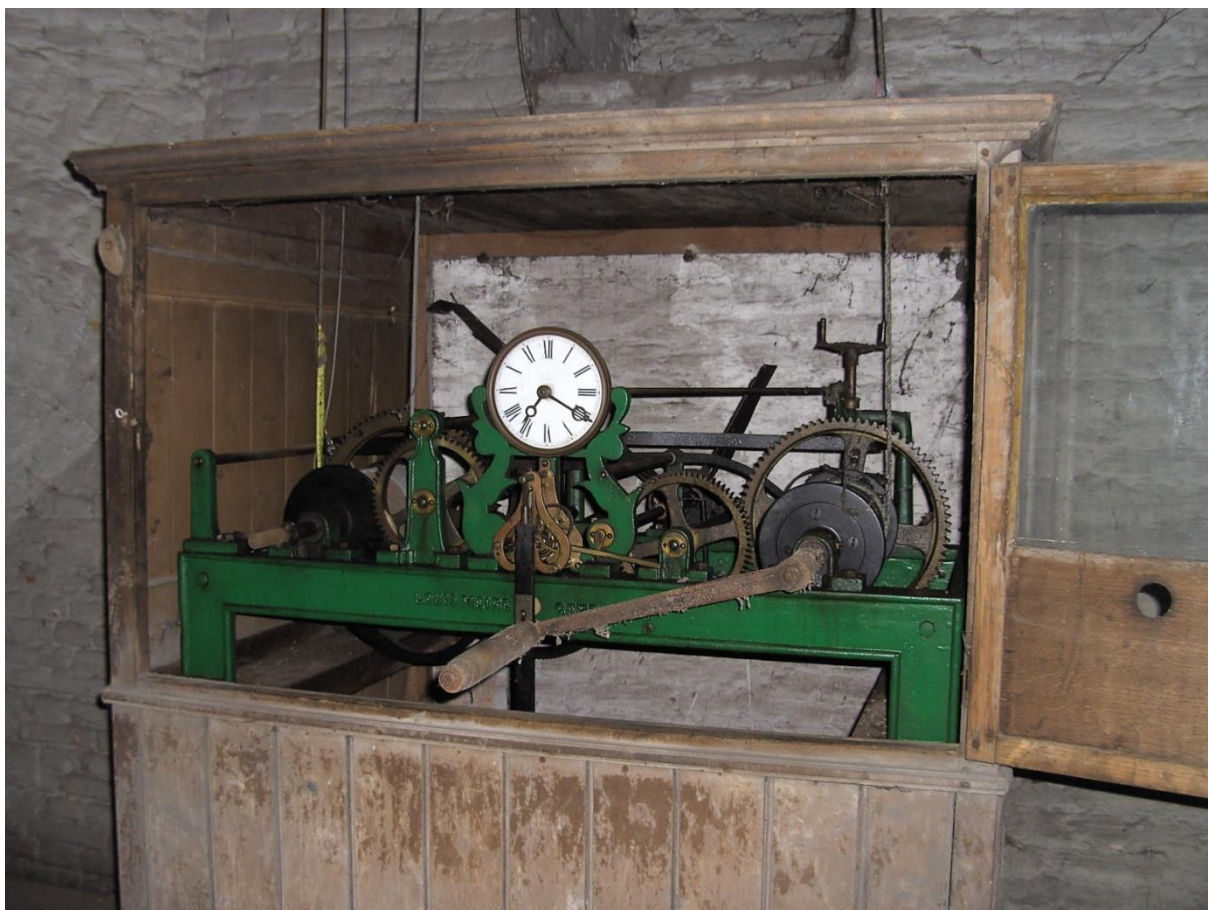
Onder impuls van onderpastoor Van den Abeele, begon Mia De Meyer in 1974 samen met Christine Lefèvre en Marleen de Roo als leken, vormselcatechese te verstrekken aan de jeugdige, toekomstige vormelingen.

In 1976 kwam ook Antoinette de Clercq zich bij die groep aansluiten.

Samen met Antoinette en Jozef Van Kersschaever zorgden een aantal jonge, sterk gemotiveerde catechisten toen voor een degelijke vormselcateche op onze parochie. Dit gebeurde bij gebrek aan een onderpastoor. Nu is het zelfs zo geworden, dat onze huidige pastoor alleen moet instaan voor de zielezorg van twee parochies, Ursel én Knesselare.

Onze vorige pastoor, de heer Maes had de zorg over Ursel én Bellem, Hij werd op 21 mei 1989 te Ursel aangesteld, maar is nu vervangen door de heer Jef De Bodt.

De teloorgang van de priesterroepingen is sinds het einde van de IIde Wereldoorlog op gang gekomen, en verbetering in die toestand is er nog lang niet, integendeel!

Figuur 23 - het uurwerk en het mechanisme - met de handzwengel, op 11 juli 1996 werd voor de eerste keer een elektronisch uurwerk gebruikt, toen werden ook de klokken geëlektrificeerd.
De huidige uurwerkkast is gemaakt door de uurwerkmaker Louis Meire van Gent in 1903.

Indien men tot bij dit uurwerk wil komen, dan moet men het rechter zijtorentje naast de hoofdingang van de kerk inklimmen. Men komt dan tot bij een loopbrug die over de volle lengte van het middenschip doorloopt tot aan de horlogekamer. Van in deze kamer kan men vervolgens een ladder op, tot bij de klokken. Van daar kan men nog met ladders hogerop tot dicht bij de spits van de toren.

Vroeger was het de gewoonte dat de klokkenluider ter gelegenheid van de kermis omhoogklom tot aan het hoogste vensterken, om daar een meitak als versiering naar buiten te hangen.

Figuur 24 - ladder - staat in de klokkenkamer, vertrekplaats naar het hoogste van de toren

Wanneer men tussen de vier steunpilaren staat, waarop de toren rust, dan ziet men boven in het plafond drie gaten. Eén vooraan links, één rechts en achteraan rechts nog een kleiner. Daaruit hingen drie touwen: het touw links voor de kleine klok, het rechtse touw was voor de zware klok, en het touw achteraan rechts diende voor de "berechting".

In 1940, dus bij het begin van WO II, bezat de kerk twee klokken, een zware en een lichtere. De grote klok werd geluid op vaste tijdstippen, namelijk een half uur voor de hoogmis en voor de vespers, ook 's avonds voor de hoogdagen, om vijf uur, 's avonds op Allerheiligen, op 11 november en bij andere plechtigheden.

Ook werd ze na WO I, nog gedurende vele jaren op 4 augustus om 11 uur geluid om de inval van de Duitsers in 1914 te herdenken.

Bij de begrafenis en op de avond van Allerheiligen werd er geluid met een "doodspoos". Als de klok goed in gang getrokken was, werd deze gedurende een kleine halve minuut ingehouden en dan liet men ze éénmaal heen en weer zwaaien, dan hield men ze weer een poos in, enz...

Dat luiden met een doodspoos vereiste ervaring en kennis. Voor een hoogste dienst van 9 uur gebeurde dat een heel uur lang, drie keer per dag. Zo een luiden verwekte een indroevige, trieste stemming. Om de grote klok goed te kunnen luiden moest men vroeger met twee mannen zijn, want die in gang trekken ging niet vanzelf! Maar later liep de grote klok op kogellagers en dat ging met één klokkenluider.

Om te kleppen sloeg men met een hamer op de kleine klok; door een veer kwam de hamer telkens weer terug in zijn oorspronkelijke stand. Er waren twee klokzelen in de kerk om te kleppen: één op het hoogzaal en één in de hoek van de voorste rechtse steunbeer van de toren. Voor iedere mis, voor de vespers en voor het lof werd er telkens een kwartier lang geklept. Dat was gewoonlijk de taak van de kerkbaljuw, anders genaamd "de swies".

Ook bij de consecratie van de hoogmis werd er tweemaal drie slagen geklept.

Bij een berechting werd met het klokzeel haastig de "bee" getrokken. Dit was een verzoek aan de parochianen om een "bede" of gebed voor de stervende: driemaal drie kloppen snel na elkander.

De grote klok werd door de Duitsers naar beneden gehaald en weggevoerd in 1943. Ze stond nog een poos op verder vervoer te wachten aan het H. Hartbeeld, en de verslagenheid onder de bevolking was algemeen.

De nieuwe grote klok kwam aan op 5 juni 1955, dus tien jaar na het einde van de oorlog.

De kleine klok met jaartal 1631 werd niet weggehaald; ze was enkele jaren na WO I gebarsten. Men heeft gepoogd deze breuk te herstellen, en ze werd enigszins gerepareerd door Henri Saelens van Ussel, maar de klank was niet zuiver meer.

Deze klok werd geluid voor het Angelus, nl. om 6 uur, 11 uur, en 's avonds om 8 uur - 's zomers om 9 uur -.

Verder een half uur voor het lof: maandag, woensdag en zaterdag en in de meimaand iedere dag. Die klok werd weggehaald op 12 oktober 1953, maar werd op dezelfde dag vervangen door de huidige Mariaklok.

Nu luiden de klokken elektronisch en dat is niet meer hetzelfde geluid zoals vroeger, toen voelde men de mens die aan het klokzeel trok, er was meer leven, meer ziel in het klokkengeluid. Aan het klokzeel trekken vereiste niet alleen spierkracht, maar ook kennis en liefde voor de medemens, men moest uitbundig kunnen zijn bij feestelijkheden en trouwplechtigheden, maar men moest ook meevoelend zijn bij het overlijden van een medeparochiaan.

Ook dat menselijk klokkenluiden met de weergave van feestvreugde of droefenis behoort tot het verleden.

Of de vroegere luister van het kerkelijke leven, hier en elders ooit nog zal terugkeren is zeer twijfelachtig. Het zijn nu éénmaal andere tijden geworden en met die nieuwe tijden, kwamen er ook andere zeden hun intrede doen. Het is echter niet altijd ten goede, verre van zelfs!

De priesters én andere geestelijken die hier sinds honderden jaren terug voor de geestelijke zorg van onze voorouders instonden, zijn de volgende:

Galteru - 1201- presbyter te Orsle (de vroegst bekende)

Alardus - 1237

Gerardus - 1350-1355

Johan Van Der Muelen - 1445-1455

Johannes Fricot - 1455

Jan Zalaert fs. Jans - 1522-1533

Joris Ryckuaert - 1528 - prochepape

Filips Alaerdt - 1530 - kapelaan

Gregorius Tjoncke - 1557

Jacob Coels - 1561

Adriaan van Malderghem - 1565 - levend verbrand te

Brugge op 10-11-1568

Jan Christiaens, alias De Neve - 1569-1576

deservitores:

Petrus Truye - 1587-1597

Antoon Weynsberghe - 1598-1606

Antoon Reynheere - 1606-1611

pastoors:

Filippe Van Innis - 1611-1613

Willem Guens - 1613-1622

Jan de Cuellar - 1622-1629

Martinus Kesselius - 1629-1633

Joannes de Mol - 1633-1634

Antonius De Vreven - 1634-1641

Leonardus Moens - 1641-1645

Francies Des Marets - 1645-1651

Jan de Vos - 1676

Balthasar Van Der Linden - 1676-1676

Raas van Ranst - 1677-1678
 Pieter de Witte - 1678-1686
 Frans van der Stelt - 1686-1692
 Geeraard Claeys - 1692-1696
 Gerulf van Hecke - 1696-1722
 Augustijn Keerse - 1722-1734
 Frans-Antoon van Auweghem - 1734-1782
 Lieven Misprouve - 1782-1801
 Amand Janssens - 1803 ° Evergem + Ursel
 Karel-Jan van de Weghe - 1838 ° Zomergem + Ursel
 Leonaard van de Kerckhove - 1849 ° Tielt + Ursel
 Casimir de Schuyter - 1858 - ° Calcken + Ursel
 Joannes-Norbertus Baert - 1882 - ° Simaey + Ursel
 Léo Vandereecken - 1883 - ° Baelegem + Ursel
 De Smet Petrus-Joannes - 1905 - ° Tielrode + Ursel
 Gustaaf Roegiers - 1908 - ° Eeklo + Ursel
 Emiel Rumes - 1918 - ° St. Niklaas + Gent
 Cyriel Denys - 1939 - ° Moerbeke-Waas + Ursel
 Ghisleen Vande Maele - 1941 - ° Alveringem + Lovend.
 Frans Lourdault - 1956 - ° Poeke - naar Melsen
 Marcellus Köhn - 1968 - ° Gent + Bassevelde
 Maes Roger - 1989 - ° - naar Lotenhulle
 De Bodt Jef
 (We zijn nu in het jaar 2010)

Grafstenen binnen de kerk:

We weten en kunnen dat ook nog altijd zien, dat het ooit de
 gewoonte was om vooral rijke, en hooggeplaatste overledenen
 te begraven in de kerken. Dicht bij hun Heer, dicht bij hun God.
 De ongemakken om voortdurend de kerkvloer open te breken
 en te herleggen, de reukhinder van de ontbindende lichamen,
 men nam het er allemaal bij. Wel gebruikte men toen
 overvloedig veel wierook en kaarsen. Het gebruik daarvan nam
 wellicht toch iets van de kwalijke en ongezonde geuren weg,
 want ongezond was dat zeker. Dat gebruik heeft vele eeuwen
 geduurd, tot er uiteindelijk een einde aan werd gemaakt door
 een verbod van de Oostenrijkse Keizer Jozef II.
 Hier in de St. Medarduskerk zijn er een drietal grafschriften
 overgebleven.

De grafsteen van Joseph de Muijnck:

D. O. M.

Sepulture

Ter gedachtenisse van

Joseph de Muijnck

Zoon van Jacobus ende van

Isabelle Terese Bruggheman

Gebortig der prochie van

Ursel en aldaer overleden

Den 7 Maerte 1807 in den ou-
derdom van 44 jaeren

ende van syn huysvrouwe

Bernardine Angeli Wouters

Dogter van Philippus, en van

Joanne Therese De Vulder

Gebortig der prochie van

Adeghem overleden den

in den

ouderdom van ... jaeren

welke hij heeft gepro-

creteert 2 als nog minder-

jarige kinderen met naeme

Petrus, oud vier jaeren

En Sophia, oud dry jaeren

R. I. P.

(Deze grafsteen is rechtopstaand aangebracht in de steunbeer
van de rechtse zijbeuk, ter hoogte van de predikstoel.)

De grafsteen van pastoor Franciscus Des Mares:

D. O. M.

Et memoriae R. di D.
Domini
Fraecisci Des Mares
Per triginta annos pastoris
Parochialis ecclesiae
De Ursele Obyt
qui 24 martij 1676
Aetatis suae anno
septvagesimo octavo
requiescat in pace
amen

vertaling:

Ter Ere van de algoede en Grote God

Tot nagedachtenis van
Eerwaarde Heer
Franciscus Des Mares
Gedurende dertig jaar pastoor
Van de parochiale kerk
Van Ursel die
Overleden is op 24 Maart 1676
Het achtendertigste
Jaar van zijn leven
Hij ruste in vrede
Amen

(Deze grafsteen werd ontdekt in het begin van het jaar 2000,
onder een stuk van de oude lijst. De steen staat nu rechtop
neven de tweede biechtstoel rechts.)

Franciscus Des Mares werd geboren in Ath in 1598. Na zijn
studies te Leuven, werd hij op 21 november 1632 pastoor te
Bellem. Hij volgde er de op 25 oktober 1632 overleden pastoor
Adriaan van de Neste op.

De nieuwe parochieherder stond voor een heel zware opdracht. De kerk van Bellem was tijdens de geuzentroebelen aan het eind van de 16de eeuw volledig vernield. Tijdens het Twaalfjarig Bestand - 1609-1621 -, was er reeds een begin gemaakt met het herstel van het kerkgebouw, waardoor de kleine kapelbeuk, het koor en de middenbeuk opnieuw in gebruik konden genomen worden. Toen pastoor Des Mares in Bellem aankwam, moest ook de noorderbeuk nog afgewerkt worden. Bovendien was de oorlog met Holland herbegonnen na het einde van het Twaalfjarig Bestand.

De Brugse vaart - die tijdens het bestand gegraven werd en bijna afgewerkt was - werd ingericht als een verdedigingslinie tegen de Hollanders door de inplanting van forten langs de zuidkant van het kanaal. Op het grondgebied van Bellem werden 3 forten gebouwd, waaronder het belangrijke "*Groot Fort Sint-Filips*" in de wijk Spildoorn. Het gebied ten noorden van de Brugse vaart echter werd onverdedigd vrijgegeven voor Hollandse strooptochten, dus Ursel, Knesselare, Zomergem, enz... vielen ten prooi aan plundering en dergelijke. Wie zich als inwoner van het gebied ten zuiden van het kanaal toch op de overkant waagde, liep daar het risico als gijzelaar door de Hollanders meegevoerd te worden. Dit was dan ook een bijzonder gevaarlijke situatie voor de pastoor die zich toch ook moest bekommeren om de zielezorg van zijn parochianen op de noordkant van het dorp, dus over het kanaal.

De vijandelijke dreiging kon in bepaalde gevallen wel afgekocht worden door het betalen van de zogenaamde "*contributie*" aan de Hollanders, of door het aanvragen en betalen van een "*sauvegarde*" - vrijgeleide -.

Door het hervatten van de vijandelijkheden viel de restauratie van Bellemkerk uiteraard stil, omdat de geldelijke middelen wegvloeiden naar allerlei leveringen aan de oorlogsvoerende troepen. Om het herstel van het godsdienstig leven op het platteland in goede banen te leiden, probeerde de geestelijke overheid een strikter toezicht uit te oefenen op het reilen en zeilen in de parochies.

De deken en de bisschop gingen op regelmatige tijdstippen ter plaatse de geestelijke toestand controleren tijdens een "*visitatie*".

Amper 6 maanden na zijn aanstelling kreeg de Bellemse pastoor op 17 april 1633, het bezoek van de Gentse bisschop Antonius Triest. De bisschop noteerde in zijn verslag dat de toestand van het kerkgebouw niet echt verbeterd was bij gebrek aan financiële middelen. De Bellemse parochianen verwachten wel dat hun nieuwe pastoor de binneninrichting van hun kerk zou verbeteren. Maar de bisschop stelde ook nog vast dat pastoor Des Mares de goddelijke diensten goed verzorgde. Als minpunten vermeldde hij dat er geen catechismusles gegeven werd aan de kinderen, dat de pastoor geen registers van pastorale goederen kon voorleggen en dat hij evenmin over een lijst van de gezinnen beschikte; ook het bijhouden van de parochieregisters kon beter volgens de bisschop. Daar stond tegenover dat de pastoor een goed karakter had, en dat er een goede verstandhouding was met zijn parochianen.

Pastoor Des Mares hield rekening met de bisschoppelijke opmerkingen. Hij maakte een overzicht van de gezinnen van zijn parochie. Bij de inspectietocht van deken De Mol in 1635 kon de Bellemse pastoor deze lijst voorleggen. In 1637 stelde de Tieltsse deken vast dat pastoor Des Mares elke zondag catechismusles of -onderricht gaf. Om de kinderen te stimuleren deze lessen bij te wonen, werden er "*beldekens en roesenkoeckens*" uitgedeeld.

Met religieuze prentjes en met lekkere koekjes als hulpmiddelen probeerde de pastoor de Bellemse jeugd dus ontvankelijk te maken voor de beginselen van het ware geloof. Het contra-reformatorische katholieke geloof!

Pastoor Des Mares moest echter samen met zijn parochianen vaststellen dat de oorlogsomstandigheden in zijn parochie en omgeving nog ingewikkelder werden. Vanaf 1635 raakten de Zuidelijke Nederlanden ook nog betrokken in een oorlog met Frankrijk.

De oorlogsdreiging kwam niet meer alleen uit het noorden door de Hollanders, maar evenzeer uit het zuiden door de Fransen! Door de toenemende druk van de Hollanders op het gebied ten noorden van de Brugse vaart, zocht de pastoor van Ursel - Moens (?) - zelfs een tijdlang een veiliger onderkomen bij zijn collega in Bellem!

Van het grootste belang voor de parochiale geschiedenis van Bellem was de oprichting van de "*confrerye van het Heiligh Roosencransken*", dat gebeurde op 8 september 1639. Dit genootschap moest het bidden van de rozenkrans bevorderen; een bijkomend instrument om het godsdienstig leven verder te stimuleren en uit te bouwen. Deze broederschap kende onmiddellijk een groot succes in Bellem en de omliggende parochies.

Bij het volgende bezoek van bisschop Triest op 18 september 1640, kon pastoor Des Mares aan zijn overste bewijzen dat hij belangrijke inspanningen had gedaan om de godsdienst-oefening in zijn parochie uit te bouwen, en om die ook administratief correct op te volgen. Toch liet de strenge bisschop nog noteren dat de Bellemse pastoor op de zondag slechts heel zelden de vespers zong.

Wegens gebrek aan financiële middelen - door de oorlogsomstandigheden -, om de kerk verder op te knappen, bleef er de pastoor van Bellem niets anders over dan zich te wenden tot de tiendeheffers van de kathedraal van Doornik. Maar om bij die heren de nodige fondsen los te peuteren, moest hij zelfs procederen!

Bisschop Triest nam nota van deze problematische toestand bij zijn volgende bezoek aan Des Mares op 7 mei 1644.

De bisschop kon tevreden vaststellen dat in deze parochie met ongeveer 360 communicanten, de parochieregisters goed werden bijgehouden. Maar toch wees hij er de pastoor nog op dat het uur van overlijden niet vermeld werd, en dat de naam van de moeder van de overledene ontbrak.

Vanaf 20 oktober 1645 trad de Bellemse pastoor ook op als "*deservitor*" of bedienende pastoor van Ursel.

Dat was na het overlijden van pastoor Leonardus Moens, te Ursel op 7 oktober 1645.

in 1648 kwam er dan toch een einde aan de Tachtigjarige Oorlog met de vrede van Munster. Maar de oorlog met Frankrijk werd verder gezet. Doch onze streek aan deze zijde van de Brugse vaart ondervond er beduidend minder last van dan tijdens het conflict met de Hollanders. Het zag er dus van dat ogenblik af naar uit, dat de levensomstandigheden opnieuw op een meer normale wijze zouden kunnen verlopen.

Om de dubbele taak van pastoor Des Mares te verlichten werd Jan Elinx op 10 december 1649 aangeduid als dienstdoende pastoor te Bellem.

Zodus kwam Des Mares te Ursel aangeland.

Nu konden de kerken overal aan deze zijde van de Brugse vaart opnieuw opgeknapt worden. In Ursel onder de nieuwe pastoor, werd in 1650 voor de eerste maal melding gemaakt van de aanwezigheid van een uurwerk op de kerktoren, wellicht een realisatie van Des Mares. Vanaf 20 april 1651 werd Franciscus Des Mares officieel pastoor van Ursel.

In Bellem en Ursel werd er ijverig verder gewerkt aan het herstel van het parochiaal leven. Met de steun van de familie Rijm - heren van Bellem - werd het kerkgebouw van Bellem verder opgeknapt. Bij zijn volgend bezoek aan Bellem op 3 september 1651 kon bisschop Triest zich alvast verheugen over het feit dat de kerk voor het grootste deel hersteld was. Dat was te danken aan de ijver van Karel Rijm en van Jan Elinx, die op 24 september 1651 officieel pastoor van Bellem werd.

Pastoor Elinx liet op 30 juli 1653 een Onze Lieve Vrouwebeeldje, gesneden uit het hout van de Jezus-eik, in zijn parochiekerk plaatsen, waardoor de bedevaarders naar Bellem toestroomden. Daardoor kende de Broederschap van de Rozenkrans een grote bloei. Bij zijn laatste bezoek aan Bellem op 16 augustus 1654 kon bisschop Triest tevreden besluiten dat Jan Elinx een vroom, onderlegd en werkzaam priester was, die met de Broederschap de devotie van talrijke gelovigen aanwakkerde.

Figuur 25 - Grafsteen - pastoor Francisci Des Mares

Pastoor Des Mares deed ook te Ursel zijn best voor het welzijn van zijn nieuwe parochie. In 1664 werden er grondige veranderingen uitgevoerd aan het kerkgebouw. Aan beide zijden van de middenbeuk van de kruiskerk werden er afdaken aangebouwd. Boven deze nieuwe constructies werden kleine vensters aangebracht in de zijmuren van de middenbeuk. Nadat deze uitbreiding van het kerkgebouw met twee primitieve zijbeuken voltooid was, kon de aandacht gericht worden op het verfraaien van het interieur. Nog in 1664 werd een orgel aangekocht en in 1667 kon pastoor Des Mares zijn parochianen een schitterende barokken preekstoel laten bewonderen.

Maar nog in 1667 was het opnieuw gedaan met de rust op het politiek-militaire toneel. Toen raakten onze gewesten verwickeld in de Devolutie-oorlog met het Frankrijk - andermaal - van Zonnekoning Lodewijk XIV. Na de vrede van Aken in 1668 volgden nog een paar relatief rustige jaren, maar in 1672 brak de volgende oorlog met Frankrijk uit, de zogenaamde Hollandse Oorlog.

Pastoor Des Mares overleed te Ursel op 24 maart 1676. Hij werd in zijn parochiekerk begraven in de rechterzijbeuk. Het is daar dat zijn grafsteen bij de recente plaatsing van wandkasten werd ontdekt. De grafsteen werd uitgegraven en opgesteld tegen de binnenmuur van de rechterzijbeuk, dicht bij de vindplaats. Deze mooie gedenksteen siert voortaan de Onze Lieve Vrouwebeuk. Waar boven het altaar een fraai schilderij hangt dat de overhandiging van de rozenkrans aan de Heilige Dominicus voorstelt.

Op deze wijze kan het verband gelegd worden met de Bellemse jaren uit het leven van pastoor Franciscus Des Mares, toen tijdens zijn pastoraat in Bellem "*de Broederschap van de H. rozenkrans*" werd opgericht!

(deze bijdrage over pastoor Des Mares werd verzorgd door Dirk De Reuck)

De grafzerken aan de buitenmuur van de kerk:

D. O. M.

ter gedachtenisse van
mynheer Franciscus Hubertus De Muynck
overleden den 5 november
in den ouderdom van 88 jaren

Zyne echtgenoote
jouffrouw Maria Joanna Beckaert overleeden
den 11 february 1856 in den ouderdom van 88 j.
en hunne kinderen
mynheer Angelus De Muynck overleden den 21
juni 1851 in den ouderdom van 55 jaren
en
jouffrouw Maria Xaveria De Muynck over-
leden den 29 july 1848 in den ouderdom
van 47 jaren
allen alhier begraven
bid voor hunne zielen

R. I. P.

non sine spinis
D. O. M.

hier vooren ligt begraeven
de eerweerde mevrouw Sabina
alias Monica Landrada Bruggheman
gebortig dezer prochie, dogter van
Sr Pieter en van joffr. Catharina
De Zutter 40 jaeren religieuze en
25 jaeren abtdisse der abdye de
byloke in Gend
Aldaer overleden den 26 ...ber 1809
In den ouderdom van 62 jaeren

R. I. P.

D. O. M.

Hier vooren ligt begraven
Cornelia Hanssens, jonge dochter
oudt 71 jaer overleden den 3 bre 1766

Bidt voor de ziel

van den Eerwaarden Heer
Leo Wandrekken
Geboren in Balegem 5 augustus
1831
pastoor Ursel oktober 1883
alhier overleden 1 januari 1905

R. I. P.

ter gedachtenis van

den Eerw. Heer
Petrus Joannes Smet
Geboren te Thielrode
de 1 december 1852
pastoor te Ursel

Sedert den 3 februari 1905
alhier overleden
den 24 december 1907

R. I. P.

D. O. M.

Bidt voor de rust
der ziel van den Eerweerden Heer
Joannes Norbertus Baert
pastoor te Ursel van den 12 Maart
1881 tot den dag zijns overlijdens
alhier de 15 October 1883
geboren te Sinay-Waas den 6 Juny 1836
Barmhertige Jesus wees hem genadig

R. I. P.

D. O. M.

Grafstede van d'heer Pieter-Francies Bruggheman
gebortig deser prochie van Ursel zoon van
Pieter & Catharina-francisca de Zutter,
overleden den 16 Maerte 1815 oud 76 jaeren
en van joffrouw Maria Josepha de Meyere
zyne huysvrouw geboren te Zomerghem
dochter van Carel en jacoba thelesia Aechtens
Mitsgaders van hunne zes kinderen
Maria beggyntje in t'groot hof te Gend
overl. 19 april 1817 oud 47 Jaeren
Theresia beggyntjen in 't groot hof te Gend

Een bijzondere grafsteen bevind zich echter in de huidige
stookplaats, dus in de bergruimte achter het linker zijaltaar.
Deze steen is jammer genoeg gebroken, maar toch is de tekst
nog altijd goed leesbaar. Hij werd opgesteld tot gedachtenis
van griffier Jan De Grave, een man die hier te Ursel een grote
rol heeft gespeeld.

D. O. M.

Ter gedagtenis van

D'heer Jan De Grave, zoon van Jooris, en
Anne Martens, geboren tot Aeltre ten jaere 1700,
griffier geworden van dezen ambachte van Ursel,
ten jaren 1722, mitsgaders eenige jaeren, bekleed
hebbende de bailliuagien van Aeltre ende
Zomergem, Greffier van verschyde Heerlijkheden &
alhier overleden 31 December 1786, begraven op
het kerkhof, in houwelijk geweest met Jof.
Regina Verstraete, F. a Isaac et Joannae Dujardin
gebortig van Lophem, alhier overleden 13 Jbr
1756, ende begraven in deze kerk, te zaemen
gewonnen 16 kinderen, waer van noch in 't leven
zijn de vijf volgende:

Emmanuel, advocaet van den Rade in
Vlaendren, Greffier van den lande van Waes,
obit iia nuary 1807 aud 74 iiaer gebortig 1733

Francisca Regina, begyntien in het groot
Beggynhof tot Gend obiisio 10 augusty 1803
aud 68 jaeren

Charles-Joseph, raed Ordinaire van den Raede in
Vlaenderen, obijs 2 augusty 1805, aud 60 jaeren gebor. 1736
Jan Francois, greffier dezer prochie van Ursel

Dionisius Jacobus, gesupprimeerden religieus
van het klooster van Melle obiit 7 Jbr 1800, aud 67 jaer
geboren 1739
kinds-kinderen

Jacobus-Franciscus, en Augustinus-Francionus
weëreldlijken priester, beyde kinderen van
Joanna-Marie, verwekt met Jacobus Van Beveren
Joannes, Franciscus, Marie, Ludovicus, ende
Charles, kinderen van Birgita,
gewonnen met Livinus-Ludovicus Begue
procureur voor schepenenle tot Gend
Den overl. en was Oud-Groot..... van
Marie, Joannes, Angela, enella,
kinderen van voorn. Jacobus.....rans
Van Beveren in houwelijk gewonnen
met Isabelle-Jacoba Baguet.

R. I. P.

Maar ook op de keerzijde staat een tekst gebeiteld, zodanig dat deze grafsteen aan weerskanten gelezen kon worden.

D. O. M.

Hier vooren ligt begraeven
Joan De Grave sone van Jooris
et Annae Martens geboren tot Aeltre ten jaere
1700 greffier van desen ambachte ten jaere 1722
&. a &. A overl. 31 december 1786 in leven achter-
laetende de volgende kinderen ende kindt-
kinderen uyt syn huwelijk met
Regina Verstraete F. a Isaac
et Joannae Dujardin gebortigh van Lophem
alhier overleden 13 September 1756 ende
begraeven in de kercke
kinderen
Emmanuel Andreas advocaat van den Raede in
Vlaenderen, ende Greffier van den Lande van Waes.
Regina Francisca begyntien in het groot
begyn hof tot Gendt.
Charles Joseph Raed Ordinaire van den Raede
in Vlaenderen.
Jan Francois greffier deser prochie van Ursel.
Dionisius Jacobus gesupprimeerden religieus
van het klooster van Melle.
kindts-kinderen
Jacobus Franciscus
ende Augustinus Franciscus Priester
kinderen van Joanne Marie verweckt
met Jacobus Van Beveren
Joannes, Franciscus, Marie, Ludovicus,
Charles.....en van Brigitta verweckt
met Livinus-Ludovicus Le Begue procureur
voor sc..... en van gedeele tot gendt

Requiscant in Pace.

Met het overlijden van Jan De Grave verdween te Ursel een machtig en invloedrijk persoon. Hij was bijzonder begaan met het trieste lot van de armen, in barre tijden bezorgde hij hen een onderkomen, voedsel en "*sargies*"- dekens -.

In 1767 deed Jan De Grave vrijwillig afstand van het griffierschap ten voordele van zijn zoon Jan Francies. Op 1 mei 1772 stelde de gewezen griffier zijn testament op, en hij beval zijn ziel:

"in de goede bermhertige genade van godt, biddende de alderheijligste maegt ende moeder godts mijnen Engel bewaerder, mijnen h. patroon en t'geheel heijligh hemels geselschap mijne voorsprekers te wesen."

In Ursel moesten honderd requiemmissen worden gecelebreerd. Indien de pastoor en de onderpastoor dat weigerden te doen - waar hij dus terdege rekening mee hield dit in verband met het proces dat hij tegen de pastoor had gevoerd - moesten de missen door de paters recollecten uit Eeklo worden gedaan. Daarenboven moest zijn zoon Dionisius in Melle honderd missen lezen. De griffier wilde ook begraven worden in de kerk van Ursel, bij het graf van zijn vrouw:

"met de minst weireldlijcksche prachtigheijt dat het volgens de wetten doendelijck is."

Er moest een mooie marmeren zerk gemaakt worden, die in het koor van de kerk moest geplaatst worden - tegen de schepenbank - aan de zitplaats van de burgemeester:

"met dordinaire inscriptie van ons beijde overlijden."

Verder bepaalde de greffier dat zijn klederen verdeeld moesten worden onder de armen, tevens bepaalde hij welke bedragen aan zijn huispersoneel gegeven moesten worden en hij gaf nauwkeurige richtlijnen over het verloop van zijn uitvaart. Zijn zakhorloge schonk hij aan zijn petekind - Jan Le Begue - maar het kind overleed voor zijn grootvader.

Dank zij dit testament weten we nu echter ook, dat Jan De Grave het veldkruis liet oprichten op de grens tussen Ursel en Oostwinkel.

Want schreef hij:

"het kruijs met het beeld van christus door mij gestelt op de straete van oostwijnckel velt, nu bosch."

Hij wilde ook dat dit kruis door zijn kinderen en nakomelingen eeuwig zou onderhouden worden:

"in goeden staet t'sy tot reparatie ofte restauratie."

Jan De Grave woonde in het oude *"gijsselhuis"* op het dorp. (Dat huis werd afgebroken toen de nieuwe woning van dokter Van Den Heuvel werd gebouwd, omstreeks het einde van 1930. Later woonde daar dokter Ackerman).

Griffier De Grave was ook de zaakwaarnemer van de hertog van Ursel, en zoals hij van zichzelf schreef:

"actuelick bemint ende gevreest wordt van het ghemeynte", was zeker een heel bekend persoon tot ver buiten Ursel. Het vroege overlijden van zijn petekind was ongetwijfeld een veel besproken onderwerp, wellicht tot vele tientallen jaren later, en niet alleen te Ursel.

Toen ik school liep bij Andre De Grave die zoveel van dichtwerk hield, leerde hij ons het gedicht: "Het geschenk".

Het is van de hand van Rosalie Loveling - ° 1834 + 1875 - geboren en gestorven te Nevele. Ik vermoed dat Rosalie - die samen met haar zuster Virginie gedichten en romans schreef -, de inspiratie voor het schrijven van dit gedicht gehaald heeft uit mondelinge overleveringen over het petekind van Jan De Grave. Want haar gedicht verwijst in feite naar het geven van een horloge door de grootvader aan zijn kleinzoon, die echter vroeger sterft dan zijn grootvader, dus naar Jan De Grave en zijn petekind!

Ik weet niet of onderwijzer Andre De Grave een afstammeling was van griffier De Grave, en ik kan noch minder bevestigen dat hij op de hoogte was van die droevige geschiedenis, maar Rosalie Loveling blijkt wel degelijk op de hoogte geweest te zijn.

Lees en luister naar dit gedicht:

Het geschenk.

Hij trok het schuifken open,
Het knaapje stond aan zijn zij,
en zag het uurwerk liggen:
"Och, Grootvader, geef het mij?"

"Ik zal 't u wel eens geven,
Toekomende jaar misschien,
Als gij wel leert en braaf zijt,"
Zij de oude, "wij zullen zien."

"Toekomend jaar!" sprak het knaapje,
"O, Grootvader,
Maar dan zoudt Ge lang reeds kunnen dood zijn;
Ge zijt zo ziek, en zo oud!"

En de oude man stond te peinzen,
en hij dacht: "Het is wel waar,"
En zijn lange vingren,
Streelden des knaapjes krullend haar,

Hij nam het zilveren uurwerk,
En de zware keten erbij,
En lei ze in de gretige handjes,
"t Komt nog van uw vader," sprak hij.

Daar was een grafje gedolven:
De scholieren stonden errond,
En een oude man boog met moeite,
Nog ene knie naar de grond.

Het koele morgenwindje,
Speelde om zijn haren zacht;
Het gele kistje zonk neder,
Arm knaapje, wie had dat gedacht!

Hij keerde terug naar zijn woning,
De oude vader, en weende zo zeer,
En lei het zilveren uurwerk,
In 't oude schuifken weer. Rosalie Loveling.

Het is een gedicht dat verwijst naar de romantiek, mooi verwoord, en dat ongetwijfeld de mensen sterk aansprak. Een levensecht gebeuren uit een ver verleden tijd, waarbij ook een rijk en machtig man niet werd gespaard van zeer zware beproevingen.

Misschien ben ik met dit verhaal een weinig afgedwaald, maar ik meen dat we met dit alles toch over een ferme brok kerkgeschiedenis beschikken.

Gespreid over vele eeuwen én teruggaand naar het begin van het ontstaan van onze kerk. Nog altijd galmen de klokken over ons dorp. Dag en nacht wordt het uur verkondigd, wordt er geluid bij het overlijden van een parochiaan, bij een doopplechtigheid of een huwelijk.

Die traditie blijft tot op heden behouden door onze kerkgemeenschap, maar veel andere tradities lopen stilaan op hun laatste benen. Het lijkt erop alsof de mensen langs om meer onverschillig worden ten aanzien van de vroegere christelijke waarden.

Nochtans is het nog niet zo lang geleden dat hier bij ons de ommegang rond de kerk en door het dorp ging. Nog vele jaren na de oorlog van 1940-45, kon men die kleurrijke stoet bewonderen. Maar jaar na jaar kwam er zichtbare aftakeling. Het aantal deelnemers verminderde, de devotie van de toeschouwers langs de straat verflauwde, kortom het einde naderde.

Maar toch wil ik alsnog pogen een beeld te schetsen hoe het er vroeger aan toging.

Met Urselkermis ging de kleine ommegang na de hoogmis, rondom de kerk én het kerkhof, dat toen nog rondom de kerk was aangelegd. Een misdienaar ging voorop met het processiekruis, na hem stapten de leden van de Broederschap van het Heilig Kruis in een dubbele rij, met de brandende flambouwen - lantaarntjes - in de rechterhand.

Daarna volgde de pastoor onder het baldakijn, met de monstrans en het Heilig Sacrament. Het baldakijn met de troonhemel werd door vier mannen gedragen.

Gans de massa kerkgangers volgde met trage tred het kerkhof rond, en vanop de treden van het beenderhuis gaf de priester dan de zegen aan het samengetroefte volk dat blootshoofds en deevoot te luisteren stond.

Half Oogst was de datum voor de grote processie, die ging rond en door het dorp en volgde nog gedeeltelijk de vroegere processieweg.

Met vlaggen, wimpels en vanen, en mooi gekostumeerde heiligen- en engelenfiguren. Bloemenmeisjes gingen de priesters voouit, en strooiden buigend voor het Heilig Sacrament hun mandjes leeg met de geurige symbolen van reinheid en zuiverheid. Met brandende kaarsen en bloemen versierde altaren stonden voor de huizen van veel bewoners opgesteld, en overal waar de priesters voorbijkwamen, zonken mannen, vrouwen en kinderen op de knieën en sloegen eerbiedig het kruisteken. Aldoor werd er gezongen én gebeden, terwijl een ganse schare gelovigen ordelijk de ommegang volgde.

Zo ging het vroeger, en om een sfeerbeeld op te roepen van het parochiale leven, dat hier nog te bewonderen en te beleven viel tot de eerste helft van de 20ste eeuw, wil ik er een weinig over vertellen:

Op winteravonden kwam Ida Van de Veire de kaarsen aansteken in de lantaarntjes, aan de voeten van het kruisbeeld in het beenderhuis - de kalvarie -.

Kerkuilen vlogen de galmgaten van de toren in en uit, en hun geroep weergalmde tussen de vele kerkhofkruisen rondom de kerk, en was hoorbaar over het ganse dorp.

De borelingen werden toen nog ten dope gedragen door de "*achterwaarsteringe*", dat was in die ver verleden tijd nog Peele Tanghe of Rozeken Bruyntjes of Julie Lomme. Er ging toen bijna geen week voorbij zonder doop, zo een vruchtbare tijd was dat toen, maar het aantal kinderen dat - helaas - vroeg aan zijn einde kwam was navenant. Men moest toen ook nog de doodgeborenen en/of vroeg gestorven kinderen, "*vertonen*" op het gemeentehuis!

Dat was een heel trieste verplichting voor de betrokken ouders.

Peet Boone, de oude zwerver kwam nog met zijn trekzak - accordéon - rondgestapt om wat centen te vergaren. Met de kermis werd er een kiosk getimmerd met lege biervaten, te midden van de Plaatse.

Na de hoogmis was het iedere zondag uitlezing door champetter Roelandts, die vanuit een raam van de eerste verdieping van het Gemeentehuis, de verordeningen, de openbare verkopen, enz... afriep.

Er werd ook water gewijd in de kerk, en in ieder huis was er dan ook een fles in voorraad. Wanneer er 's zomers in de verte een dreigend onweer kwam opzetten, haastten de moeders zich om met een tas wijwater en een klein palmtakje, het huis en het hof rond te gaan. Door een weinig wijwater te sprenkelen probeerden ze het naderend onheil te bezweren. Dat deden de boerinnen ook wanneer er een beeste werd verkocht, dan tekenden zij het dier een kruis met gewijd water op de kop. Zelfs de boeren sloegen met de spade op de hoek van hun land een stukje plat, en staken er een palmtak in, op een kruisteken dat in de grond werd gegrift.

Bij het slapengaan gingen de kinderen bij moeder en vader een kruisken vragen:

"God zegene en God beware u", zo sprak ook mijn moeder, en daarna gingen we met een gerust gemoed het bed in. Vrome gebruiken waarvan helaas niets meer over is gebleven.

Iedere zaterdag kwam het zandmanneken met een kar wit zand de Brugstraat ingereden, en hij ging de huizen rond. Veel vrouwkes bestrooiden de vloertegels en tekenden daarin eenvoudige motieven als versiering voor de zondag. Zelfs dokter Maeyens liet voor zijn woning op het dorp, een zandtapijt aanleggen ter gelegenheid van de ommegang van de processie.

Wanneer er iemand op sterven lag en de priester het H. Sacrament ging dragen, dan luidde het voor de "berechtinge". De klokkenluider trok driemaal drie korte snokken aan het klokzeel, en bij dat gegalm kwamen de mensen hun huizen buiten en gingen geknield in het open deurgat zitten.

Ze sloegen meewarig een kruisteken wanneer de priester met de misdienaar of de koster voorbij stapte. Bij stervensnood nam de grote klok deze taak over, Freed de klokkenluider, deed de grote klok dan met een grote tussenpoos luiden tussen twee slagen in.

De mensen zegden dan:

"hoort, het luidt met een doodspauze";

en gans de gemeente wist wat er te gebeuren stond.

Meermaals heb ik het meegemaakt toen we 's morgens vroeg naar school gingen, dat in het half duister nog van de vroege morgen, we in de verte het flauwe licht van de berechtingslantaarn zagen naderen. Begeleidt door de koster die de bel met tussenpozen liet rinkelen, kwam de priester haastig aangestapt met de laatste sacramenten voor de stervende.

Wij zonken met de knieën op de grond, op de stenen of in het slijk, en tekenden eerbiedig een kruisteken op het voorhoofd, terwijl we ons afvroegen wie de stervende was?

Na het afsterven ging een vrouw de mensen uitnodigen voor het bidden van de rozenkrans en het bijwonen van de begrafenis, ze opende huis per huis de voordeur op een kier, en zegde:

"'k Kom hulder te lijke neuon veur....., moord'n ten alvertween den reuozenkrans'n, vermoord'n ten alverneene aen de keircke".

"Ik kom u allen te lijke nodigen voor....., morgen om halftwee de rozenkrans, overmorgen om halfnegen aan de kerk".

Afhankelijk van het soort begrafenisdienst, werden de klokken langer of korter geluid, en werd de rouwstoet al of niet door de priesters tegemoet gegaan. De kist van de oveledene werd door burens tot aan de kerk gedragen. Was de overledene ongehuwd dan gebeurde dat door jonkmans, een gehuwde werd door getrouwde mannen gedragen en de dragers werden mede aan de rouwtafel genodigd.

Lang verdwenen gebruiken.

Ook de nonnen van het klooster kwamen elke dag in een lange rij van elf, stilzwijgend van het klooster ter kerke.

Die stoet was ook een vertrouwd straatbeeld in die jaren, en dat herhaalde zich iedere dag, nog tot na de laatste oorlog. Het was telkens een stilzwijgende vertoning van in het zwart geklede vrouwen met kap op het hoofd en koord om het middel, die met vaste tred, zonder op of omzien, van het klooster de Briel uitkwam en de kerk binnenging.

Zo had iedereen zijn of haar taak, er was een man om de horloges van de kerktoren op te winden, en dat gebeurde iedere dag. Charles Verwiltst klepte elke avond voor het lof, anderen ontstaken de kaarsen, enz...

Veel mensen gingen toen ook nog ter bedevaart, te voet uiteraard. Naar Halle, Scherpenheuvel, Oostakker, wat weet ik nog. Er was keuze in overvloed, want in de omliggende gemeenten was er ook wel één of andere heilige, die voor tand- buik - of hoofdpijn, of eender welke kwaal kon aanroepen worden.

Enkele weken na de geboorte van een kind, kwam de moeder met haar jongste spruit naar de kerk om "gezuiverd" en gezegend te worden, men noemde dat de "kerkgang".

De private kerkstoelen, meestal met fluweel bekleed stonden vooraan, die waren voor de begoede mensen bestemd. Die zitplaatsen zorgden in feite voor een sociale barrière, alleen de rijken zaten op zo een stoel!

De pastoor las toen soms ook nog een mis: "*met brood aan de armen*".

Zo werd dat verkondigd vanop de preekstoel: "*woensdag om acht uur jaargetijde voor....., met brood aan de armen*".

Dan kwam de bakker met hele manden brood naar de vroegmis, het brood werd in de leest gelegd, dat waren de gesloten zitbanken langs weerszijden in de zijbeuken van de kerk. De armen, meestal mensen afkomstig uit de Brugstraat, 't Keigat, 't Klein-Drieselken en het Hoeksken, zaten dan achteraan in de kerk en zij baden voor de zielerust van de overledene wiens familie brood geschonken had.

Na de mis ontvingen zij dan één of meer broden, en gingen blijgezind naar huis terug.

Het zij ons meteen duidelijk hoe groot de armoede voor de wereldoorlog van 1914-18 nog wel was. Zelfs daarna, een aantal hongerjaren vooral, doolden benden uitgehongerde bedelaars 't allenkante rond op zoek naar al wat eetbaar was! Over dat vroegere gebruik van de brooddeling in de kerk, heb ik nog een deels verscheurde rouwbrief gevonden, met als overblijvende tekst:

Maria-Theresia Lampaert

geboren te Ursel, den 6 Mei 1846 en godvruchtig in den Heer ontslapen in het Klooster van Lovendegem den 25 Mei 1914 voorzien van alle H.H. Rechten onzer Moeder de H. Kerk.

De plechtige lijkdienst gevolgd door de begraving, tot dewelke Gij uitgenodigd zijt, zal plaats hebben in de Kapel van het Klooster der Zusters van Liefde te Lovendegem op Donderdag 28 Mei om 9 ure voormiddag.

Een tweede plechtige dienst zal geschieden in de parochiale kerk van Ursel op dinsdag 9 Juni om 9 1/2 ure voormiddag.

Er zal eene brooddeeling aan den armen der gemeente Ursel gedaan worden.

Zij bevelen hare ziel in uwe godvruchtige gebeden.
Lovendegem, den 25 Mei 1914.

(Maria-Theresia was de dochter van brouwer Lampaert, de man die hier op het dorp een brouwerij in werking had op het einde van de 19de eeuw, maar van hier verhuisde naar Zomergem.)

MARIA-THERESIA LAMPAERT

geboren te Ursel, den 6 Mei 1846 en godvruchtig in den Heer
ontslapen in het Klooster van Lovendegem den 25 Mei 1914. voorzien
van alle HH. Rechten onzer Moeder de H. Kerk.

De plechtige lijkdienst gevolgd door de begraving, tot dewelke Gij
uitgenoodigd zijt, zal plaats hebben in de Kapel van het Klooster
der Zusters van Liefde te Lovendegem op Donderdag 28 Mei om 9 ure
voormiddag.

Een tweede plechtige dienst zal geschieden in de parochiale Kerk
van Ursel op Dinsdag 9 Juni om 9 1/2 ure voormiddag.

Er zal eene brooddeeling aan den arme der gemeente Ursel gedaan worden.

Sij bevelen hare ziel in uwe godvruchtige gebeden.

Lovendegem, den 25 Mei 1914.

Druk. G. Colpaert-De Neve, Somergem.

Figuur 26 - rouwbrief - met "brooddeeling aan den arme" -

Met deze rouwbrief sluit ik deze geschiedenis over de kerk van Ursel af.

Een aantal foto's van beelden en kruiswegtaferelen zijn hierin niet opgenomen, maar toch wil ik nog een paar foto's toevoegen op de volgende bladzijden.

Figuur 27 - Heilige Barbara - 19de eeuw - hout - polychromie - hoogte 134 cm.

Figuur 28 - Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen - 19de eeuw - hout - polychromie - hoogte 100 cm.

Figuur 29 - Heilige Maria met kind Jezus - processiebeeld - 19de eeuw - hout en was - polychromie - hoogte 113 cm.

Figuur 30- Heilige Antonius van Padua - 20ste eeuw - neogotiek - hout - hoogte 113 cm.

Figuur 31- O. L. Vrouw van Smarten - 19de eeuw - hout - polychromie - hoogte 145 cm.

Afmetingen van de kerk van Ursel.

Als bijlage wil ik toch het volgende vermelden.

Volgens een plan van het architectenbureau Bressers, waren de afmetingen van de St. Medarduskerk op datum januari 1996, de volgende:

lengte: 40,83 m.

breedte: 17,85 m.

hoogte dakgoot: 7,20 m.

hoogte daknok: 14,50 m.

hoogte torenspits: 39,50 m.

breedte vieringtoren: 6,80 à 7,00 m.

hoogte vieringtoren boven daknok: 4,70 m.

hoogte torenspits van bovenkant vieringtoren: 20,00 m.

hoogte bol + kruis + haan: 5,00 m.

Aan de linker- en rechter buitenmuur van de kerk ziet men nog de aftekening van de vroegere ingangsdeuren, die werden waarschijnlijk gedicht toen de kerk werd vergroot met ongeveer zeven meters.

Maar aan de rechter buitenmuur zijn nog een aantal monumenten aangebracht die verwijzen naar overleden parochianen, waaronder dat voor de gesneuvelden van Wereldoorlog I en II.

Een belangrijk gedenkteken is dat ter herinnering aan Sabina Bruggheeman, de laatste abdis van het Bijloke-hospitaal te Gent. Het was haar wens te Ursel begraven te worden.

Figuur 32 - Herinneringsmonumenten

Het nieuwe oorlogsmonument verbergt de vroegere gedenksteden voor de gesneuvelden.

Ook rechts van deze foto zijn er gedenksteden aangebracht, waaronder dat van Sabina Brugghevan.

Over haar levensperiode als abdis van de Bijloke te Gent, verscheen een bijdrage in "De Geschiedenis van Ursel".

Zij had te maken met de bemoeienissen van zowel de Oostenrijkers als de Fransen, en zij was geboortig van Ursel.

(Door de huidige - 2010 -dorpskernvernieuwing zullen wellicht veel van deze gedenksteden een andere standplaats krijgen.)

De bedevaart-routes in de middeleeuwen
en
de pelgrims van Ursel.

Bronnen:

Vlaamse Pelgrimstochten, Antoon Viaene.

De Vlaamse Stam, Roger Moelaert.

Appeltjes van het Meetjesland, Daniël Verstraete.

De Geschiedenis van Ursel, August Van Parys.

Figuur 33 - bedevaarders

Bedevaarten, bedetochten, gebedstochten, boetetochten; benamingen die in feite dezelfde betekenis inhouden. Een bedevaart deed men met de bedoeling een plaats te bezoeken waar men iets "een relikwie" of iemand "een heilige" vereerde.

Die plaats had dus een bijzondere betekenis voor de gelovige, men ging erheen om door middel van gebeden een gunst te bekomen - zoals de genezing van een lichamelijke ziekte en dergelijke - of om boete te doen.

Daarvoor deed men vrijwillig of noodgedwongen grote voettochten over lange afstanden. Men moest dus huis, have en goed voor lange tijd verlaten, zodat de tocht die men ondernam niet alleen lichamelijk, maar ook financieel zwaar om dragen was.

Het waren niet alleen de christenen die reeds sinds honderden jaren terug, op bedevaart gingen. Ook bij andere religies betekende de bedevaart immers letterlijk "gebedstocht", én daarbij ook een fundamentele verplichting voor de gelovige. De Israëliet pelgrimeerde naar Jeruzalem.

In Indië bezocht men de heilige plaatsen aan Indus en Ganges. Boedha, verplichtte zijn leerlingen tot bedevaarten naar de vier aanzienlijkste plaatsen uit zijn leven.

Mohammed, stelde kort voor zijn dood in 632, de bedevaart naar Mekka in, als één van de vijf pijlers van de Islam.

De christenen gingen reeds sinds de 3de eeuw de plaatsen bezoeken waar Christus had geleefd.

Maar na de verovering van de heilige plaatsen door de moslims in de 7de eeuw, waren deze ondernemingen voor de pelgrims uiterst gevaarlijk geworden. Ondanks deze gevaren, was in de 10de eeuw bij de gelovigen de overtuiging dat men door een verre bedevaartstocht vergeving van zonden kon verkrijgen, algemeen geworden. Zo kwamen er stilaan goed georganiseerde groepen bedevaarders tot stand, die naar de heilige plaatsen in Palestina trokken. Maar door de gevaren waaraan zij op die tocht blootstonden, ontstond de groeiende noodzaak om de veiligheid te verzekeren van de pelgrims, die het vooral in de 11de eeuw steeds moeilijker kregen door de Turkse burgeroorlogen.

Dat was samen met het herhaald beroep om hulp van de Byzantijnse keizers tegen de Islam, de voornaamste aanleiding tot het begin van de kruistochten.

Tot die eerste kruistocht werd opgeroepen door paus Urbanus II op het Concilie van Clermont in 1095. Die eerste kruistocht begon spoedig daarna in 1096, en duurde tot 1099 onder leiding van Godfried van Bouillon.

De achtste en ook de laatste kruistocht begon in 1270, en daarbij was ook Gwijde van Dampierre, de graaf van Vlaanderen betrokken.

In het christendom groeide de bedevaart in die tijden vooral, uit tot een devotionele praktijk. Doch er lag niet alleen over West Europa een spinneweb gespreid van pelgrimsroutes, maar ook over de Arabische en Aziatische landen die eveneens hun goden en profeten wilden eren.

Over die routes kon men van Vlaanderen gaan naar Rome, Jeruzalem, Compostella, Mont-Sint-Aubert, Trier, Keulen, Wilsnack, Rocamadour en nog veel andere plaatsen in het buitenland, waar men de relikwieën van Christus of de heiligen kon aanbidden, om zodoende aflaten voor de zielerust te bekomen.

Maar men ging niet alleen uit devotionele overwegingen ter bedevaart, sommigen werden ook ter bedevaart "gezonden". Dat was dan voor het ontbinden van kerkelijke of wereldlijke straffen die men was opgelegd.

Het oude gezegde: "Veroordeeld tot de bedelstaf", moeten we dus niet alleen in de figuurlijke, maar ook in de letterlijke betekenis ervan bezien.

Het pelgrimeren werd echter na verloop van tijd aangetast door pseudo-pelgrims, vaganten, vagebonden en landlopers van allerlei slag die van bedelarij gingen leven. Rond gans die devotionele praktijk onstond dan mettertijd, hoe spijtig genoeg ook, een netwerk van om winst bekommerde handelaren, die hun best deden om de pelgrims niet alleen op te vangen, maar ook om hun geldbeugel uit te schudden.

Toen ook bepaalde geestelijken geld begonnen aan te rekenen voor het bekomen van aflaten, was het tenslotte Luther die dit alles in vraag stelde en een scheuring binnen de katholieke kerk veroorzaakte.

Het was zo dat zelfs de geuzen de symbolen van de bedevaarders voor hun rekening namen, en zij vervingen de broodtas door een schotel aan hun gordelriem.

Zo was de pelgrim in de middeleeuwen naar zijn reiskleed en kaproen alleen, niet te onderscheiden van de schaapherder. De bedevaarder droeg eveneens de wandelstaf - bedelstaf - én de broodtas en ook de vilten hoed.

De stok of staf - palster of bourdon -, was er één van manshoogte met een knop of kruk bovenaan en daaraan hing de kalebasfles. De lederen of de linnen tas - scerpe, scaerpe of escarpe, in de late middeleeuwen "de maele" genoemd -, werd aan een draagband of -riem, voor de borst gedragen.

De pelgrimage begon voor iedereen, zowel uit straf en boete, als uit devotie of soms ook belofte; in de parochiale kerk waar men woonde. Daar onving de bedevaarder de reiszegen, de staf én de tas als de symbolen van zijn staat van pelgrim.

Die kentekens hadden voor de bedevaarder tijdens zijn lange voettocht, een heel bijzondere waarde. Hij was onschendbaar en verkreeg daardoor voorrecht van verblijf in de passanten- en de pelgrimshuizen onderweg. Landsgrenzen telden niet voor hem en door de krijgsbenden die hij op zijn tocht tegen kwam, werd hij gerust gelaten.

Immers, de bedevaart gold vooral in de middeleeuwen als een sociale én sacrale daad, en werd gedragen door de gemeenschap, dus financieel gesteund. Ambacht en nering stonden in voor het onderhoud van het gezin van de huisvader gedurende zijn afwezigheid. Die bedevaart kon wel heel lang duren, want er waren bedevaarders die ziek werden onderweg of die overleden. Ook de gevaren en de moeilijkheden van zo een voettocht bleven ondanks de bescherming van de staf en de reistas, heel groot.

Wanneer de pelgrim ter bestemming gekomen was en in het bedevaartsoord zijn beloofde verplichtingen vervuld had, moest hij vooraleer terug te keren naar zijn eigen parochie, zorgen dat hij in het bezit werd gesteld van een officieel document of certificaat waarmee hij bewijzen kon dat hij wel degelijk zijn opdracht vervuld had. Daarna tooide hij zijn hoed of mantel met het specifieke symbool van de heilige of van de relikwie die hij vereerd had, als het uiterlijke getuigenis van zijn pelgrimage.

Die symbolen waren kleinoden van gegoten lood of tin, of van geschilderd perkament, die men kon vastnaaien op de hoed of mantel.

Die van Rome terugkwam droeg twee sleutels én/of de Veronike - dat was het Heilig Aanschijn -.

De Sint-Jacobsschelp droeg men bij een terugkeer van Compostella.

De Zittende Maagd na een bezoek aan Le Puy of Rocamadour. Drie ringen waren het symbool van het bedevaartsoord te Wilsnack - Wilsnaecken -, waar de bloedende hosties vereerd werden.

Van Keulen bracht men het symbool van de Drie Koningen mee.

Van Jeruzalem was het de Kalvarieberg of het Heilig Riet.

In Spanje werd in de omgeving van Compostella - Onse Vrouwe te Veinstersterre - vereerd, dat was de ster van de Drie Koningen.

In Bari vereerde men - Sint Niklaas te Oestenbaren - de bisschopsmijter.

Te Vendome - Ons Heeren Trane - een relikwie geborgen in een kristallen ampul met het Lacrima Christi - de Heilige Traan.

Te Rocamadour en Le Puy - Onse Vrouwe te Rutsemadoene -.

Te Vezelay (Saint-Baume), - Sint Marie Magdalene ten Spelunken -.

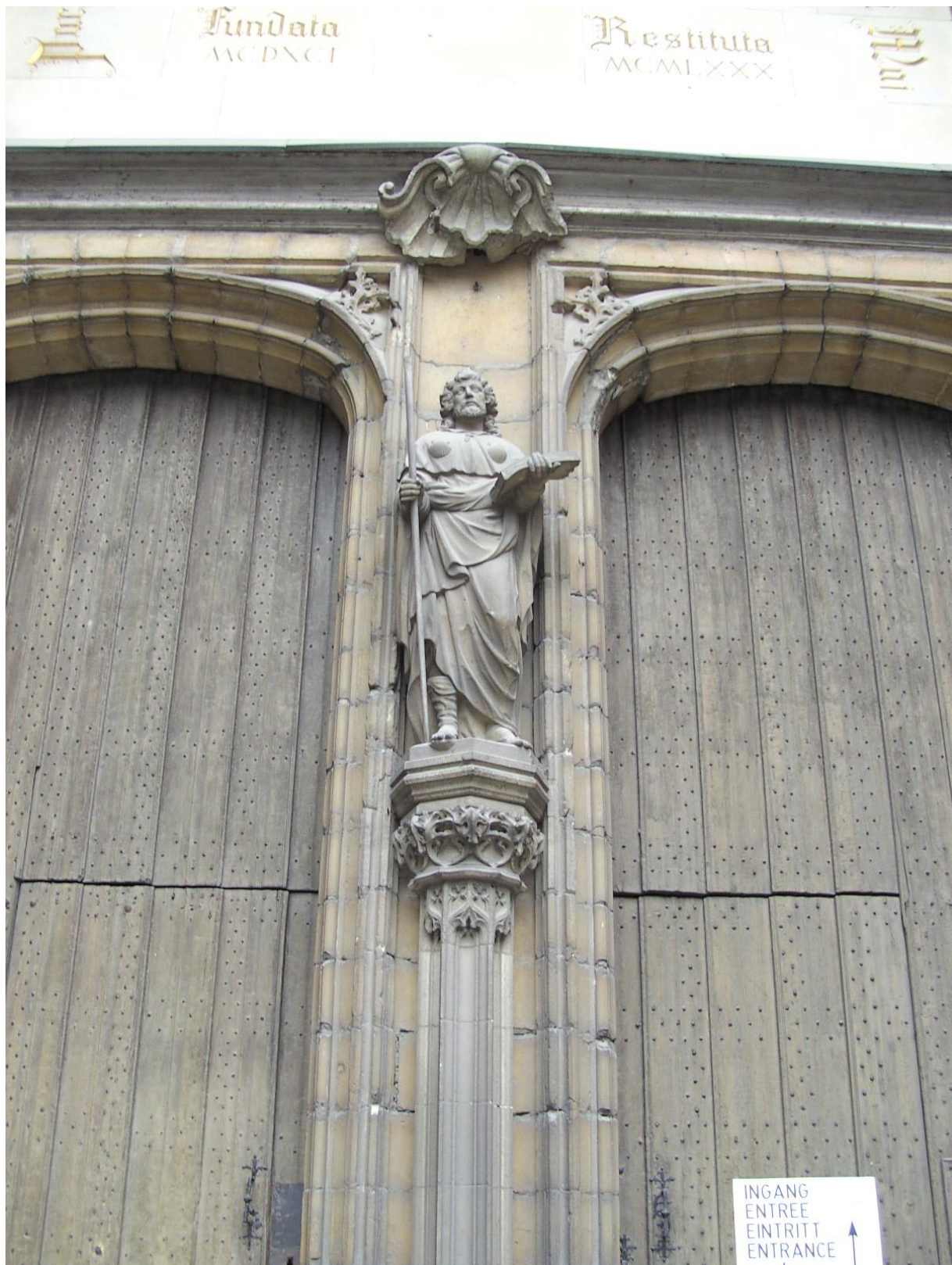
In de Provence - Sente Gillis in Provenchen -.

Naar Trier ging men voor Sint-Matthijs of Sint-Matthias.

Reeds in 1170 bezocht onze graaf, Filips van de Elzas, met een groot gevolg van Vlaamse ridders, het heiligdom van Sint Gillis in de Provence én de beroemde basiliek van O. L. Vrouw, op de rots te Rocamadour. Filips vond trouwens de dood als kruisvaarder onder de muren van Akko in 1191.

Ook Engeland en Vlaanderen waren rijk aan meerdere bedevaartsplaatsen, maar de grote namen waren toch wel: Jeruzalem, Rome en Compostella.

Daar kon men de volle aflaat bekomen, en alle wegen liepen naar Rome, de stad van de paus en van de kerken.

Figuur 34 - Sint Jacob - Sint Jacobskerk te Antwerpen

Op bedevaart gaan was aan regels gebonden, en het kwam er voor iedere pelgrim op aan te laten zien dat hij wel degelijk een bedevaarder was die zijn plicht gedaan had.

Zodra door de kruistochten naar de Arabische wereld, de gelovigen hier meer en meer van allerlei bijzonderheden over de heilige plaatsen in kennis werden gesteld, ontstond in de westerse wereld ook de drang om die plaatsen te bezoeken.

Reeds van het jaar 1274 zijn er teksten bekend die gewag maken over de betrokkenen van een vete tussen de families Belle en Coleniers uit Ieper, zij moesten nemen: "eskerpe et bourdon, a' lor mouvoir, en l'église Saint Martin d'Ipre"

Zij moesten dus de staf en de tas opnemen in de kerk van Sint Maarten te Ieper. Het jaartal 1274 bewijst dat men toen reeds volop vertrouwd was met de overhandiging van de staf en de tas in de parochiale kerk. Het was een vast gebruik geworden en allicht sinds lange tijd een vertrouwd ritueel dat hoorde bij de pelgrimage.

Nochtans waren er voor de bedevaarders, zelfs zonder de gevaren waarover er reeds sprake is geweest, moeilijkheden bij de vleet waarmee men onderweg te kampen kreeg. In het begin van die praktijk waren er zeker nog géén voorzieningen zoals passanten- of pelgrimshuizen.

Ook géén routebeschrijvingen - zo men al lezen kon -, noch wegwijzers om het de reizigers gemakkelijk te maken om hun weg te zoeken. Voor de armsten onder hen was het wellicht iedere dag bedelen om water of een stuk brood, sukkelen met natgeregende kledij of blootgesteld zijn aan de felle zonnestralen.

Versleten schoeisel en voetkwetsuren waren een steeds terugkerend verschijnsel, evenals honger en dorst. Velen poogden dan ook onderweg één of ander werkje uit te voeren om in ruil daarvoor voedsel te bekomen. De rijkere waren beter af, zij konden te paard de verre tocht ondernemen, en voor sommige delen van de tocht voer men zelfs per boot. Maar laat het voor ons nu in de huidige tijd duidelijk zijn, zo een pelgrimage was en bleef een zware, afmattende én gevaarvolle tocht.

Geleidelijk aan echter werd het aantal pelgrims dat door West Europa trok zo talrijk, dat er pelgrims- en passantenhuizen langs die reisroutes gevestigd werden, en ook kwamen er routekaarten in omloop met daarop de etappe- of rustplaatsen voor onderweg.

Een Brugse routewijzer - Itinearium Brugense - vermoedelijk gemaakt op het einde van de 14de eeuw, bevat 29 routes vanuit Brugge naar de belangrijkste havens en economische of religieuze centra, gelegen in Europa, Noord Afrika en het nabije Oosten. Op het einde van elke route is de afstand van Brugge uit, in Vlaamse mijlen aangegeven.

Zo is er een route op aangeduid naar Wilsnack, dit hield verband met het oude Vlaamse strafrecht, en sommige gestraften werden toen naar het Heilig Bloed op pelgrimstocht gezonden.

Ook voor de tocht naar Trier - de verering van Sint Matthijs - , was er een goede routebeschrijving en die gaf de volgende etappen:

Brugge - Ursel - Gent - Dendermonde - Vilvoorde - Leuven - Tienen - Hoei - Laroche - Bastogne - Martelange - Aarlen - Luxemburg - Wasserbillig - Trier.

Dat ons eigen dorp in die beschrijving voorkomt hoeft ons niet te verwonderen, we lagen juist hafweg tussen Brugge en Gent, en Ursel was bekend als het dorp van de Ostelliers of beroepswaarden - herbergiers -; hier was dus een rustplaats.

Van de reizigers die hier ter tafel kwamen zijn er getuigenissen, zo ondermeer van de abt van de Gentse Sint Pietersabdij, die hier dineerde op 13 december 1485:

"Mardi xiiije jour dudit mois Monseigneur party de Gand apres disners ... a ursele.../ souppent avec luy hoste et lostesse de ursele / A loste de la rose audit ursel pour vij chevaux / audit hoste de la rose pour fruit, frommage"

(Rekenboek van de abdij - 58 r - 59 v.)

Maar ook hertogen, graven en gravinnen, allen die hier op doorreis voorbij kwamen, bleven hier ook tafelen.

Zo ondermeer Maria Van Bourgondië, zie daarvoor mijn boek "De Geschiedenis van Ursel".

Verder nog: "*vendredi xxijje jour dudit mois Monseigneur partit apres desuner pour alle disner a ursele au nombre de xijje personnes et ix chevaux.../ a loste de la rose a ursele pour xij herens / a lui pour iij lb de beure / pour vin aigre / audit hoste de la rose a ursele pour fruit, frommage, a loste de la rose audit ursele pour la disner de viij chevaux de selle*"

Brood en rijnwijn, haring, eieren, boter, enz..., de waard van "de Rose" had alles in voorraad en soupeerde samen met zijn vrouw én de abt, ook voor de paarden (8) werd er gezorgd.

In een rekening van de Sint Elooisgilde van Ursel die een feestmaal hield in 1550, kunnen we zien wat er zoal op tafel kwam bij onze Ostellers:

"vlees van een beeste ghesleghen int ghulde, broodt, eyercoucken, loocbroodt, aerweten, buetere, poere ende suffraen, azijne, zaute, bier,"

De opvang en de verzorging voor de reizigers, voor mens en dier, was hier dus heel goed. Dat was natuurlijk nodig, want zo een tocht van Brugge naar Ursel ging toch over een afstand van 20 km. Het was dus nodig dat mens zowel als dier, op regelmatige afstanden konden uitrusten en een goede maaltijd tot zich nemen. Maar of de minst begoeden zich zoiets konden permitteren is erg twijfelachtig.

De kruistochten hadden dus een enorme stimulans gegeven om op bedevaart te gaan naar de heilige plaatsen en andere oorden van gebed en verering. In de veertiende eeuw trokken de "flagellanten" door Europa. Dat waren geselmonniken die processies hielden en zichzelf onder het prevelen van gebeden en het zingen van liederen vaak tot bloedens toe afranselden. De flagellanten probeerden daarmee Gods toorn af te wenden, die zich toen openbaarde in de Zwarte Dood, een verschrikkelijke pestepidemie, die ongeveer twintig miljoen slachtoffers maakte, dat was ongeveer één derde van de toenmalige wereldbevolking.

Men sprak toen van de "wrake Gods", en ook die wrake stimuleerde de bedevaarten.

Sinds 1300 kon men te Rome de volle aflaat bekomen ter gelegenheid van het Heilig Jaar, en talrijke aflaten volgens het aantal kerken die men ginder bezocht en waarbij men de aldaar bewaarde relikwieën vereerde. In Galicië - Spanje - ging men naar Compostella, de Heilige Sint Jacob vereren, nog altijd trouwens, en ook daar bestond het Heilig Jaar met de volle aflaat sinds 1445.

Van Jeruzalem bracht men *"het heylige riet"* mee, dat was een lange smalle palmtak. Met hun palmen gingen de pelgrims van Jeruzalem in gesloten broederschap in de H. Bloedprocessie te Brugge in 1551. Zij hadden ook het voorrecht de houten ezel te trekken in de Palmprocessie te Mechelen en te Utrecht. Zij droegen als insigne op hoed of mantel het teken van de Kalvarieberg en werden alom geëerd.

De voornaamste relikwie die men van Rome kon meebrengen was de Veronike of het Heilig Aanschijn, meestal geschilderd op perkament.

Zelfs in de historie van Reinaert de Vos - van ca. 1400 -, richt koning Nobel na de biecht van Reinaert, het woord tot het parlement der dieren. Hij zegt ondermeer dat de boetende Vos een pelgrimage wil aangaan naar Rome:

"Reynaert wille maerghin vroe, palster ende scerpe ontfaen ende wille te Roeme gaen".

Zelfs een fabel uit de middeleeuwen verwijst naar een toen reeds bestaande traditie om ter bedevaart te gaan.

Omstreeks 1400 werd een "Brugse Wegwijzer" samengesteld die 4 wegen van Brugge naar Parijs opgaf, met de etappen én de afstanden, ten dienste van de reizigers en de pelgrims.

Daarin werden aangeduid:

1. De weg over Bapaume.
2. De weg over Amiens.
3. De weg over Compiègne.
4. De weg naar Kamerijk.

De weg over Bapaume verliep als volgt:

Brugge - Roeselare - Menen - Rijsel - Pont-à-Vendin - Artesië -
Lens - Arras - Bapaume - Eclusier-sur-Somme -
Frankrijk: - Souecourt - Roye - Ressons - Estrées -
St.-Denis - Pont-St.-Mascence - Senlis - Louvres -
Le Bourget - Parijs.

Vanuit Gent reisde men naar Parijs over Audenaarde - Doornik .
Maar Parijs was echter maar een kruispunt voor de
bedevaarders die verderop wilden, men kon van daar
verschillende richtingen op, naar:

Parijs - Avignon, over Troyes of Le Puy.

Bourges, over Montsergis of Blois.

Dijon, De Bourgondische hoofdstad, over Troyes.

Le Puy, over Nevers.

Lyon, over Troy of Nevers.

Marseille, over Avignon.

Montpellier, over Le Puy of Avignon.

Naar Nevers.

Naar Provins.

Rocamadour - het oude Lourdes - over Orleans.

Tours, over Prunay en Vendôme of Provins.

Maar de Vlaamse pelgrims gingen niet alleen naar Rocamadour,
Rome of Jeruzalem. Ook Keulen - de Drie Koningen -, en
Wilsnack - de Bloedende Hosties -, werden uitverkoren
bedevaartsoorden.

In het Germanisches Nationalmuseum in Nürnberg wordt een
kaart bewaard die omstreeks 1500 werd vervaardigd en
waarvan de titel luidt:

*"Das sein die lantstrassen durch das Romisch reych von einen
kunigreich zum dem andern, die an Tewtsche land stossen, von
meilen zu meiln mit puncten verzaichnet".*

Ook op die kaart staat "Ursele" aangeduid als etappeplaats,
hetgeen de belangrijkheid van ons dorp in de middeleeuwen
onderstreept.

De etappen van Brugge naar Keulen, en van Brugge naar
Wilsnack waren de volgende:

Brugge - Ursel - Gent - Dendermonde - Mechelen - Aarschot - Diest - Hasselt - Maastricht - Aken - Gulik (Jülich) - Keulen. Dat waren de eerste 45 mijlen - ca. 250 km. - van Brugge tot Keulen. Een variatie op die reisroute was het stuk van Dendermonde tot Maastricht over de route Vilvoorde - Leuven - Tienen - Sint Truiden - Tongeren. De weg van Keulen naar Wilsnack werd geschat op 70 mijlen - ca. 410 km. -. Die weg liep naar Hannover via Lennep - Dortmund - Unna - Werl - Soest - Gerseke - Paderborn - Horn - Hannover. Van Hannover ging de pelgrim over Salzwedel naar de Elbebrug van Wittenberge, dicht bij Wilsnack. Een variatie daarop was de weg Hannover - Brunswijk - Stendal - Havelberg - Wilsnack. Ursel was in die tijd dus heel goed bekend als rustplaats en was wellicht het enige dorp van zo geringe omvang, die het aankon om de reizigers goed op te vangen. Keulen en Wilsnack waren hier blijkbaar ook in Ursel goed bekend als gebedsoorden waar men veroordeelden op pelgrimage kon zenden. Keulen was bekend voor zijn Drie-Koningenkerk, zodat er op en langsheen de route daarheen, talrijke herbergen met die naam vereerd werden. Zo ook te Ursel waar op de Roze de herberg "De Drie Koningen" lange tijd bekend was. Ook bestaan er een paar geschreven teksten, in verband met veroordelingen door de schepenbanken van "Ursele" uitgesproken.

We lezen daarover:

Passchier Loontiens werd gevangen genomen en voor de vierschaar gebracht, omdat hij:

"in hoverspele of adhultère gheleeft hadde ende lichaemelicke gheconserveert met Janneken van Wezenpoele sijne maerte weunende binnen sijnen huuse".

Hoe men zulks kon bewijzen wordt niet vermeld, maar hij kreeg hiervoor op 25 november 1576 een boete van 6 ponden parisis, waarvan de helft voor de Heer, de helft voor de armen van Ursele, en hij diende op pelgrimstocht te gaan: *"ten heleghe bloede te Wilsenhaecke".*

1576 was blijkbaar een roerig jaar te Ursel, want er was toen nog een zwaar vergrijp gepleegd, ook Pieter van de Steene diende:

"te compareren in vierschaer vallende up sijn knieën en bidden of doen bidden godt van hemelrijcke ende der justice verghevenesse zegghen dat hem de mesdaet bij heesche geroert hertelicke leedt es, ghevende ten lichte vanden helighen sacrament inde kercke van Ursele eenen wassen keerse van een alf pond ongebrandt. Ten demneerende den zelve verweerdere inde boete van acht ponden parisis, deen helft den heere ende dander helft den aermen van Ursel, ende gaende eene pelgrimaigie te Ceulne ter helighen drie Ceuninghen, ter vermaene vanden heere, 7 sporcle 1576"

Die mannen werden dus veroordeeld door de schepenen, met als straf een bedevaart. Ze mochten wellicht nog blij zijn met deze uitspraak, want als het op bestraffen aankwam, dan was men over het algemeen weinig medelijdend in de vroegere middeleeuwen.

Verbanning *"up een lid"* kwam toen veelvuldig voor in de rechtspraak. Dat betekende dat een gestrafte verbannen werd uit de parochie voor één of meerdere jaren, en zo hij zich aan die termijn niet hield en vroeger terug kwam binnen de parochie, dan werd hem een *"lid"* afgesneden. Dat kon een oor zijn of de neus, of eventueel een vinger. Maar de bedreiging *"up sijn hooft"*, werd soms ook wel uitgesproken, en dan bleef men toch beter weg uit de parochie.

Maar Passchier Loontiens en Pieter van de Steene moesten hier toch op hun blote knieën vallen en in het openbaar vergiffenis vragen, bovendien nog een wassen kaars offeren én hun boete betalen, alvorens ze in de kerk de staf en de tas kregen toevertrouwd om hun verre tocht aan te vatten. Zij werden dus op pelgrimage gezonden door de schepenen.

Doch niet alle veroordeelden kwamen er zo goed vanaf, ik wil er niet te ver over uitweiden, maar toch, een paar gevallen zijn wel het vermelden waard.

Jacob Bari had drie lakens gestolen aan de Kruispoort te Brugge. Hij werd daarvoor:
"gescavoteerd den termeyn van twee hueren en ghegheselt met vier roeden totten bloede".

Verder werd hij voor zes jaar uit Vlaanderen verbannen op een stuk van zijn rechteroor, en:

"te ruymen binnen zonnscheynen de prochie van Ursele en binnen derden daghe huit Vlaanderen" 19-4-1543.

Cornelis de Clievere werd voor een niet vermelde misdaad, te Ursele door middel van tortuur tot bekentenissen gebracht - men gebruikte daarvoor kaarsen als foltermiddel -. Meester Jan vanden Berghe, scherprechter van Gent, kwam de foltering uitvoeren te Ursel, hij schoof het henneppe koord over het hoofd van de Clievere op 2 november 1558. Deze man zat voordien dertig dagen gevangen bij Jan Clincke, de amman van Ursel.

Cornelis de Clievere werd naar *"de plaetse patibulaire"* - de galg - gevoerd op de dag van zijn terechtstelling door Marten van Paemele en werd dus opgehangen.

Het waren dus harde tijden voor mensen die iets op hun kerfstok hadden. Dat de foltertuigen, zoals die o. a. nu nog te zien zijn in het Gravensteen te Gent, ook bij ons gebruikt werden, daar hebben we allicht nooit ernstig over nagedacht. We zien hier nu dat deze folteringen niet alleen te Gent werden toegepast. Maar ook op ons dorpsplein, op de Roze of op Wessegem, werden veroordeelden in de voetboei geklonken, met de ijzeren halsband rond de nek aan de schandpaal tentoongesteld, beschimpt en met slijk besmeurd, of erger nog, aan de galg gehangen of op het rad verminkt en ter dood gebracht. Ofwel had men dat beetje geluk om verbannen te worden *"huit de prochie"*, en op boetetocht te moeten gaan.

Het was een tijdperk waar men zoiets in de samenleving nog normaal vond, aanvaardbaar als een soort primitieve uiting van rechtspraak en strafuitvoering.

Wie de schilderijen van onze middeleeuwse meesters aandachtig bekijken wil, géén wreedheid was onze voorouders vreemd, galg of brandstapel, de pijnbank en foltering, het leek dagelijkse kost om het zo maar eens te zeggen!

Toch kende Ursel ook een zeer godsvruchtig man, die uit devotie of uit belofte, voor de derde maal op bedevaart ging naar Rome. Dat was namelijk broeder Paulus Braem die hier als een soort kluizenaar leefde. Hij woonde langs de voetweg die van de Rozemolen dwars door de (h)Aasakkers naar Berkenkapel loopt. Na een plechtige hoogmis in een bomvolle kerk, ontving hij hier uit de handen van de pastoor de staf, de bedeltas én de zegen, vooraleer zijn pelgrimage aan te vatten. Daarbij werd hij wellicht begeleid tot aan de grens met Zomergem door een ganse schare Urselse gelovigen, want zo een bedevaart sprak de parochianen toch wel heel sterk aan. Het is ons bekend dat broeder Braem begin 1728 terug kwam van Rome. Die thuiskomst te Ursel na zijn derde pelgrimage, was een heuglijke gebeurtenis. Hij bracht toen immers een stukje mee van het Heilig Kruis waarop Christus gestorven was, (reeds vermeld in de kerkgeschiedenis).

Nog een andere broeder of eremiet, namelijk Larus Biebuyck, woonde hier te Ursel, maar of die eveneens op bedevaart trok is me niet bekend.

Maar dat broeder Braem door zijn initiatief ervoor zorgde dat zelfs paus Clemens de kruisverering te Ursel met aflaten bedacht, wijst er toch op dat er hier behoorlijk veel gelovigen en bedevaarders uit het omliggende op gebedstocht kwamen. Het werd hier een bedevaartsoord in het klein, en voor de gelovigen zeer aantrekkelijk want een stukje van het "echte kruis", dat sprak toch wel tot de verbeelding. Vooral omdat er hier talrijke aflaten te verdienen waren die de arme zondaars kwijtschelding van hun zonden beloofden, hetgeen een geruststelling betekende voor hun zielerust.

We hebben reeds gezien dat de grote "ommegang" een grote omloop door het dorp maakte, en bestond uit 18 staties of gebedsplaatsen.

Figuur 35 - Het Hofke van Olijven - op de Roze

Die ommegang vertrok van de kerk en volgde de Rozestraat, we kunnen hem ongeveer als volgt situeren:

De eerste statie - het Hofke van Olijven - stond op de hoek van de Rozestraat met het Ijzeren Hand.

De tweede statie - Het verraad van Judas - stond bij het begin van de Berkenstraat, aan het kleine kapelletje van de vroegere O. L. Vrouwegilde.

De derde statie - De beek van Cedron - stond op de hoek van de Kruisstraat en de Berkenstraat.

De vierde én de vijfde statie - Annas en Cayphas - stonden bij Berkenkapel.

De Weg der Smarten volgde dan voorbij Berkenkapel de Kruisstraat en liep door de (h)Aasakkers naar de kluis van broeder Braem, die misschien ook werd bedacht men een statie, hij had dat wel verdiend.

De kruisweg volgde daarna echter de voetweg naar het Ijzeren Hand, zodat men uitkwam aan de huidige Katerhoekzaal.

Verder naar de kerk toe stonden dan nog een aantal staties, waarvan de juiste gegevens echter ontbreken. Tenslotte kwam men door de Vrekkemstraat terug naar de kerk.

De laatste vijf statieën stonden aan de buitenkant van de kerk geplaatst. De bedevaarders gingen om die te vereren links rondom de kerk én het kerkhof, om te eindigen bij het Heilig Graf, dat zich toen op de plaats bevond waar later het Beenderhuis of de Kalvarie werd gebouwd. Uiteindelijk was de aanbidding van de relikwie van het H. Kruishout in de kerk zelf, de bekroning van gans deze Kruisweg, ook bekend als: "de Via Dolorosa".

Tot ondersteuning en het onderhoud van deze godsvruchtige ommegangen, die gesticht werden in 1728, werd er in 1755 een Broederschap van het H. Kruis ingesteld, waaraan de magistraten van Ursel welwillend meewerkten. Deze broederschap werd zowel door de bisschop van Gent als door paus Clemens, met talrijke gunsten begiftigd. De leden van deze broederschap stapten tijdens de processies mee achter de priester onder het baldakijn. Ze droegen als uiterlijk symbool van hun verbondenheid met het H. Kruis, de Godslampen.

Figuur 36 - Kapelletje - begin van de Berkenstraat - oorspronkelijk eigendom van de middeleeuwse O. L. Vrouwegilde

Figuur 37 - Berkenkapel - gebouwd door baljuw Beghijn (Judocus?)

We kunnen dus gerust aannemen dat we hier te Ursel met deze Kruisweg of grote Ommegang, over een belangrijke bedevaart beschikten, die een massa gelovigen aantrok. Want er werden zowel door de geestelijke als door de burgerlijke overheid, kosten noch moeite gespaard om de relikwie van het H. Kruishout tot een waardige verering uit te bouwen. Het is echter niet duidelijk of de nu reeds beschreven omloop steeds dezelfde is gebleven. Volgens een andere bron ging de processie vanaf Berkenkapel, rechtdoor tot aan de Vrekkemstraat en waren daar nog een aantal staties opgericht, ondermeer aan Vrekkemkruis en aan Vrekkemkapel. Ook Jozef Vandeveire - van Ursel afkomstig en een gedreven heemkundige -, heeft me er op gewezen, dat er zelfs een grote processieweg heeft bestaan die zowat gans het grondgebied van Ursel bestreek. Zelfs het Hekelstraatje was daarbij begrepen.

Figuur 38 - Vrekkemkapel

Dat was toen nog in de gloriëtijd van deze ommegang. Maar er kwamen moeilijkheden, want na de regering van Maria Theresia van Oostenrijk, kwam keizer Jozef II haar opvolgen. Die zou zich langs om meer met de kerkelijke instellingen bemoeien. Hij begon met sommige kloosters te sluiten, en legde de processies en ook de bedevaarten strenge beperkingen op. Hoe zwaar deze maatregelen hebben gewogen op de ommegangen te Ursel, is me echter niet bekend. Jammer genoeg heeft de Franse revolutie én daarna de bezetting van ons land door de Fransen op het einde van de 18de eeuw, de inspanningen rond de bedevaart te Ursel, sterk afgeremd of zelfs te niet gedaan. Want de Franse revolutionairen legden de godsdienstige praktijken nog meer aan banden, en gingen zelfs over tot de vervolging van de priesters. Zodat bijna alles wat gedurende eeuwen was opgebouwd in verband met godsdienstige gebruiken, verdoken moest gebeuren ofwel verdween. Hoewel in de processies die hier nog bleven uitgaan tot na de oorlog van 1940-45, de Godslampen nog altijd brandend werden megedragen door de schepenen van Ursel. Tot ook die praktijk uiteindelijk bij gebrek aan interesse ophield en een zeer oude traditie verdween.

Toen in de 19de eeuw en na de Franse heerschappij de rust in Europa terugkeerde, ontstonden er nieuwe bedvaartsoorden. Veel ervan werden voornamelijk aan Maria - de moeder Gods -, toegewijd.

Wereldbekend zijn ondermeer:

Fatima, in Portugal.

Croagh Patrick, in Ierland.

Zebrzydowski, in Polen.

Andujar, in Spanje.

Lourdes, in Frankrijk.

Paclawska, in Polen.

Sevilla, in Spanje.

Tinos, in Griekenland.

Lough Derg, in Ierland.

Rocio, in Spanje.

Figuur 24 - Bedevaartsverering - Christus aan de geselkolom

Deze oorden namen gedeeltelijk de rol over van de oude bedevaartplaatsen. Hoewel het Heilig Land, Rome, en Compostella nog altijd de gelovigen aanspreken en veel bedevaarders op bezoek krijgen, die in sommige gevallen nog altijd de oude reisroutes volgen.

Veel kleiner van formaat, maar vroeger voor het parochiale én het sociale leven van de gelovige gemeenschap toch heel belangrijk, waren de kerk- en kapelwegels te Ursel. Veel ervan zijn ondertussen totaal verdwenen, maar hier en daar rest er nog een klein stukje. Hier volgt nu een bijdrage over de voetpaden, die over ons grondgebied verspreid lagen.

Kerk- en kapelwegels, en nog andere voetpaden te Ursel.

Reeds honderden jaren lang gebruikten de inwoners van onze parochie, zoals trouwens ook op veel andere gemeenten, de kortste afstanden om zich naar de kerk te verplaatsen. Ze deden dat ook om van hoeve naar hoeve, of van buur naar buur te gaan. Die voetpaden waren over het algemeen smalle, kronkelende en veel betreden wegeltjes, die als een soort spinneweb met allerlei bochtige vertakkingen het landschap sierden. Romantischer en bekoorlijker kon het niet.

Ook werd het ontstaan ervan in vroeger eeuwen in genendele gehinderd door de weide- of akkerlandomheiningen zoals we die nu kennen. Zo onder andere weet ik van een weg die van de Hunseloodreef - waar ik toen woonde -, dwars door de bossen aan de noordkant van de Brugstraat en de velden verderop, naar de Eeklose Weg voorbij de Bareere liep, waar toen mijn tante en nonkel nog woonden. Het was voor ons de kortste weg om op familiebezoek te gaan, en wij gebruikten die weg toen wekelijks.

Zoals die voetpaden honderden jaren terug geleidelijk aan in het landschap werden verankerd, zo zien wij ze nu sinds het begin van de vorige eeuw - twintigste - geleidelijk aan verdwijnen. Feitelijk is de aanzet daartoe op gang gekomen toen men begon met de inplanting van de palen om de weiden of het akkerland af te sluiten, dat werden de eerste hinderpalen. Ook sinds het begin van die eeuw was er dan plots "de vélo", die de mensen de mogelijkheid bood om zich vlug en gemakkelijk over grote afstanden te verplaatsen.

De verdere modernisering met allerlei vervoermiddelen, heeft daarna het bewandelen van die paden bijna volledig verdrongen. Het is nu zelfs zo geworden dat er van de voetsporen van onze voorouders bitter weinig meer overblijft, ze zijn bijna allemaal uitgewist. Het zijn nu alleen nog maar de oudsten onder ons die er een herinnering aan over gehouden hebben, én met weemoed bedenken hoe het vroeger was..., en het was mooi!

Ik wil die voetpaden voor zover ik ze in mijn geheugen terug kan vinden eens te voorschijn halen. We zullen zien dat er van de meeste slechts een paar stukjes overblijven, die nog min of meer begaanbaar zijn gebleven.

Van Paemels kerkweg.

Zo genoemd naar de eigenaar van een versterkte hoeve, die rond 1500 dicht bij de grens met Zomergem aan de oostkant van de Veldstraat stond. Het was de laatste hoeve op Ursels grondgebied en behoorde bij het Leen Velkegem.

In 1503-1504, werd dat Leen beschreven:

"binnen Ursele, Jacop van Paemele, hout een leen van mynen voorn.(oemden) gheduchten heere den grave van Vlaenderen, - en zo voorts, en op het einde - item voort zo behoort tot desen zijnen leene eenen kerkwegh gaende ende streckende vanden hove van Velkeghem voors.(eijd) toter kercken"

Van daaruit kwam men ter kerke vanaf de Beyerwaene, door bos en weide of veld, naar de Veldkruisstraat. Daar stak men ongeveer halverwege tussen de Rozestraat en het Konijntje, die straat over. Vervolgens liep die kerkweg of -wegel ongeveer evenwijdig met de Rozestraat, naar het Molenstraatje. Daar kan men nu nog altijd een klein gedeelte ervan bewandelen tot aan het Schaperstraatje. Van daar ging men ongeveer schuins door de huidige Cardijnwijk tot aan de achterkant van de Gijzelbilk bij de kerk. Nu is die Gijzelbilk een deel geworden van dokter Ackermans hof. Toen dokter Van Den Heuvel daar nog woonde, was er een poortje aan zijn hof dat de toegang verschafte tot die wegel.

Heden is er een weg van gemaakt die van de kerk naar het kerkhof loopt. Van Paemels kerkweg was tamelijk breed, denkelijk breed genoeg voor een paardengespan.

Figuur 40 - Van Paemels kerkweg - tussen de Schaperstraat en de Molenstraat, maar die weg was breder en had een verlengstuk tot aan de Bauerwaen

Toch waren er vroeger reeds strubbelingen in verband met deze kerkweg. Want reeds in 1729 werd er een verzoek gericht aan het gemeentebestuur, om de afsluiting of het dempen van een gedeelte van deze kerkwegel te bekomen. We lezen daarover het volgende:

Kaart van voetweg - Afschaffing - 1722

*"Den voetweghel hierv.(ooren) aangeteeckent van A tot de dreve B is lanck ontrent 50 roeden; ten jaere 1729 hebben Bailliu, Burghm.(eester) en(de) Schepenen van Ursel consent verleendt om denselven tot die distantie te dooden;
Van B tot D: is een distantie van omtrent 30 roeden.
Den voors.(eyden) voetwegh commende in het straetien C is tot den mollen ook een distantie van ontrent 30 roeden.*

Van a tot en(de) met het straetien C ende noch een alf quartiers en syn geen huysen die aldaer passagie nemen. Alle de gonne die woonen aen en(de) bij de Veltstraete, mitsgaeders drij woonhuysekens op den wijk van Beyerwaene nemen hunnen voetwegh naer de kerck en(de) mollen langst den voorn.(oemden) voetwegh A. ende als den selven voetwegh A tot ende met B soude vernietigt ende gesloten worden, sij souden daer bij niet anders lijden als dat sij van B tot D souden moeten pikeeren en(de) omgaen om naer de kerk te commen, ontrent 30 roeden, ook connen sij profijteren van het straetien C tot den mollen, wesende een gelijcke distantie. Soo datter niemand geprejuditeert en is, als alleeneljk den voors.(eyden) inkeer en(de) omgaens van ontrent 30 roeden. De proprietarissen paelende aen(den) voors.(eyden) voetwegh a tot b sijn genegen om den voors.(eyden) voetwegh te doen dooden en daertoe hebben sij alreeds van inden jaere 1729 van Bailliu, Burgh(meeste)r en(de) Schepenen consent becommen volgens d'acte van(den) 1en Juny daervan synde dog niet gexecuteert.

Bailliu, Burghm.(eeste)r ende Schepenen actuelijk dienende sijn consent het voors.(eyde) consent te reïtereren, te meer omdat het van hun goede kennis en(de) wetenschap is, datter niemant daer door geprejuditeert en wordt en(de) ook om dat dien weg maer en bestaet in een voetweghelken, ook omdat naer dien cant van(de) prochie seer weynig habitanten syn, bestaende maer in kleine geringe arbeiders. Dog syn sij bevreest van eenige onwillige onsetenen selfs die op dat canton niet woonen opstaeckels te becommen. Daerom souden sij geirne g'informeert sijn, of het in hun magt bestaet, om het voors.(eyde) consent te verleenen ende tot dies versoecken sij hier op advijs van rechtsgeleerden."

Het gemeentebestuur van Ursel wilde dus zeker spelen, vooraleer tot het afsluiten van dit gedeelte van die voetweg over te gaan. De kaart waarover sprake is, behoorde echter niet bij dit verslag.

De Hunseloo- of Brugstraatse kerkwegel.

Die begon in feite reeds van in de Hunseloodreef of de oude Eeklose weg. In 1731 door de landmeter die Ursel opmat, nog vernoemd als "*de cruysstraete*". Want sinds honderden jaren terug stond ginds boven bij het Blakkeveld, op de grens met Maldegem, Adegem en Ursel, een versterkte hoeve en een grenskruis, waarvan nu alleen nog maar de Moteput overblijft. Reeds in 1345 was er een vermelding over:

"item van di paele di staet inde jabbeke inde Vlaeminckstraete noortwaerts streckende up di Cruuce di staet bewesten Hulslo totter loke an di hooftside van Hulslo"

In 1418 werd dit grenskruis nog eens vermeld:

"ende van daer gaende tot den cruce van hulsloo ende den west muercel hove, de kerckwech van crailo aen de westzide"

Deze kerkweg kan vroeger dus zelfs gebruikt zijn door mensen die op het Blakkeveld woonden, om naar Ursel ter kerke te komen. Van de Hunseloodreef waar ik geboren ben, liep die weg tot op en over de Brugstraat, vlak naast het toen nog bestaande Poverschoorebos. Verderop aan het einde van dat bos stak die wegel de Waegemakersbeek over en liep een beetje kris-kras door de Wulfputten, tot op ongeveer halverwege de Hekelstraat.

Van daar liep die wegel, de weideafsluitingen volgend en tussen de akkers door, tot aan het Wulfputstraatje, of ook nog genoemd als "*meneer Arries straatje*", dus uitkomend aan de Villa Maria dicht bij de kerk.

Pilkem kerkweg.

Op Pilkem stonden vroeger ook een aantal huizen die een klein gehucht vormden. Er stond daar ooit ook een molen die behoorde bij het Wessegemgoed. De mensen die daar woonden konden natuurlijk naar Knesselare ter kerke gaan, of ook naar de kapel op de Pietendries.

Maar ze konden, wat het meest voor de hand liggend was omdat ze toch inwoners van Ursel waren, natuurlijk ook naar Ursel komen. Die mensen gingen dan door een boswegel naar de richting van Onderdaele. Een vertakking van die wegel sloot vanuit het Porceleine- of het Stevensgoed, op het einde van Onderdaele daarbij aan.

Vervolgens dwarste men de Bogaertstraat en kwam men in de Onderdaelestraat terecht tot aan de kerk. Vanuit de Drongengoedhoeve was er een aansluitende kerkweg tot aan het vroegere Porceleinegoed waar de ons zo goed bekende Philegon Eecloo heeft gewoond.

Maar de bewoners van het Drongengoed konden eveneens langs de Urselse weg - die van Kleit kwam -, naar Urselkerk komen.

De kerk- en kapelwegel van Berken.

De bewoners van de wijk Berken hadden eveneens een kortere weg platgetreden om naar het dorp en de kerk te komen. Die weg liep van de Berkenkouter naar de Rozekouter. Daarvoor gingen ze langs de Kruisstraat naar Berkenkapel, die er nog gebouwd werd door de familie Beghijn omstreeks 1664. Deze kapel kwam er als vervanging van de kapel te Middelweghe - vroeger in de Kapelstraat -, die tijdens de godsdiensttroebelen verwoest werd.

Van Berkenkapel stapte men westwaarts de Kruisstraat op, tot men enkele honderden meters verder noord-westwaarts, de nog altijd bestaande voetweg kon volgen door de (h)Aesakkers. Langs die kerkweg woonde indertijd de eremijt Larus Biebuyck als kluizenaar, aldus vernoemd door de landmeter Jacques Steyaert van Bellem, die in 1731 een opmeting deed van gans Ursel.

Voor Larus was de bewoner van die kluis broeder Paulus Braem, die nog in de Pierlalastoet werd uitgebeeld.

Zo bereikten de mensen van Berken de Roze, juist bij de Rozemolen die toen nog eigendom was van de heer Van de Woestijne.

Daar stond ook nog de herberg De Drie Koningen.

Later werd die De Posterije genoemd, en als laatste herbergier was het Alfred Standaert die hem uitbaatte.

Maar er was nog een vertakking van die kerkweg, en die liep over de Rozekouter. Voorbij de kluis van de eremijt Larus Biebuyck, kon men een weinig verderop links afslaan en het wegeltje nemen dat uitkomt bij de molen van de huidige bewoners, de familie Baele. Men kwam dus in het Ijzeren hand terecht en vandaar kon men eveneens de kerk bereiken.

De Hondewegel op de Roze, was ook nog een vertakking die aansloot op dat wegeltje.

De Roze dankt haar naam aan een vroegere Ostellerie die dezelfde naam droeg, maar er zijn daar in de loop der eeuwen veel herbergen of Ostelleries geweest. Met namen zoals:

De Grote Sint Joris, De Kleine Sint Joris, Het Hemelrijk, Het Schaak, Het Gulden Vlies, en de reeds vernoemde Drie Koningen.

De Wulfsberslag.

Er liep van Berkenkapel ook nog een kapelweg tot op de Keigatstraat. Maar die voetweg kan evenwel ook ontstaan zijn om naar de windmolen te gaan, die ooit nog op het Konijntje stond.

Die voetweg is nog tamelijk goed te volgen en was indertijd belangrijk. Die weg die in 1650 het Vlekstraatje werd genoemd, volgde vanaf Berkenkapel de kerkweg naar de Roze door de (h)Aesakkers. Maar verliet die na een paar honderden meters door oostwaarts en bijna evenwijdig met de Berkenstraat, naar de Rozestraat af te buigen. Daar, waar ooit nog de herberg De Vier Heemskinderen stond, en aan de overkant de vroegere houthandel van Kamiel en Arnold Van Hecke was, vervolgde die voetweg zijn tocht door de akkers aan de overzijde van de Rozestraat tot aan het Konijntje, om uit te komen vlak bij de Dambeek.

Daar bij de Dambeek werd door twee vennoten in 1668 een korenwindmolen gebouwd met de toelating van de heer van Wulfsberge.

Maar wellicht door de tegenkanting van de eigenaar van de Rozemolen - de heer Van de Woestijne -, werd die molen nog in dezelfde eeuw afgebroken en heropgericht te Knesselare.

Die voetweg was in die tijd belangrijk, van bij de Dambeek kon men zowel links als rechts, rondom dat molenhof naar de Keigatstraat en de Veldkruisstraat.

Ongetwijfeld vervulde die weg een belangrijke rol, zowel voor kerkgangers die naar Berkenkapel gingen vanuit het Konijntje, als voor de landbouwers die vanuit Berken en omgeving naar die windmolen gingen om hun graan te malen. Die weg gaf dus vanuit Berken aansluiting met de eigendommen van de heer Van Wulfsberge, gronden die ingekaderd lagen tussen de Keigatstraat, het Molenstraatje, de Rozestraat en de Veldkruisstraat. Heden staat die voetweg bij de omwonenden van de Rozestraat nog altijd bekend als de Wulfsbergslag.

De Pietendries kerkweg.

Nog een zeer oude kerk- en kapelweg liep over de Wessegemkouter. Van die voetweg was er reeds sprake in de kerkrekeningen van 1528 en 1558, maar hij moet veel ouder zijn. Want het was daar op de Pietendries een drie-gemeentegrens. Daar stond de Pietendrieskapel waar met de Kruisdagen én de Sinksendagen, de gelovigen van Aalter, Ussel en Knesselare op bedevaart kwamen. Ook werd er daar regelmatig en beurtelings door één van de pastoors van deze parochies een H. Mis opgedragen.

Het was een voetweg die van deze kapel over de Wessegemkouter liep en de Nedere Gentweg volgde. Deze voetweg kwam tenslotte uit bij het punt waar de oude Kapelstraat aansluit bij het begin van de Hoge Ganzekleit. Dat is nu nog altijd zo, ondanks dat het oorlogsvliegveld daar op die open vlakte heeft gelegen.

In de kerkrekening van 1558 is er ondermeer sprake van een ommeegang met vaandel dragers, trompers en priesters.

Die op wagens door voermannen naar de Pietendries werden gereden. Na de ommegang gingen ze tafelen bij Jan Van Parys op Urseldorp, waar ze bier, brood, boter en vis kregen, terwijl de trompers die blijkbaar van ver gekomen waren, bij Jan in de herberg bleven overnachten.

De Pietendries was dus een heel belangrijke wijk, met de kapel, de molen, het Blauwgoed, het hof van Lembeke en het Koningsgoed in de onmiddellijke omgeving.

Op Wessegem stond ook "*de dingbanc*", en de vierschaar of rechtsspraak werd daar gedaan. Het was op Wessegem dat Arnaut Snoeck op 4 februari 1527, wegens diefstal van een miskelk, onthoofd werd door Claes Bertram, de scherprechter van de stad Gent.

Anderzijds kwamen de stadsboden van Gent en Brugge op de Dries tesamen:

"om van maele te verwisselen"

En er werd daar ook "*parlement*" gehouden door de Brugse en de Gentse schepenen, want Ursel behoorde toen voor een deel bij het Brugse Vrije en voor een deel bij de Oudburg van Gent.

De Sint Joris- of de Kattewegel.

Dat was geen kerkwegel, maar wel een kapelwegel die van de Roze vertrok, en voortging langs het Ijzeren Hand tot aan de Sint Joriswegel die doorliep tot op de Katerhoek. Vervolgens de Vrekkemstraat overstak en schuin westwaarts door de huidige Wallekes liep, tot ongeveer op de hoek met de Nederstraat en de Kapelstraat. Een honderdtal meters verder stond de Kapel te Middelweghe, ook nog Onze Lieve Vrouw ter Middelweghe genoemd. Die kapel stond ongeveer waar de G.S.M.-toren nu staat. Deze kapel bezat een charter met zeven zegels waarin stond dat er iedere vrijdag een mis in de kapel moest gecelebreerd worden. Er werden ook diensten gedaan en gepredikt op Pasen, Sinksen en Half Oogst. Die kapel was heel belangrijk te Ursel.

Figuur 41 - Pierlala- of Kattewegel

In de omgeving stonden daar nog een aantal Ostelleries, waaronder De Gouden Leeuw - aan de oostkant -, en achter die kapel stond een huisje dat Kapelhof werd genoemd. De Inghel en Het Bourgondisch Kruis stonden aan de noordkant van de weg en van de kapel.

Het Bourgondisch Kruis verwees allicht naar de ontvangst die Maria van Bourgondië te Ursel kreeg op 5-4-1477, toen ze van Gent naar Brugge op doortocht was te Ursel:

"aldaer haer metten zelven eene zeer groote menichte van Bruchsche gendarmerie te peerde ende te voet, in behoorlicker ordonnantie ende equipage te ghemoet quam"

Deze kapel werd tijdens de geuzenberoerten verwoest, maar in het begin van de 17de eeuw heropgebouwd. Tot men uiteindelijk in 1693 overging tot de verkoop van de afgebroken stenen van die kapel. Neven die kapel liep de Kapellewegel door de velden van Kraailo naar de Sarlarduinstraat.

Zo waren er dus te Ursel een aantal belangrijke kerk- en kapelwegels of voetpaden. Er was onder andere ook een wegeltje dat van de Eeklose Weg, op de hoogte langs het Wulfsberghof naar het Konijntje liep. Het zal ook nog wel op andere plaatsen van onze parochie het geval geweest zijn, dat er van die korte zijwegeltjes gelegen hebben. Twee van die voetpaden kregen ten andere een pikante bijnaam, de Hondewegel en de Kattewegel stonden te Ursel bekend als "de vrijerswegels"!

Dat deze bijnaam niet ten onrechte was, daarover vertelde een broodbakker aan mij de volgende anekdote:

"Het was op een avond dat ik inderhaast per fiets nog een levering bij een klant moest doen. De kortste weg was de Hondewegel en in het halfduister reed ik bijna twee verliefden omver die verschrikt opzij sprongen. Maar het was precies alsof ik ergens over een kleine hindernis reed. Jaren later vertelde een brave gehuwde vrouw mij, dat ik ooit eens een doos met daarin een taart had kapotgereden in de Hondewegel, een taart die ze bij ons in de bakkerij had gekocht!"

Nu we met deze historie toch een beetje de ludieke toer opgaan, wil ik om te besluiten nog een echt gebeurd verhaal toevoegen aan deze kerkgeschiedenis. Er wonen hier te Ursel inderdaad ook nog opvolgers van Pierlala, luister maar!

Nachtelijke klokkenluiders.

Te Ursel, waar men nooit om een goeie grap verlegen is, speelde zich in de jaren zestig van de vorige eeuw, rond 1964, toch wel een heel bijzonder gebeuren af. Twee gezworen drinkebroers - 't Jef en Stan - allebei jonkmans en zonder huiselijke zorgen, hieven andermaal het schuimend glas omhoog: "*Santé*".

Het was een zomerse zaterdagavond en reeds dicht bij middernacht, en ze zaten in hun vertrouwde stamcafé "Het Gemeentehuis" op de hoek van Urselplaatse, bij Wieze en Gust Corneel, de toen alomgekende taximan.

Ze kletsten en zwetsten samen met Julia de jonge dochter, en met de anderen over de voorbije Pierlalastoet en over alle andere gebeurtenissen van de voorbije week, die te Ursel waren voorgevallen.

Maurits Corneel een nonkel van de uitbaters, alias "puibe Corneel" zo genoemd vanwege zijn onafscheidelijke pijp, bracht hun aandacht echter vrij spoedig op zijn jonge tijd:

"nen fran veur nen dreuple, ob de weikkeirmess'n woarme vier doan zat en t'eirgste woas eustmeul'n, want doar woar'n 'tmeest caféés"

Vertaling:

"een frank voor een druppel, op de wijkkermessen waren we vier dagen dronken en het ergste was op Oostmolen, want daar waren het meest herbergen".

De sfeer zat er goed in bij de klanten van Wieze, en Julia schonk de glazen nog eens vol, ze klonken opnieuw:

"Santé, schol", en smekten met hun lippen van 't danig genot.

Maar Gust Corneel, gediplomeerd pintenpakker én moppentapper, wist echter nog over een grap van voor den oorlog:

"der waar'n d'rrier tons ob Irsle die veele van Pierlala oan. Poot Sleine en De Loddre, da waar'n sloebers. Loddre leurd'ge in dien teid mee sedde, en Poot Sleine woas nen eeuw'gen kwoaddoendre, ei ing ne keer nen ond mee zin kod en al in nen beum, en os den boas tuiskwam oord'g'ei em bass'n moar ei zag em nie zitt'n en ei vond em niet"

Vertaling:

"er waren er toen twee op Ursel die veel van Pierlala hadden. Poot Sleine en De Lodder, dat waren sloebers. Lodder leurde in die tijd met sajette, en Poot Sleine was een eeuwige kwaaddoender, hij hing eens een hond met zijn kot en al in een boom, en als de baas thuiskwam hoorde hij hem blaffen maar hij zag hem niet zitten en hij vond hem niet."

Geroep en billengeklets, dat vonden ze nog eens een goede grap van de oude tijd, en het gelach daverde de gelagzaal rond. Zo verliepen de uren met zwetsen en kwinkslagen, tot 't Jef en Stan besloten op te trekken naar den Briel. De Plaatsse was toen nog zeer spaarzaam verlicht met slechts een paar peerlampen, en zij gingen lichtelijk beneveld en met onzekere tred, maar blijgezind over de bonkige kasseien in de richting van den Briel. Daar stonden nog eens drie herbergen in een klutsken bijeen, te wachten op late bezoekers.

Aan de kerk gekomen, sloeg Stan zo maar in het voorbijgaan en uit blijde levensvreugde, met de onderkant van zijn vuist op het kleine torendeurken rechts van de hoofddeur van de kerk. Maar zie, door de schok draaide dat kleine eikendeurken een weinig open en gaapte daar de donkere ruimte van de wenteltrap.

Dat was voldoende om de twee boezemvrienden van verder stappen te weerhouden:

"wad'es da'nou, Stan?"

"Wat is dat nu, Stan?"

't Jef duwde het deurken verder open en gluurde in het donkere trappengat naar omhoog.

Stan wist het ook niet hoe het kwam dat het deurken niet op slot was, maar de Plaatse lag er stil en verlaten bij, de mensen waren blijkbaar reeds in diepe rust verzonken, want het was toen zowat rond middernacht.

"K'ei een pieleken".

Stan voelde in zijn vestzak en knipte het kleine lampke aan, ze trokken het deurken achter zich in de klink en wentelden zich hijgend naar omhoog, tot aan het begin van de loopbrug.

"'twoas leik in d'helle joone, zeu donk're da't doar woas"

"Het was gelijk in de hel jongen, zo donker dat het daar was",
aldus 't Jef.

(men moet als buitenstaander weten, dat men langs dat torendeurken niet in de kerk zelf kan komen, maar wel rechtstreeks boven het middenschip van de kerk tot in de kerktoeren kan, dus tot bij de klokken.)

De vrienden stapten voorzichtig de waggele loopbrug op, die in de volle lengte boven het dunne plafond van het kerkgewelf is getimmerd, en tot aan de ingang van de horlogekamer loopt. Daar gekomen stonden ze voor de grote ladder die steil omhoog gaat en uitkomt in de klokkenkamer. Ze overlegden of die klim wel haalbaar was, maar tenslotte overwon de aandrang om tot bij de klokken te komen hun twijfels, en een poosje later vlogen opgeschrikte duiven en kerkuilen naar buiten, en Stan en 't Jef aanschouwden door de galmgaten van de klokkentoren het panorama van Urseldorp bij nacht.

De frisse tocht die door de gaten naar binnen blies, verhelderde meteen hun licht benevelde kop:

"veurzichtig, veurzichtig, da m'ons nie mistert'n, vent, t'es ier gevaarlik"

Vertaling:

"voorzichtig, voorzichtig, dat we ons niet misstappen, vent, het is hier gevaarlijk"

Stan hield zijn makker met het lampken een weinig klaarte voor, en wees met een straalken de ladder aan die hogerop de toeren inklom.

Figuur 42 - de loopbrug over het middenschip, en naar de horlogekamer

Want ze hadden plots alle twijfels overwonnen en ze begonnen aan de eerste van de zeven volgende ladders die tot in de torenspits omhoog wezen, jawel, zeven in totaal!

"we'en doare mee ons leev'n gespeeld, in't donk're mee'en klein ligtjen en een goe pint'ob"

"we hebben daar met ons leven gespeeld, in het duister met een klein lichtje en een goeie pint gedronken"

't Jef blikt veel jaren van zijn leven terug, met heimwee naar zijn jonge jaren en de toeren die hij heeft uitgehaald, het zijn er een massa geweest.

Hoeveel tijd ze toen aan die klimpartij hebben besteed weet hij niet meer, 't was lastig en gevaarlijk, en aan de voet van iedere volgende ladder werd er een weinig gerust, tot ze bij het bovenste vensterken van de torenspits kwamen.

"dat'es euo, joone"

"dat is hoog, jongen"

en we kunnen die uitspraak van 't Jef als mede-parochiaan zeker beamen.

Toen ze van ginder boven eens naar buiten piepten, en Urseldorp zo ver onder zich zagen, wazig in de diepte beneden en het duister van de nacht, beseften ze echter plots, dat ze beter aan de terugtocht zouden beginnen. Ze brachten het er toch zonder ongelukken vanaf, keken nog eens door de galmgaten naar buiten en stonden een weinig later in de horlogekamer.

Het was ondertussen zo rond half-drie midden in de nacht:

"keik 't ier ne keer"

"kijk hier eens"

Stan zag een klokzeel hangen, daaraan hadden ze in het naar omhoog gaan géén aandacht geschonken. Maar nu schoten ze in de lach, en zonder er nog woorden aan te verspillen, beproefden ze de sterkte van de klokreep.

Het was de kleine klok die plots haar bronzen stem liet horen: éénmaal, tweemaal, drie- vier- vijf- zesmaal en de nagalm deinde langzaam weg, de klokkenkamer uit om weg te sterven boven het slapende dorp.

Figuur 43 - ladder die van bij de klokken vertrekt naar de torenspits

De vrienden verschoten van de dreunende galmen zo vlak boven hun hoofd, en haasten zich over de loopbrug en het wenteltrapken naar buiten.

Ze begluurden voorzichtig de straat voor de kerk naar links en naar rechts, sloten het torendeurken in de klink toen ze niemand bemerkten, en gingen naar de herberg van "t jepetterkes in 't stroatjen".

Zo er al slapende Urselnaren wakker geworden waren van het luiden van de kleine klok, dan dachten ze wellicht dat het uur verkeerd geslagen was, want nergens werd licht ontstoken, noch was er enig levend wezen die naar buiten kwam, alles bleef rustig op het dorp.

't Jef en Stan sloegen zich de spinnewebben van de kleren vooraleer binnen te stappen bij Martha en Amadée Van Hulle. De "marteko" - aap - roldebolde zoals altijd rondom de bazin achter de toog en de geur van gebakken friet scherpte hun honger. Martha kon goede frieten bakken en 't Jef en Stan bestelden een flinke portie. Ze spoelden hun "alteratie" weg met een paar glazen bier en sloegen tussendoor een babbel met een paar late klanten, doch ze repton echter met géén woord over hun klauterpartij.

Maar bij een gesprek ondereen meenden ze toch dat hun uitstap nog beter kon afgewerkt worden. De bijkomende pinten gerstennat hadden hen in een overmoedige stemming gebracht, en ze wilden het nog eens overdoen.

Zo rond vier uur dertig verlieten ze de warmte en de toog bij Martha Meire en trokken terug naar de kerk.

Deze maal doelbewust sloten ze het deurken in de klink achter zich dicht, en klommen voorzichtig opnieuw het wenteltrapken op, waarbij Stan met zijn lampken andermaal voorlichtte en de weg wees over de loopbrug boven het plafond, tot in de horlogekamer.

Ze wilden nu elk een klok luiden, want er hingen toch twee klokken in de klokkenkamer, waarvan de reep tot beneden in de kerk hing.

- De grote "Christus-Koningklok" hing er sinds 1955 en die had de lege plaats ingenomen van de oude klok die tijdens de oorlog 1940-45 door de Duitsers was geroofd.

Om zoals zoveel andere klokken tot kanonnenvoer te dienen - (reeds vermeld).

Ze verloren geen tijd en gingen haastig aan het luiden:

"we trokken elk aan een zeel, en als ze goed begonnen te luiden nog een trok of tiene bij, mens dat waren slagen zo dicht bij ons hoofd!"

Toen ze ermee ophielden en het bronzen gebons langzaam verflauwde, klauterden ze zo vlug als het kon de ladder op tot bij de galmgaten, en tuurden het dorpsplein en de belendende straten op en af:

"keik ne keer!"

Achter vele bovenvensters werd licht aangefloept, bij burgemeester De Muyter, bij dokter Ackerman, op de pastorie, en in nog veel meer woningen was er plots leven en beweging. Slaapdronken mensen trokken beduurd hun bovenraam open en tuurden de hemel af, anderen kwamen op straat en riepen elkander aan:

"Waar is het dat het brand?"

"Het is toch geen oorlog?"

"Wat is er gebeurd?"

Maar de kerk stond er zoals altijd ogenschijnlijk stil en verlaten bij, geen licht van binnen, noch boven, noch beneden. 't Jef en Stan beseften dat ze nu wel degelijk prijs hadden, ze schoten luidop in de lach en klopten elkander op de schouder om hun geslaagde grap en keken nog eens naar buiten.

Ondertussen was pastoor Lourdault, slapend in de pastorie op een boogscheut van de kerk, wakker geschrokken door het klokkengelui, en hij zette zich rechtop. Had hij de avond tevoren misschien teveel wijn gedronken? Dat kon, maar hij wist het niet direkt, tot de nog voortdurende nagalm van de bronzen klokken-stemmen hem tot de werkelijkheid terugbracht.

Waren er inbrekers in de kerk?

Het was zijn volgende gedacht, maar terwijl hij zich haastig in zijn kleren wurmde en zijn schoenen aantrok, bedacht hij dat het rare dieven waren die zoveel lawaai dierven maken. Hij haaste zich de brede eikenhouten trap van de pastorie naar beneden, en stapte opgewonden naar de kerk toe.

De spitsbroeders hadden hem echter vanuit hun hoge uitkijkpost juist bijtijds zien buitenkomen, en zij haasten zich nu eveneens naar beneden, zij hadden liever géén aanvaring met de “paster”.

bim...bam...bim...bam...bim...bam...bim...bam...bim...bam

Want die had er een goed oog in dat hij de dader(s) nog in de kerk zou vinden, maar achteraan vond hij de beide kleine deuren opslot, hij ging dus naar de voorkant van de kerk, naar de hoofdingang. Tot zijn verbazing was die deur echter ook potdicht, en de pastoor die in zijn haast de sleutel vergeten was, stond besluiteloos, want hij had gedacht dat er toch wel een deurslot geforceerd was. Hij dacht in de vertste verte niet dat de klokken geluid waren van boven in de toren, hij dacht alleen maar dat zoiets binnen in de kerk gebeurd was, en hij vergat daarbij het kleine deurtje om naar de toren te klimmen. Tegen dat de pastoor terug was met een sleutel, en gans de kerk doorzocht had, waren de vogels gevlogen.

Maar ze hadden toch wijselijk besloten om een einde te maken aan hun nachtelijk avontuur en gingen elk hun weg naar huis. Het nachtelijke klokkengelui was natuurlijk dezelfde zondagvoormiddag het gespreksonderwerp bij uitstek op Urselplaatse, bij de kerkgangsters, in de winkels en in de herbergen. Iedereen gistte en raadde wat er gebeurd was, maar niemand wist er op dat ogenblik het fijne van. Hoewel er toch wel één of een paar mensen waren die 't Jef en Stan rond de kerk hadden gezien nadat er geluid was, maar die mensen zwegen voorlopig als vermoord.

Want iemand die er evenals de pastoor sterk op gebrand was om de "daders" te kennen van dat nachtelijk kabaal, was de plichtbewuste en ijverige "sepetter" - veldwachter - Willy Van Hulle.

Hij die graag de speurneus speelde en een pluim op zijn hoed stak als de kans zich voordeed, stond die zondagmiddag in de herberg en danszaal van Amadée Van Hulle - géén familie van de veldwachter -, aan de toog een pint te drinken. Waarbij de "sepetter" zich zelfverzekerd en op zijn Eekloo's tegen de andere klanten liet ontvallen:

"'t is mej geleik meine broave jong'ne, moare 'k zal ze vinn'n, einne ze zull'n d'er nie goe van zin, ge meug mej geleuv'n"

Vertaling:

"het is mij gelijk, mijne brave jongen, maar ik zal ze vinden, en ze zullen er niet goed van zijn, ge kunt mij geloven"

Maar 't Jef en Stan ontglipten de wrake, hoewel er later namen werden genoemd van de betrokkenen die voor deze prachtige grap hadden gezorgd, en die zovelen te Ursel wakker schudde!

Ze leven nu nog altijd vrolijk onder ons, Stan en 't Jef, en er wordt af en toe nog altijd hartelijk gelachen om hun nachtelijke arbeid van zovele jaren terug. Maar 't Jef bekent ootmoedig: *"We hebben die nacht een geweldig goede bewaarengel gehad"* zegt hij, *"in 't donker, tot omhoog in de toren die steile ladders op en af, viermaal over dat loopbrugsken met alleen een klein lichtje bij ons en dan nog een goeie pinte gedronken, we hebben veel geluk gehad!"*

N. B.

Met de toestemming van de betrokkenen, die wel verklaarden dat de torendeur niet op slot was door nalatigheid van werklieden die toen aan de kerk werkten.

Van Parys August
2008 Ursel